

Glimt av et fortidig kystlandskap

En landskapsarkeologisk analyse av
jernaldergårdsanlegget på Tussøya i Troms

Therese Danielsen

Masteroppgave i arkeologi
Det samfunnsvitenskaplige fakultet
Universitetet i Tromsø
Vår 2005

Sammendrag

Gjennom de fysiske sporene etter jernaldermenneskenes virksomhet i landskapet og jernalderens kosmologiske forestillinger har vi som arkeologer mulighet til å nærme oss fragmenter av fortolkninger av et fortidig landskap. Med utgangspunkt i jernaldergårdsanlegget på Tussøya i Tromsø kommune retter denne oppgaven søkelyset mot mulige fragmenter av jernaldermenneskenes kognitive og symbolske fortolkninger av landskapet.

I oppgaven diskuteres det om det finnes en relasjon mellom jernalderens kosmologiske forestillinger og gårdsbosetningens fysiske struktur på Tussøya. Med bakgrunn i dette kartlegges det i analysen hvordan jernaldergården på Tussøya kan ha blitt tilskrevet betydning i jernalderen gjennom landskapets fysiske innhold. Ut fra landskapets fysiske og kognitive uttrykk konkluderes det i grove trekk med at gårdsrommet på Tussøya fremstår som et tilnærmet avgrenset område – et indre gårdsplan. Gjennom gårdsbosetningens symbolske og kognitive tilskrivelser kan dette indre gårdsplanet forstås som sammensatt av fortolkninger omkring landskapets fysiske innhold. De nærliggende "utmarksområdene" har også trolig blitt tilskrevet betydninger av gårdsbosetningen på Tussøya i jernalderen. Utmarksområdene kan slik sett forstås som et ytre gårdsplan, som kan ha bestått av individuelle fortolkninger gjennom menneskenes egne preferanserammer og erfaringsbakgrunn. I tillegg vises det til arkeologiske kulturminner som illustrerer at Tussøya inngikk i en større geografisk kontekst, hvor det både var bosetninger av samisk og vestnordisk karakter i jernalderen. Det konkluderes derfor også med at gårdsanlegget i jernalderen trolig har inngått i et landskap som ble fortolket av mennesker med ulik kulturell tilhørighet, og at denne fortolkningen av gården i landskapet kan ha hatt visse felles symbolrepertoarer.

Forord

Først og fremst vil jeg benytte anledningen til å takke lokalbefolkningen og feriegjester på Tussøya, som har tatt seg tid til samtaler under feltarbeidet på stedet. En særskilt takk går til Svein Brox, som har vært en utmerket informant om Tussøyas lokale historie.

Jeg vil også fremheve min veileder Brit Solli for utallige gode råd underveis i oppgaveprosessen, samt for bistand og opplæring i kartering med teodolitt under feltarbeidet på Tussøya. En takk går også til seminarlederne Bjørnar Olsen og Reidar Bertelsen som har bistått med bemerkninger og kommentarer i løpet av arbeidet med oppgaven. Ellers vil jeg også takke medstudentene på Institutt for Arkeologi, særlig mastergradskullene H-2003 og V-2004. I tillegg må korrekturgjengen takkes, og samtidig vil jeg understreke at alle feil i oppgaven er mine egne. Til sist vil jeg takke Lise Nordhus Hermansen for bistand under feltarbeidet på Tussøya, samt andre som har vært behjelpelig på ulike måter for gjennomføringen av oppgaven.

Tromsø, mai 2004

Therese Danielsen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	I
Forord	II
Figurliste	V
1. INNLEDNING	1
1.1 Med gården som utgangspunkt.....	1
1.2 Problemstillinger.....	2
1.3 Begrepsdefinisjoner	3
1.4 Spor etter den fortidige gården i Nord-Norge	4
1.5 Videre oppbygning av oppgaven.....	6
2. GÅRDSANLEGGET PÅ TUSSØYA	8
2.1 Registreringene og undersøkelsene på 1970-tallet	8
2.1.1 Tuft I	10
2.1.2 Tuft II.....	12
2.1.3 Røys 1 – 7	13
2.2 Kartering og nyregistreringer	17
2.3 Sammendrag	19
3. TEORETISK OG METODISK GRUNNLAG	20
3.1 Landskapsteori.....	20
3.1.1 Landskapsbegrepet	21
3.1.2 Landskap – betinget av menneskelig konstruksjon?	21
3.2 Landskapet som et kosmologisk mikrokosmos	23
3.2.1 Kildefortolkning og kildekritikk	23
3.2.2 Det norrøne kosmologiske landskapet	25
3.2.3 Det samiske kosmologiske landskapet	27
3.3 Symbolteori i tilnærmingen til det kognitive landskapet.....	29
3.4 Refleksjoner omkring landskapskartering	30
3.5 Sammendrag	31

4. JERNALDERGÅRDSANLEGGET PÅ TUSSØYA – ET MULTIVOKALT LANDSKAP?	32
4.1 Empiriske likheter og ulikheter i lys av geografisk beliggenhet	32
4.1.1 Jernaldergårdsanlegget i en nordnorsk kontekst	32
4.1.2 Gårdsanlegget på Tussøya – vestnordisk eller nordnorsk?	33
4.2 Gårdsbegrepsfortolkning	35
4.2.1 Den verdslige jernaldergården.....	36
4.2.2 Den kosmologiske gården.....	38
4.3 Et multivokalt mikrokosmos?	40
4.3.1 Topografisk metafysisk betydning og innhold?	41
4.3.2 Flere mikrokosmos?.....	43
4.3.3 Et mytisk og sakralt gårdsrom?	46
4.3.4 Kaos eller kosmos, eller både òg?	53
4.4 En fleretnisk multivokal gårdsfortolkning?	56
4.4.1 Et fleretnisk samfunn?	56
4.4.2 Et religiøst multivokalt landskap?	58
4.5 Sammendrag	60
5. KONKLUSJON	62
5.1 Jernalderens multivokale landskap	62
APPENDIKS A: Tabell over registrerte kulturminner.	65
APPENDIKS B: Skisse over Tuft I, Hus A og B	69
APPENDIKS C: Feltinndeling av Tuft I, Hus A og B.	70
APPENDIKS D: Funnliste fra Tuft I, Hus A og B.	71
APPENDIKS E: Trekullprøver fra Tuft 1: Hus A og B og Røys 1.	84
APPENDIKS F: Fosfatanalyse av Tuft I.	85
APPENDIKS G: Sektorinndeling av Røys 1-3.	86
APPENDIKS H: Funnliste fra gravrøys 1-3.....	89
LITTERATURLISTE	91

Figurliste

Figur 1: Kart over Tussøya	1
Figur 2: Feltet mot sørvest	8
Figur 3: Kart over jernaldergårdsanlegget fra 1973	9
Figur 4: Røys 7 mot nordvest	15
Figur 5: Jernaldergårdsanlegget i 2004	16
Figur 6: Røys 8 mot nordvest	17
Figur 7: Røys 9 mot sørvest	18
Figur 8: Røys 10 mot nordvest	18
Figur 9: Åkerhaket mot øst	18
Figur 10: Illustrasjon over inndeling i mindre sfærer	27
Figur 11: Skisse av det norrøne verdensbildet	38
Figur 12: Gårdsrommet sett fra havet	43
Figur 13: Røys 3 mot nordvest	49
Figur 14: Den reiste steinen på Røys 3 mot nordvest	49
Figur 15: Den reiste steinen på Røys 9 mot nord	50

1. Innledning

I dag fremstår fortolkningen av det fortidige landskapet som kompleks og fragmentarisk. I jernalderen var gården en del av dette sammensatte og flertydige landskapet. Tolkninger omkring jernaldergårdens symbolske og kognitive betydning har tidligere i stor grad vært basert på skriftlige kilder og har ofte vært av generell karakter (Gurevich 1985, Hastrup 1985, 1990). Som arkeologer har vi mulighet til å tolke de fysiske sporene etter jernaldermenneskenes virksomhet i landskapet. Samtidig kan vi gjennom skriftlige kilder konstruere tolkninger omkring jernalderens verdensforståelse. En komparativ innfallsvinkel med bruk av både skriftlige og arkeologiske kilder, gjør at vi som arkeologer har mulighet til å nærme oss elementer av fortolkninger omkring gården i det fortidige landskapet – altså fragmenter av jernaldermenneskenes tankekompleks.

1.1 Med gården som utgangspunkt

Jeg har valgt å rette søkelyset mot et gårdsanlegg fra jernalder på Tussøya vest i Tromsø kommune (fig. 1). Dette gårdsanlegget ble delvis utgravd i 1970-årene og inkluderte da to tufter og syv røyser, hvorav den ene ble antatt å være ei mulig rydningsrøys. Nye registreringer har påvist ytterligere tre gravrøyser og ett åkerhakk i tilknytning til gårdsanlegget. I forbindelse med de arkeologiske undersøkelsene på 1970-tallet ble gårdsanlegget datert til perioden 300 – 900 e. Kr. Denne dateringen begrenser dermed oppgaven i tid til ca. yngre romertid til og med tidlig vikingtid.

Figur 1: Kart over Tussøya
(Kart av Therese Danielsen).

Årsakene til at jeg valgte gårdsanlegget på Tussøya som utgangspunkt for analysen er flere: For det første ligger gårdsanlegget, i likhet med flertallet av de nordnorske gårdsanleggene, i den ytre kystsonen. Gårdsanlegget er derfor antatt å representere en gårdsdrift som trolig også inkluderte "utmarksressurser" fra eksempelvis havet. Ut fra geografisk beliggenhet kan denne gården ha hatt et annet fysisk og kognitivt uttrykk enn

gården i mer typiske og ensidige jordbruksområder lengre sør i det vestnordiske bosetningsområdet. Jernaldergårdsanlegget på Tussøya er derfor utgangspunkt for den *geografiske avgrensningen* av oppgaven (fig. 1).

For det andre ligger dette gårdsanlegget i det nordligste grenseområdet for vestnordiske bosetninger i jernalderen. Dette er et geografisk område hvor man i dag har registrert og utgravd kulturminner som indikerer at området i hovedsak inkluderte både samiske og vestnordiske bosetninger i jernalderen. Gårdsanleggets beliggenhet åpner dermed for at gården kan ha inngått i en fortidig flerkulturell geografisk kontekst. Den *geografiske konteksten* inkluderer dermed de nærliggende sjø-, hav- og landområder, og den kan avgrenses til området vest for Tromsø by.

1.2 Problemstillinger

Denne oppgaven retter søkelyset på jernaldergårdsanlegget på Tussøya. Målsetningen med oppgaven er å diskutere mulighetene for hvordan en lokal fortolkning av det fortidige kognitive landskapet kan ha kommet til uttrykk. Oppgaven har dermed til hensikt å redegjøre for og diskutere hvordan en mulig relasjon mellom jernalderens verdensoppfatning og gårdsfortolkning kan ha blitt uttrykt gjennom de fysiske strukturene etter jernalderbosetningen på Tussøya. Følgende hovedproblemstillinger ble derfor reist:

- *Finnes det en relasjon mellom jernalderens verdensforståelse og gårdens fysiske struktur?*
- *Finnes det en relasjon mellom jernalderens kosmologiske forestillinger og gårdsbosetningens fysiske struktur på Tussøya?*

En slik tilnærming til tematikken krevde flere delproblemstillinger:

- *På hvilken måte fortolker mennesker landskap?*
- *Hvordan inngår gårdsanleggets fysiske struktur (materielle uttrykk) på Tussøya i en Nord-norsk gårds kontekst?*

- På hvilken måte kan topografiske formasjoner og ulike fysiske spor etter jernalderbosetningen i landskapet på Tussøya ha blitt tilskrevet betydning gjennom jernalderens verdensforståelse? Altså: Hvordan kan jernaldergården på Tussøya ha blitt tilskrevet betydning gjennom landskapets fysiske innhold?

1.3 Begrepsdefinisjoner

Begrepet *multivokal* har jeg benyttet i flere sammenhenger i oppgaven. Begrepet uttrykker min forståelse av hvordan et visuelt materielt uttrykk fortolkes av oss mennesker. Terminologien gjenspeiler slik sett at et gitt fysisk og visuelt element kan forstås flertydig, fordi vi mennesker danner oss egne fortolkninger gjennom individuelle premisser, preferanserammer og erfaringsbakgrunn. En slik forståelse av menneskets fortolkning av materielle uttrykk har utspring fra persepsjonspsykologi.

Sentralt i oppgaven er begrepet *kosmologi*. De kosmologiske forestillingene i jernalder kjenner vi blant annet fra myter og kvad. Kosmologi kan defineres som:

"a theory or conception of nature of the universe and its workings, and of the place of human beings and other creatures within that order."

(Bowie 2000:119).

Kosmologi omfatter en gruppe menneskers mytologiske forestillinger om verdensskapelsen, om verdens innretning og om verdens opprettholdelse gjennom kosmisk likevekt. Nært beslektet i betydning er begrepet *verdensbilde*. Et verdensbilde henviser derimot i større grad til en gruppe menneskers forestilling om tilstedeværelsens orden og struktur. Begrepet benyttes derfor i denne oppgaven om forestillinger omkring universets organisering med utgangspunkt i verden.

Begrepet verdensbilde har i noen tilfeller blitt relatert til menneskers *ethos* (se Solli 2004 diskusjon om relasjonen mellom verdensbilde og ethos). I denne oppgaven uttrykker begrepet ethos jernaldermenneskenes underliggende preferanserammer, som holdninger og verdier. Det vil si at terminologien benyttes om hvordan en gruppe menneskers levesett styres av allmennhetens generelle normer og regler for handling (jfr. *ibid*:253-254).

1.4 Spor etter den fortidige gården i Nord-Norge

Foruten registreringene av gårdsanlegget på Tussøya i 1968, begrenses den arkeologiske aktiviteten på bosetningslokaliteten til utgravningen på 1970-tallet og til mine egne registreringer i 2004. Jeg har derfor valgt å redegjøre for et mindre utvalg av arkeologiske undersøkelser av gårdslokaliteter i Nord-Norge, som dateres til jernalderen og opptil tidlig middelalder i et forskningshistorisk perspektiv.

Det er registrert flere gårdsanlegg i Nord-Norge, men bare et fåtall av disse har vært gjenstand for arkeologiske undersøkelser (eks. Johansen 1979, 1990, Olsen 1997b, Storm Munch 1965). Utover disse lokalitetene har man også gårdshauger som indikerer bosetning i jernalder, men gårdshauglokalitetene er vanskelig å inkludere – så fremt det ikke er foretatt omfattende arkeologiske undersøkelser. Jeg utelukker også tunanleggene, fordi disse anleggene ikke tolkes som spor etter gårdsbosetninger (se eks. Storli 2000).

På Eiterjord i Beiarn kommune og Vestvatn i Misvær kommune i Nordland har det vært gjort arkeologiske undersøkelser av Gerd Stamsø Munch på 1960-tallet. Begge bosetningslokalitetene dateres til sen vikingtid – tidlig middelalder, henholdsvis opptil ca. 1100 e. Kr. på Vestvatn og anslagsvis ett århundre senere på Eiterjord. De arkeologiske undersøkelsene på Vestvatn omfattet ei tuft. Tufta hadde kommet til syne som følge av jordbruksvirksomhet, hvilket hadde ført til at bosetningslagene i tufta var sterkt omrotet. I en artikkel fra 1976 anslår Stamsø Munch at undersøkelsene omfattet spor etter et langhus med buede langvegger. Tufta ble antatt å hatt en lengde på omtrent 13 meter og en bredde opptil 7,5 meter. (Stamsø Munch 1976:111)

I tilknytning til gårdsanlegget på Eiterjord i Beiarn er det registrert fire tufter, noen rydningsrøyser og åkerspor (Stamsø Munch 1976:111). To av tuftene ble undersøkt i 1960-årene (Stamsø Munch 1967:101-118). Tuftene viste ingen klare avgrensninger verken før eller etter de arkeologiske undersøkelsene, noe Stamsø Munch fremholder kan være en følge av forstyrrelser gjennom moderne jordbruksvirksomhet. Likevel var trolig den minste tufta anslagsvis 3 x 4 meter, mens den største tufta fremsto som "et langhus med langildsted på tvers" (Stamsø Munch 1976:112).

I etterkant av de arkeologiske undersøkelsene på Eiterjord og Vestvatn har man drøftet forholdet omkring etnisitet, fordi gjenstandsmaterialet som fremkom i forbindelse med undersøkelsene både kan knyttes til samiske og vestnordiske bosetninger fra denne tidsperioden. Stamsø Munch (1967:117) fremholder likevel at bosetningene på Eiterjord og Vestvatn bør fortolkes som vestnordiske, men at de trolig var samisk influert ut fra det tvetydige gjenstandsmaterialet. I ettertid har derimot Knut Odner (1983:68) gjort en nytolkning av disse bosetningslokalitetene. Han har argumentert for at de arkeologiske funnene på Eiterjord og Vestvatn trolig utgjør spor etter samisk bosetning, blant annet på grunn av at gjenstandfunn i stor grad var av østlig opphav. I lys av at tolkningene omkring gårdsbosetningenes etniske tilhørighet fremstår som dualistiske, fremholder Brit Solli (in prep.) at en analyse av disse kontekstene i et hybridiserings- og kreoliseringsperspektiv kunne kastet nytt lys over denne debatten.

Andre bosetningslokaliteter i Nord-Norge som ikke har vært knyttet til en lignende diskusjon omkring etnisitet, er eksempelvis på Hunstad i Bodø kommune og Greipstad i Tromsø kommune (Chruickshank 2002, Storm Munch 1965). Greipstad utgjør Kvaløyas sørligste punkt, og ligger dermed nærmest rett sør for Tussøya. Totalt består gårdsanlegget på Greipstad av 5 – 6 tufter, to gravhauger, en steinkrets og to kokegroper. I tillegg er det sannsynlig at gravhaugene nærmere sjøen kan ha vært en del av gården. Utgravningene på Greipstad foregikk tidlig på 1960-tallet, hvor hustuftene, to av gravene og ei kokegrop ble undersøkt. På bakgrunn av gjenstandsfunn og ¹⁴C-prøver dateres dette gårdsanlegget til folkevandringstid. (Storm Munch 1965:18-26)

Utgravningsresultatene etter undersøkelsene på Greipstad er publisert i et par artikler, hvor den første artikkelen ble utgitt i 1965 av Jens Storm Munch. I artikkelen har Storm Munch (ibid:18-26) fremlagt en hypotese på gårdens betydning og tuftenes funksjon ut fra utforming og gjenstandsfunn. Storm Munch har fremholdt at bosetningssporene på Greipstad trolig stammet fra en tidligere storgård, hvor den ene undersøkte tufta (II) sannsynligvis utgjorde hovedhuset på gården. Mens tre av tuftene (III-V) kan, i følge Storm Munch, ha utgjort lagerhus, verksted eller forrådhus/stall. Videre argumenterte han for at tufta (I), nordvest for den førstnevnte, har vært et fjøs. Det på bakgrunn av at det i tilknytning til tufta ble registrert et steingjerde som ledet ut mot utmarka. Steingjerdet ble tolket som en geil. Kari Støren Binns (1978a:55) har derimot påpekt at dette huset trolig

var inndelt i tre rom, og tolket den mulige geilen som uttrykk for en funksjonsinndeling mellom rommene i tufta. Hun argumenterte dermed for at inndelingen av rom i huset bør tolkes som spor etter en fjøsdel, en boligdel og et forrådsrom.

Bosetningslokaliteten på Hunstad i Bodø kommune er et eksempel på nyere tids undersøkelser av gårdsanlegg i Nord-Norge. Utgravningen av denne lokaliteten var en følge av utbygging av moderne ferdselsårer på 1990-tallet. De arkeologiske undersøkelsene ble ledet av Marit Chruickshank. Lokaliteten besto av flere bygningsfaser som kunne ¹⁴C-dateres til perioden 500 – 1200 e. Kr., hvor hovedvekten av bosetningsfasen ble avgrenset til vikingtid. Utgravningen avdekket både langhus og mindre kvadratiske bygg, men noen av disse overlappet hverandre og skapte forstyrrelser i kulturlagene. Langhusene hadde vegggrøfter og buede langvegger, og tuftene ble datert til vikingtid – tidlig middelalder (til de tre eldste bosetningsfasene på stedet). Chruickshank argumenterte for at jernalderbosetningen på Hunstad fremsto som et bondehushold ut fra utforming og gjenstandsfunn. (Chruickshank 2002:27-31)

Gjennomgangen av dette utvalget av arkeologiske undersøkelser av jernaldergårdslokaliteter fremviser et mangesidig og variabelt bilde av gårdsbosetningen i Nord-Norge. Gårdsanleggene i Nord-Norge har derfor ikke nødvendigvis vært ensartede i blant annet utforming og størrelse. Lokale uttrykk synes å ha funnet sted, og gjenstandsmaterialet er ikke alltid entydig i forhold til etnisk tilhørighet. Likevel det påpekt noen generelle karakteristikk ved jernaldergårdsanleggene i Nord-Norge (eks. Johansen 1979), noe jeg kommer tilbake til senere i oppgaven.

1.5 Videre oppbygning av oppgaven

Kapittel 2 er en empirisk gjennomgang, hvor jeg innledningsvis redegjør for i hvilken sammenheng gårdsanlegget på Tussøya ble registrert og anleggets beliggenhet. I gjennomgangen av empirien gjengir jeg først de kulturminnene som inngikk i undersøkelsene av gårdsanlegget i 1970-årene. Deretter beskriver og presenterer jeg de kulturminnene som ble registrert under eget feltarbeid i 2004.

Kapittel 3 er en todelt presentasjon av de teoretiske og metodiske tilnærmingene i oppgaven. Sentralt i den teoretiske tilnærmingen er landskapsteori, hvor jeg redegjør for landskapsterminologien i et historisk perspektiv og peker på hvordan forholdet mellom det

individuelle mennesket og landskapet kan forstås dialektisk – samt beskriver hvordan dette leder fram til multivokale fortolkninger. I etterkant av dette redegjør jeg for tidligere kosmologiske tilnærminger til jernalderens landskaps- og gårdsfortolkning, og trekker inn symbolteori som er en inkluderende del av disse tolkningene. I gjennomgangen av de metodiske tilnærmingene viser jeg til litterær kildekritikk. Til sist redegjøres det for fremgangsmåten ved landskapskartering, hvor jeg også reflekterer over kartering som en metodisk tilnærming.

Kapittel 4 er en analyse av det kognitive landskapet med utgangspunkt i jernaldergårdsanlegget på Tussøya. Først i kapitlet diskuterer jeg tolkninger omkring gårdsanlegget på Tussøya, hvor jeg peker på likhet og ulikheter i forhold til generelle karakteristikk av gårdsanlegg i Nord-Norge, samt fremholder en tolkning av gårdsbosetningens etniske tilhørighet. Videre redegjør jeg for hvordan gården kan ha inngått i menneskelig fortolkning i jernalderen, samt hvordan gården kan ha blitt tolket gjennom et norrønt kosmologisk perspektiv. Dette leder fram til en drøfting omkring gårdsterminologien sett i forhold til gårdsanlegget på Tussøya. På bakgrunn diskusjonen omkring gården er den neste delen en presentasjon av mine tolkninger omkring hvordan jernaldergården på Tussøya kan ha blitt tilskrevet betydning gjennom landskapets fysiske innhold i jernalderen. Til sist i kapitlet trekker jeg frem eksempler fra det arkeologiske materialet som indikerer at det både var bosetninger av vestnordisk og samisk karakter innenfor den geografiske konteksten i jernalder. Ut fra det arkeologiske materialet argumenterer jeg for at jernaldergårdsanlegget på Tussøya også kan ha inngått i en flerkulturell fortolkning av landskapet, og jeg skisserer derfor enkelte likheter og ulikheter i fortolkingene av det kosmologiske landskapet hos disse bosetningsgruppene.

Kapittel 5 er en overordnet framstilling av de konkluderende tolkningene fra diskusjonen i kapittel 4. Denne delen har som målsetning å illustrere de generelle trekkene ved en mulig fortolkning av det multivokale landskapet og gården i jernalderen på Tussøya.

2. Gårdsanlegget på Tussøya

Tussøya ligger vest for Kvaløya i Tromsø kommune (se fig. 1). De første registreringene av kulturminner på øya er i hovedsak gjort i forbindelse med innkomst av meldinger om løsfunn (eks. Topografisk arkiv ved Tromsø Museum, se også Gjessing 1938, Nicolaissen 1921). Den store andelen av arkeologiske registreringer kan derimot knyttes til registreringer av automatiske fredete kulturminner for Økonomisk Kartverk på 1960-tallet (Riksantikvarens kulturminnedatabase, Askeladden).

Jernaldergårdsanlegget (fig. 1 og 2) er lokalisert på Tussøyas østlige side. Hustuftene som knyttes til anlegget ble registrert i forbindelse med befaringer for Økonomisk Kartverk i 1968 (Riksantikvarens kulturminnedatabase, Askeladden: Lokalitet – 57150). I følge Kari Støren Binns (1978a:60) forelå det dessuten en beskrivelse av minst ei jernalderrøys i området, men denne ble fjernet under arbeid med veibygging i 1959. De

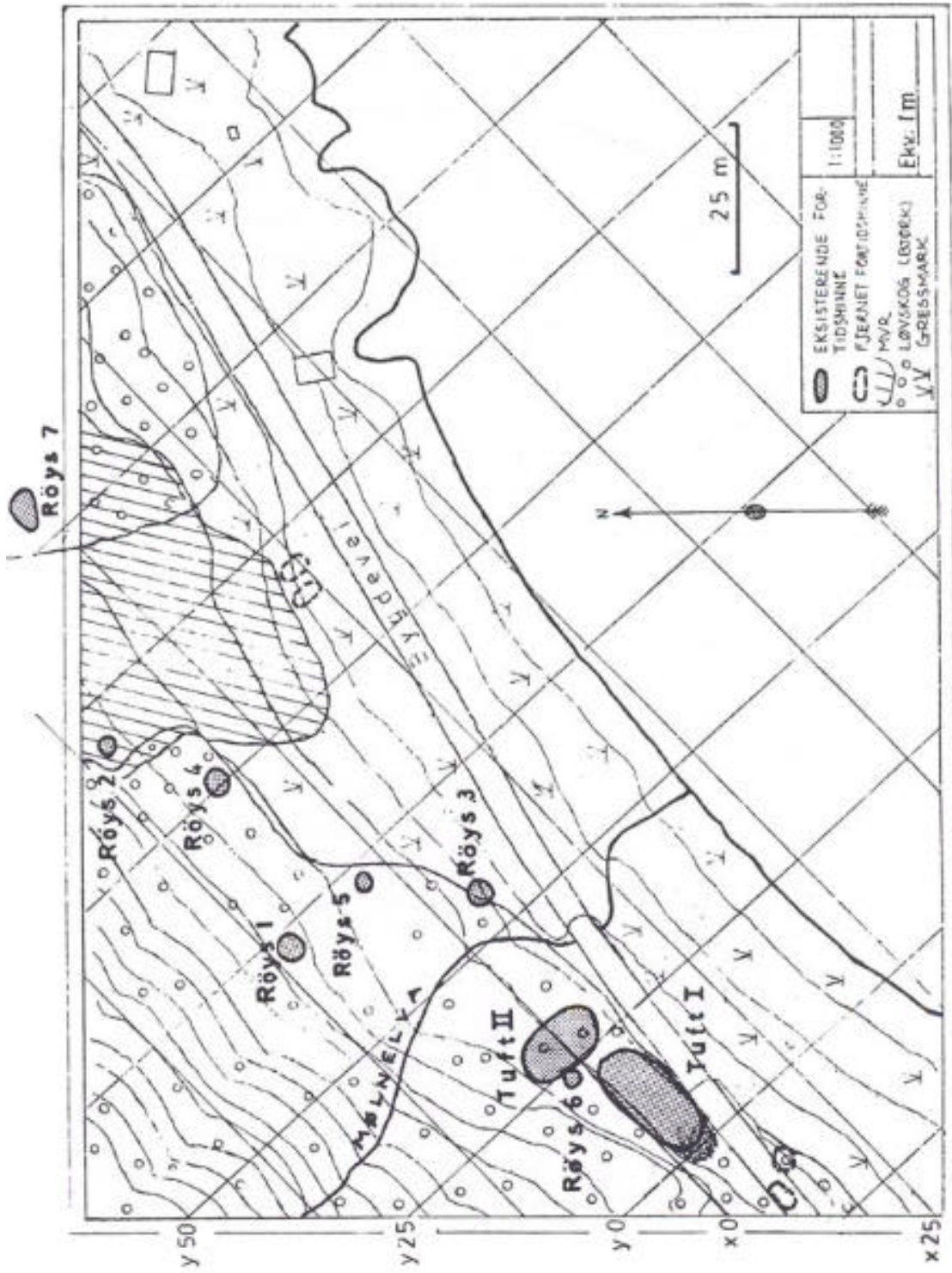

Figur 2: Feltet mot sørvest
(Foto: Therese Danielsen).

øvrige røysene ble registrert i forbindelse med forarbeid til utgravningen av anlegget på 1970-tallet (Støren Binns 1976, 1978a, 1983) og gjennom nyregistreringer under feltsesongen 2004 (Appendiks A). Ut fra topografiske forhold utgjør området nordøst for gårdsbygningene et naturlig innmarksområde, siden terrenget skråner i området vest og sørvest for gårdsbygningene. Området hvor tuftene og flertallet av røysene ligger er atskilt fra hverandre med bekken – Mølnelva. I dag er Mølnelva en sikker vannkilde i forhold til vassføring under tørke perioder (pers. komm. Svein Brox). Anleggets beliggenhet i dag er i et svakt sørøst hellende utmarksterreng, som består av både lyng- og bjørkbevokste flater og partier med myr. I dag ligger gårdskomplekset på en strandlinje som er ca. 4,5 – 9 meter over havet.

2.1 Registreringene og undersøkelsene på 1970-tallet

Det ble foretatt arkeologiske utgravninger av jernaldergårdsanlegget i perioden 1972–75 og en etterundersøkelse i 1977 (Støren Binns 1976, 1978a, 1983). I forbindelse med forarbeidet til prosjektet ble det, i tillegg til de to tidligere registrerte hustuftene, registrert 6 gravrøys og ei mulig rydningsrøys (fig. 3). Gjennom disse registreringene kunne man

Figur 3: Kart over jernaldergårdsanlegget fra 1973 (Støren Binns 1978:61).

se at feltet strakte seg fra hustuftene i sør til den antatte rydningsrøysa i nord. Under utgravningene ble den ene av de to hustuftene undersøkt og tre av røysene.

2.1.1 Tuft I

Den utgravde hustufta (T I) er orientert nordøst – sørvest (fig. 3). Den ligger tett opptil en nordnordvest – sørsørøst orientert bergknaus. Tuftas avstand til sjøen er ca. 30 meter, og tufta ligger på ca. 4,5 meter over havet. I følge Kari Støren Binns (1978a:66) var størrelsen på tufta etter utgravning 21 x 9 meter (Hus B), og ut fra ¹⁴C-prøver av trekull ble den (Hus B) datert til yngre jernalder (Appendiks E). Under utgravningen ble det avdekket en murkonstruksjon, som både var delvis under og ved siden av den øvrige konstruksjonen. Det viste seg å være fra et tidligere bosetningslag, og det ga derfor inntrykk av å være to huskonstruksjoner som overlappet hverandre (Hus B og A). På bakgrunn av manglende ressurser ble det nederste bosetningslaget ikke fullstendig utgravd (kun felt I og II, og sjakter gjennom felt III - VII er undersøkt av Hus A [Appendiks C]). Det fikk følger for funnfrekvensen/-fordelingen og strukturavdekkingen mellom bosetningslagene. (Støren Binns 1976, 1978a, 1983) Dette medfører dessuten usikkerhetsmomenter i forhold til tolkningene av Hus A.

Etter utgravningen fremsto Hus B (Appendiks B) som en langoval tuft med buede gavlvegger. Veggene mot sørøst viste seg å ha vært gjennomsnittlig bredere (1,9 – 2,7 meter) enn de andre veggene (1,5 – 2 meter) i tufta. Utgravningen avdekket 4 stolpehull, som har vært plassert i midten av huset i retning med husets lengdeakse. Huset har derfor trolig vært toskipet, hvor takkonstruksjonen i hovedsak synes å ha vært båret av veggene, mens stolperammen midt i huset fungerte som støtte. Utgravningen viste også at det trolig hadde vært hellelagte innganger gjennom begge de langsgående veggene. Disse inngangene var plassert nærmest tvers overfor hverandre på husets sørvestlige halvdel. Plasseringen av inngangspartiene indikerer at det trolig hadde vært en skillevegg mellom husets nordøstlige og sørvestlige halvdel. Siden det ikke ble funnet spor etter en slik skillevegg, er det tenkelig at det kan ha vært en vegg laget av trevirke. Derimot ble det under utgravning observert en mulig tverrmur av stein i tuftas nordlige del. Denne tverrmuren hadde en tildels hellelagt åpning på midten, som var ca. 1 meter bred. Med bakgrunn i dette, funnfordeling og gjenstandsfunn, som sigd (Appendiks D: Ts. 6747h, Ts. 6747i) i det nordlige rommet og funn som spinnehjul, ildflint og klebergryteskår

(Appendiks D: Ts.6747II, Ts.6747I, Ts. 6747cå, Ts. 6747da, Ts. 6747cq, Ts. 6747co, Ts. 6747cr, Ts. 6747cp) fra rommet i midten, synes Hus B å ha bestått av en inndeling i tre rom: En fjøsdel og en todelt boligdel med et hovedrom og et mindre rom. Det ble i tillegg tatt fosfatanalyser av jordprøver i Tuft I (Appendiks F), som kan støtte denne funksjonsdelingen i rom av Hus B. Det med bakgrunn i at fosfatanalysen viser lavere verdier i delen av tufta som antas å ha utgjort et fjøs, og høyere verdier i den delen av tufta som muligens kan ha vært boligdelen. (Støren Binns 1976, 1978a, 1983) Samtidig ble det ikke gjort observasjoner av en direkte inngang til fjøsdelen fra yttersiden av tufta, men Støren Binns (1978a:82) anslår at det kan ha vært en inngang rett nord for den overnevnte tverrmuren.

Innvendig i Hus B ble det funnet ei kokegrop (2 x 1,5 meter) og to ildsteder (Appendiks B). Ildstedene var orientert i husets nordvest – sørøstlige lengdeakse. Ildstedet (Ildsted 1) som lå lengst i sør, var avlangt og innrammet av flere kantstilte heller. Ildstedets ytre mål var 2,6 x 1,1 meter. Knappt 1 meter fra dette ildstedet lå et tilnærmet avrundet rektangulært ildsted (Ildsted 2). Dette ildstedet (Ildsted 2) målte utvendig 1 x 0,6 meter og var tettet med flate steiner. I likhet med ildstedet i sør var også dette omgitt av flere kantstilte heller. I følge Støren Binns (1978a:80) kan dette ildstedet ut fra dets utforming ha fungert som et sted for å tørke korn. I tillegg ble det under utgravningen observert en rekke med tre store varmeutsatte steinheller i tuftas nordlige hjørne. Disse hellene kan ha utgjort et tredje ildsted, men siden det ikke ble funnet noen betydelige konsentrasjoner av kull er denne antakelsen noe usikker. (Støren Binns 1976, 1978a, 1983)

Under utgravningen av Hus B ble det avdekket en ca. 6,5 meter lang og 1,5 – 2 meter bred mur ut fra den sørøstlige langveggen til Hus B (Appendiks B og C). Denne muren utgjorde en 3,5 – 4 meter sørøstlig lang linje før den dreide mot vestnordvest. På innsiden av denne muren ble det avdekket et hesteskoformet ildsted, som var bygget opp av bruddstein. I tillegg til denne muren ble det oppdaget rester av veggkonstruksjoner både i lengdeprofilen og tverrprofilene under utgravning av Hus B. Veggkonstruksjonene og muren i sørøst ble tolket som spor etter et eldre hus (Hus A). Støren Binns (1978a:89) anslår at dette huset (Hus A) trolig målte ca. 21 x 7,5 meter. Til tross for at de to bosetningslagene til dels overlappet hverandre og dermed var vanskelig å tolke, virket det som at det eldste huset (Hus A) har ligget noe mer mot sørvest enn det yngste (Hus B). Konstruksjonsmessig antar

Støren Binns (ibid:89) at Hus A har gjennomgått to byggetrinn, hvor det i den første fasen ble benyttet både mindre stein, tildels kraftige steinpakninger og grunnfjell til veggvollene. Mens i den andre byggefasen ble tufta utvidet i nordøstlig retning, samtidig som at den sørvestlige delen av huset (Hus A) ble forkortet ved at det ble reist en ny gavlvegg. I tillegg ble det under utgravningen avdekket et merkbart tykkere kulturlag i området der husene overlapper hverandre, noe som kan tyde på det er kontinuitet i bosetningen og at Hus B er en konsekvens av utvidning av Hus A. Fosfatanalysen (Appendiks F) kan også indikere dette gjennom forhøyete fosfatverdier. Det på bakgrunn av at det eldste og nederste kulturlaget fra den første byggefasen kan ha blitt forstyrret i forbindelse med byggingen av Hus B. (Støren Binns 1976, 1978a, 1983)

Det ble gjort en rekke funn i forbindelse med utgravningen av Tuft I (Hus A og B [Appendiks D]). På bakgrunn av dateringer gjennom ¹⁴C-prøver av trekull (Appendiks E) ble det eldste bosetningslaget (Hus A) anslått til å strekke seg fra perioden yngre romersk jernalder til første halvdel av merovingertid (ca. 300 – 700 e.Kr.). Siden ca. 17% av Hus A er utgravd, er det naturlig å stille spørsmål ved dateringen av huset. Likevel foreligger det flest ¹⁴C- dateringer fra dette bosetningslaget, og de strekker seg i hovedsak fra ca. 300 – 650 e. Kr. Mens det andre og yngste bosetningslaget (Hus B) avgrenses til perioden siste halvdel av merovingertid til tidlig vikingtid (ca. 700 – 900 e. Kr.). Ut fra ¹⁴C-dateringene synes bosetningen å strekke seg over en periode fra ca. 300 – 900 e. Kr. (Støren Binns 1978a:100-101).

2.1.2 Tuft II

Like nord for Tuft I ligger det ei langoval tuft (Tuft II). Denne tufta er orientert nordvest – sørøst (fig. 3 og 5), altså i motsetning til Tuft I som er orientert nordøst – sørvest. Tufta (Tuft II) har markerte veggvoller som har en bredde fra ca. 1,5 – 2 meter, og har en høyde opptil 0,4 meter. Under utgravningen av jernaldergårdsanlegget ble det kun foretatt prøvestikk i den nordvestlige delen av den sørvestlige langvegg av Tuft II. Det ble ikke gjort noen funn i forbindelse med prøvestikket, men undersøkelsen bekreftet at det lå ei gravrøys vegg-i-vegg med tuftas sørvestlige veggvoll. (Støren Binns 1976, 1978a, 1983) Under undersøkelsene av jernaldergårdsanlegget på 1970-tallet mente Støren Binns (1978a:104) at tuftas ytre mål er ca. 15 x 9 meter, mens under feltsesongen 2004 ble dette redusert til 9 x 6 meter. I tillegg ble det i 2004 heller ikke registrert noen gavlvegg i sørøst.

Målingenes avvik kan dermed ha sammenheng med ulik tolkning av tuftas sørøstlige avgrensning.

2.1.3 Røys 1 – 7

Tre av de 6 gravrøysene (fig. 3), som på det daværende tidspunkt (1970-tallet) var registrert i tilknytning til jernaldergårdsanlegget, ble helt eller delvis utgravd (Appendiks A, G-H). De undersøkte gravrøysene ble datert ut fra gravenes utforming. Den ene av gravrøysene ble derfor antatt å være fra eldre jernalder (Røys 2), mens de to andre undersøkte røysene trolig er fra yngre jernalder (Røys 1 og 3). Den mulige rydningsrøysa (Røys 7) ble ikke undersøkt nærmere. (Støren Binns 1976, 1978a, 1983)

Røys 1 ligger nordnordøst for Tuft II (fig. 3 og 5). Terrenget består av lyng og gress, og heller svakt mot sørøst. Røysa har i dag en diameter på ca. 5,9 meter og en høyde på ca. 0,4 meter (Appendiks A). Røysa er markert med ei fotgrøft, som har en bredde på ca. 0,9 meter og en dybde på ca. 0,2 meter. Røysa ble undersøkt ved at det ble gravd ut to kvadrater (Appendiks G). I følge Støren Binns (1978a:105) var bygningsmaterialet nevestor og tildels mellomstor fjærestein iblandet grus og skjellsand. Mot sentrum i graven var det et tynt lag av kull som hadde en diameter på ca. 10 – 15 centimeter. I tillegg ble det funnet enkelte spredte flint- og kvartsittavslag, noe trekull og pimpstein (Appendiks H). Det ble tatt ¹⁴C-prøver av spredt trekull fra denne røysa (Appendiks E), men dateringen viser store avvik i forhold til andre dateringer gjort i tilknytning til anlegget og er usikker. På bakgrunn av utforming antar Støren Binns at denne røysa er fra perioden 700 – 900 e. Kr. (Støren Binns 1976, 1978a)

Røys 2 ligger nordvest for Røys 1 (fig. 3 og 5). Terrenget er myrlendt og svakt sørøstlig hellende. Røysa har i dag en diameter på ca. 3,2 meter og en høyde på ca. 0,4 meter (Appendiks A). Utgravning viste at dette var en jordblandet røys med en fotkjede av store og tildels avlange steinblokker (Appendiks G-H). Støren Binns (1978a:107) skriver at den øvrige bygningsmassen besto av nevestor til mellomstor fjærestein iblandet forvitret stein, morenegrus og svart myrjord. Røysa ble totalutgravd, og undersøkelsen viste at den har blitt bygd direkte på markflaten (før myrdannelsen). Under utgravningen ble det funnet litt trekull og et stykke lys kvartsitt (Appendiks H). Ut fra utformingen av røysa anslår Støren Binns at den er fra perioden 300 – 600 e. Kr. (Støren Binns 1976 og 1978a)

Røys 3 ligger vest for Tuft I (fig. 3, 5 og 13). Terrenget er gressbevakst, og heller svakt mot sørøst. Dette er ei tilnærmet sirkulær jordblandet røys av stor rundkamp. Røysa har en diameter på ca. 3 meter og høyde på ca. 0,2 meter (Appendiks A). Utgravningen viste at byggemassen besto av relativt store stein i ett lag, som lå på et mørkt og kullholdig jordlag med tykkelse ca. 5 – 10 centimeter (Appendiks G-H). Tilnærmet i sentrum av røysa står det en trapesformet stein (fig. 14). Den er ca. 0,9 meter høy og ca. 0,9 meter bred, og har en tykkelse opptil 0,8 meter. Denne steinen synes å ha vært en del av selve gravrøysa, og det mulig at steinen kan ha utgjort en form for offerstein eller bauta. Støren Binns (1978a:111) skriver at det muligens kan være innhogget en korslignende figur inn i steinens sørvestlige side, men hun er usikker om det er naturdannelse eller om det er skapt av mennesker. Disse svakt buede furene måler ca. 38 x 54 centimeter, og har en bredde opptil 3 centimeter og dybde på ca. 0,3 centimeter. (Støren Binns 1976, 1978a) Ut fra furenes form og stil mener jeg at dette trolig er naturdannelse.

I kulturlaget til denne røysa ble det funnet trekull, pimpstein, en del jernfragmenter og jernnagler (Appendiks H). Det ble også funnet en skjørbrent avlstein av kleber med et konisk hull i midten. (Støren Binns 1976, 1978a) På bakgrunn av utforming dateres røysa av Støren Binns (1978a:111) til ca. 700 – 900 e. Kr.

Røys 4 ligger sør for Røys 2 og tilnærmet rett nord for Røys 3 (fig. 3 og 5). Denne røysa ligger i overgangen mellom bjørkeskog og myrområde, og er bevakst med lyng og bjørk. Røysa måler i dag ca. 5,1 meter i diameter, og er i følge Støren Binns (1978a:111) en jordblandet rund røys av bruddstein og rundkamp (Appendiks A). Den har en fotkjede av flate, kantstilte steiner. I røysas vestlige del er det en oval forsenkning. Forsenkningen er orientert sørsørvest – nordnordøst, og den er ca. 1,2 x 0,8 – 1 meter og har en dybde på opptil 0,4 meter. Det er mulig at denne forsenkningen kan ha utgjort et gravkammer. Dette er det derimot vanskelig å si noe nærmere om, siden røysa ikke er undersøkt. På bakgrunn av at røysa har en fotkjede, indikerer det at den kan være fra eldre jernalder (300 – 700 e. Kr.). (Støren Binns 1976, 1978a)

Røys 5 er bevakst med einer og lyng, og den ligger nordnordvest for Røys 3 (fig. 3 og 5). Dette er ei noe diffust avgrenset røys, som er forstyrret av blant annet sauetråkk. Røysas diameter i dag er ca. 4,5 meter og høyden er på ca. 0,3 meter (Appendiks A). Røysa er også

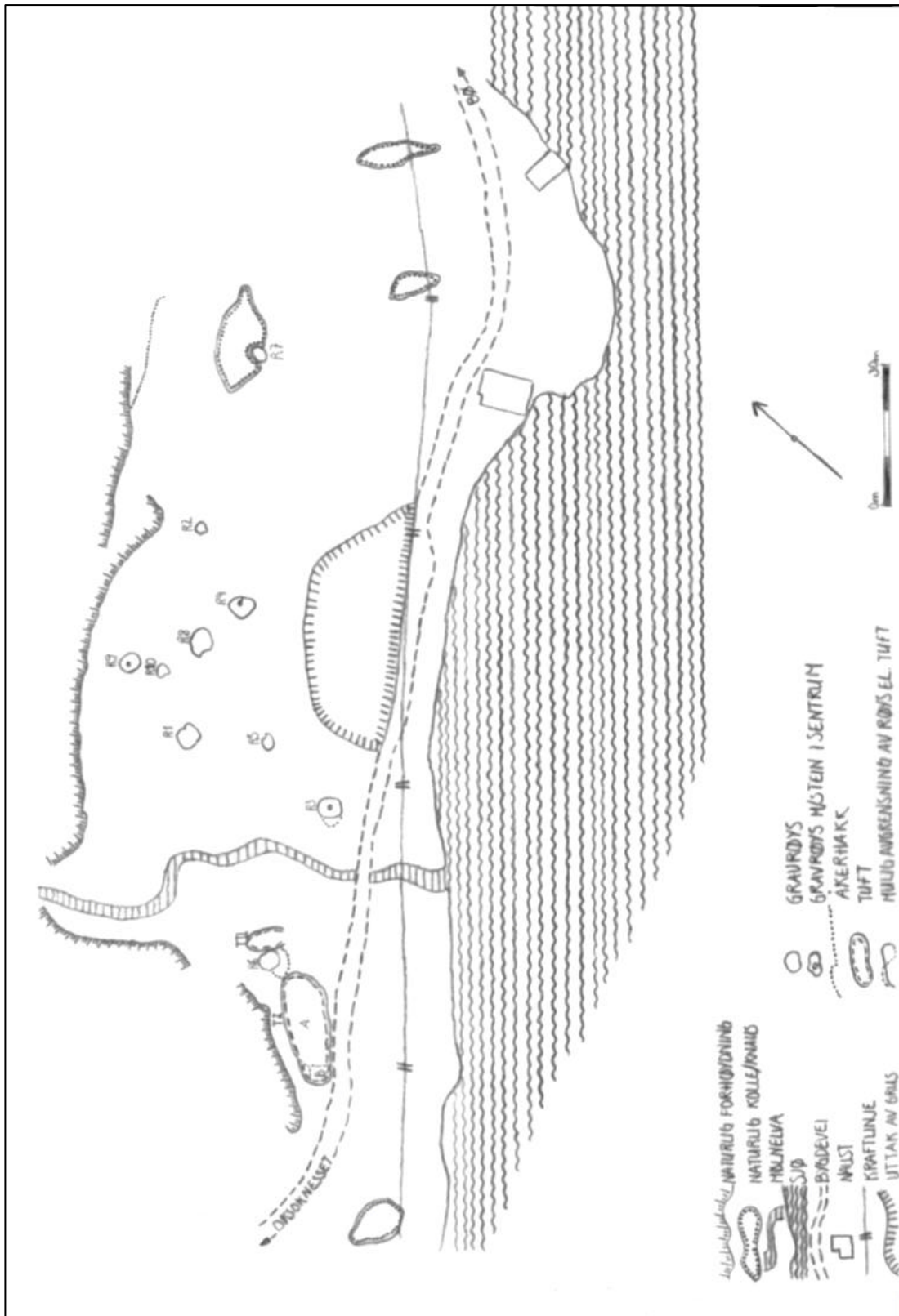
noe forstyrret av en forsenking i nordøst. Denne forsenkningen er ca. 2,5 x 0,9 meter og har en dybde på ca. 0,2 meter. Forsenkningen kan ha utgjort et gravkammer eller ha tilkommet i etterkant av gravleggingen. Byggemassen i røysa består av mellomstor rundkamp (Støren Binns 1978a:111). Denne røysa er ikke undersøkt og det er derfor vanskelig å anslå datering.

Røys 6 ligger mellom Tuft I og Tuft II (fig. 3 og 5). Den er bevakst med einer og lyng, og ble påvist gjennom et prøvestikk av Tuft II (Støren Binns 1976, 1978a). Røysa er oval og måler i dag ca. 4,2 x 3,8 meter, mens høyden er på ca. 0,4 meter (Appendiks A). I følge Støren Binns (1978a:111) består byggemassen i denne røysa av forholdsvis store stein med mindre stein og grus. Ut fra at røysa nærmest utgjør en del av den sørvestre veggvollen til Tuft II, er den noe uklart avgrenset i nordnordøst. Røysa er ikke undersøkt noe nærmere og det er derfor vanskelig å anslå datering.

Røys 7 ligger nord i feltet (fig. 3-5). Terrenget er svakt sørøstlig hellende, og røysa er bevakst med lyng. I dag er røysa tilnærmet sirkulær, og har en diameter på ca. 2,9 meter (Appendiks A). Røysa er lagt inntil en ca. 1,8 meter høy bergknaus, som er ca. 12 meter lang og 4 – 6 meter bred. Støren Binns (1978a:112) skriver at det er lagt rundkamp og bruddstein rundt hele knausen unntatt i nordøst, og at dette samlet utgjør en forhøyning i terrenget. I tillegg registrerte hun en tørrmur av store bruddsteiner mellom to utspring i berget på røysens sørlige side. Muren kan ha hatt til hensikt å hold røysas steiner på plass. Denne muren skal ha hatt en lengde på 5 meter, bredde på 0,5 meter og høyde på 0,4 meter. I følge Støren Binns (ibid:112) er røysas totale mål 15 x 8 meter og høyden er 1,8 meter, og har da trolig inkludert den naturlige knausen i avmålingen. Hun argumenterer også for at røysa kan, ut fra dens størrelse og beliggenhet til et område som i sin tid kan ha vært egnet til innmark, tolkes som ei rydningsrøys. (Støren Binns 1976, 1978a) Under feltsesongen 2004 ble det ikke funnet verken spor etter steinlegging rundt knausen eller ikke en form for mur i tilslutning til røysa. Det er mulig at Støren Binns har tolket røysas sydlige avgrensning som en tørrmur, siden røysa består av relativt store bruddsteiner.

Figur 4: Røys 7 mot nordvest
(Foto: Lise Nordhus Hermansen).

Figur 5: Jernaldergårdsanlegget i 2004 (oppmål og tegnet av Therese Danielsen).

Under befaringen av området feltsesongen 2004 ble det registrert et åkerhakk (fig. 9) ca. 23 meter nordnordvest for Røys 7 (se også Kap. 2.2). Det ble ikke funnet noen klar nedre (terrassekant) avgrensning til åkerhakk. Om både åkerhakk og røysa kan knyttes til samme tidsperiode, åpner det for en mulig sammenheng mellom disse og eventuelt de tidligere registrerte steinene rundt knausen. Samtidig er det øvre avgrensningen av den fossile åkeren på oversiden av den naturlige knausen som røysa ligger på. Om den nedre avgrensningen av åkeren også er på oversiden av denne kollen, vil jeg anta at det ville ha vært noe upraktisk å plassere ei rydningsrøys der i forhold til rydningsprosessen av åkerområdet. Ut fra røysas plassering er det også mulig at det kan ha vært en gravrøys, siden en plassering opptil en naturlig knaus kan ha bidratt til å forsterke gravens visuelle markør, fordi gravrøysa kan da ha blitt sett på som et større gravmonument ved å være en del denne naturlige bergknausen. I tillegg består steinsammensetningen i røysa av relativt ensartede og store bruddsteiner, i motsetning til en mer heterogen sammensetning som gjerne er vanlig i rydningsrøys (Pedersen 1986, 1990). Med bakgrunn i dette er det i mine øyne mer nærliggende å tolke denne røysa som ei gravrøys, men siden det ikke er foretatt noen form for undersøkelser av røysa er denne tolkningen noe usikker.

2.2 Kartering og nyregistreringer

Kartering med teodolitt krever at man beveger seg i det samme området over tid. Det er en metode som krever minst 2 personer. Siden jeg før feltarbeidet var ukjent med metoden, fikk jeg først opplæring og bistand av veileder Brit Solli, og derpå assistanse av Lise Nordhus Hermansen. Når man over tid beveger seg i et område er det ikke uvanlig at man gjør nye registreringer. Dette skjedde også i forbindelse med karteringen av jernaldergårdsanlegget på Tussøya (fig. 3 og 5).

Figur 6: Røys 8 mot nordvest
(Foto: Lise Nordhus Hermansen).

Røys 8 (fig. 5 og 6) ligger ca. 8 meter vest for den tidligere registrerte Røys 4. Den skiller seg klart ut i et gressbevokst terreng ved at den er kledd med lyng og noen bjørketrær. Røysa er oval i form og er orientert sørsørvest – nordnordøst. Lengden på røysa er ca. 4,7 meter og bredden ca. 3,8 meter (Appendiks A). Røysas høyde er opptil ca. 0,7 meter.

Røys 9 ligger helt vest i feltet og inntil en nordvest – sørøst langsgående knaus (fig. 5 og 7). Den er bevokst med lyng og bjørk, samt har noen synlige steiner. Røysa er tilnærmet sirkulær og har i sentrum plassert en større stein av samme type som Røys 3. Diameteren på røysa er ca. 3,5 meter og høyden ca. 0,25 meter (Appendiks A). Steinen som er plassert i sentrum er trapesformet (fig. 15), og den har en bredde på ca. 0,82 x 0,79 meter nordvest – sørøst. Høyden på steinen er ca. 0,76 meter over markflaten. Med bakgrunn i likheten i utforming med Røys 3, er det ikke urimelig å anta at denne kan være fra samme tidsperiode (700 – 900 e. Kr.).

Figur 7: Røys 9 mot sørvest
(Foto: Therese Danielsen).

Røys 10 ligger like sørøst for Røys 9 (fig. 5 og 8). Den ligger i svakt sørsørøst hellende terreng og er bevokst med lyng og bjørk. Formen er sirkulær, og røysas diameter er ca. 4,4 meter, mens høyden er på ca. 0,35 meter (Appendiks A). Røysa er omgitt av en svak forsenkning (0,15 meter i dybde), som kan utgjøre spor etter mulig fotgrøft. Ut fra utforming med fotgrøft antas røysa å være fra yngre jernalder (ca. 700 – 900 e. Kr.).

Figur 8: Røys 10 mot nordvest
(Foto: Lise Nordhus Hermansen).

I forbindelse med karteringen ble det også registrert spor etter fossil åker gjennom et funn av et åkerhakk (fig. 9). Åkerhakket ble registrert i ytterkant av feltet og utgjør i dag feltets nordlige grense (fig. 5). Terrengtet er sørsørøst hellende, og området er i hovedsak bevokst med gress og bjørk. Området grenser til omliggende myr. Åkerhakket fremtrer som en synlig forsenket kant i terrenget (ca. 0,15 meter) og er svakt krummet. Åkerhakket er orientert vest – øst og har en lengde på ca. 24,4 meter. Det var ikke mulig å se en nedre avgrensing av den fossile åkeren (se også Kap. 4.1.1). Hvorvidt åkerhakket kan ses i sammenheng med Røys 7, som Støren Binns (1978a:112) tolket som ei rydningsrøys, er diskutert ovenfor (Kap. 2.1).

Figur 9: Åkerhakket mot øst
(Foto: Lise Nordhus Hermansen).

2.3 Sammendrag

I tilknytning til jernaldergårdsanlegget på Tussøya er det i dag registrert 2 tufter, et åkerhakk og 10 røysar. Det er gjort utgravning i tre av gravrøysene og den ene hustufta. Med bakgrunn ¹⁴C-prøver dateres anlegget til perioden 300 – 900 e. Kr., hvor dette fordeler seg over to bosetningslag: Det eldste bosetningslaget anses å strekke seg over perioden yngre romersk jernalder til merovingertid (ca. 300 – 700 e. Kr.), mens det yngste knyttes til perioden fra siste halvdel av merovingertid til vikingtid (700 – 900 e. Kr.). Dette sammenfaller bra med de dateringene som foreligger fra de undersøkte gravrøysene, hvor Røys 2 anslås til å være fra eldre jernalder, mens Røys 1 og 3 trolig er fra yngre jernalder. De øvrige gravrøysene dateres med bakgrunn i utforming, slik at Røys 4 antas å være fra eldre jernalder, mens Røys 9 og 10 sannsynligvis er fra yngre jernalder. Åkerhakk og de røysene som det ikke har vært mulig å datere ut fra ulike morfologiske særtrekk, er likevel antatt å ha tilknytning til gårdsanlegget ut fra beliggenhet og nærheten til de andre kulturminnene som ses i sammenheng med anlegget.

3. Teoretisk og metodisk grunnlag

Den økte oppmerksomheten omkring landskap kan ses i sammenheng med den postprosessuelle diskursen innenfor arkeologi i de senere år. Det har ført til en forståelse for at vi mennesker danner oss forskjellige oppfatninger av landskap avhengig av historisk og kulturell kontekst (Bender 1998:87, Gansum et al. 1997:12, Jerpåsen 1996:12, 19). Kort sagt kan man derfor si at denne diskursen har bidratt til at søkelyset er blitt rettet mot landskapets og kulturminneses multivokale rolle (eks. Burström 1995, Keller 1993, Nilsen 2003, Schanche 1995), hvor de ideologiske, kognitive, religiøse og kosmologiske perspektivene er blitt inkludert i langt større grad enn tidligere.

3.1 Landskapsteori

Den postprosessuelle arkeologiske diskurs er blant annet forankret i hermeneutikk og fenomenologi (jfr. Olsen 1997a:60). Gjennom den fenomenologiske tendensen, som er tildels inspirert av Martin Heidegger, har man blant annet rettet søkelyset mot landskapets erfarte betydning. Med bakgrunn i dette forstås landskap som et fenomen som konstrueres gjennom menneskets tilstedeværelse og virksomhet (jfr. Bender 1998, 2001, Bradley 2000, Jerpåsen 1996, Schanche 1995, Solli 1996). Dette kan derfor sies å være en oppfatning som baseres på et premiss om at våre omgivelser blir skapt gjennom menneskelig fortolkning. Landskap og kulturminner kan gjennom dette tolkes som erfarte fenomener, som ikke kan beskrives objektivt (Gansum et al. 1997:25).

Gjennom å være spor etter fortidige menneskers tilstedeværelse og handling kan kulturminner forstås som meningsbærende elementer i landskapet. Kulturminner kan dermed betraktes som faktorer som gir landskapet innhold og karakter. Med bakgrunn i dette kan de plasseres i et landskapsmessig helhetsbilde, slik at totaliteten i landskapsbildet kommer til syne (Gansum et al. 1997:17). Kulturminnet (-ene) utgjør slikt sett også en del av individers kognitive tankesett (jfr. Burström 1995:170). Dette er et perspektiv som også fremmes i Lov om Kulturminner fra 1978 (Lov av 9. juni 1978 nr. 50 om Kulturminner [Kulturminneloven]:§19), ved at det åpnes for fredning av områder rundt kulturminnet for å bevare virkningen av opplevelsen. En konsekvens av dette er at landskapet har fått økt betydning i fortolkningen av kulturminner i forvaltningen (jfr. Keller 1993:59).

3.1.1 Landskapsbegrepet

Landskapet har gjerne hatt en betydning av å være noe man kan beskue/betrakte – gjennom å være en *outsider*. Dette *outsiderperspektivet* i forståelsen av landskapet har klar inspirasjon fra en genre innenfor kunsthistorie som oppsto i Nederland og Nord-Italia under renessansen. Denne genren benevnes gjerne som landskapsmalerier og ble i Nederland knyttet til begrepet *landschap*. Med bakgrunn i motivet på bildene ble terminologien relatert til idylliske jordbrukslandskap, samtidig som begrepet representerte det som kunne oppfattes i løpet av ett øyeblikk. Det engelske begrepet *landscape* stammer derimot fra det tyske begrepet på *landschaft*, som refererte til klart avgrensede områder. Underforstått i den tyske terminologien er at landområdet har vært bearbeidet av menneskelig påvirkning. Over tid gikk denne genren i nordlige deler av Europa over til å referere til mer en levendegjøring av naturen, og den fikk da en betydning av å være noe visuelt estetisk som kunne knyttes til økonomiske rammer. Konsekvensen av den vide begrepsbruken førte til at termen ble vanskelig å definere, samtidig som at den inneholdt klare assosiasjoner med det subjektive og det individuelle. (Hirsch 1995:2, Kleppe 2000:6-9, Lie Christensen 2003:197)

Etter hvert som man begynte å bevege seg bort fra logisk positivistiske vitenskapsidealer, vokste det fram en ny interesse for landskapet – både som begrep og funksjon. Det fordi terminologien gjenspeiler nettopp det subjektive og det individuelle i kollektive samfunn. Dette førte til en erkjennelse om at forskjellige mennesker kan erfare og forstå landskapet på ulike måter gjennom deres tilstedeværelse og virksomhet. (Kleppe 2000:8) Slik sett eksisterer derfor ikke bare ett landskap, men flere gjennom aktiv konstruksjon av landskapet (Bender 1998:87).

3.1.2 Landskap – betinget av menneskelig konstruksjon?

Landskap fortolkes gjerne som menneskelige konstruksjoner – både mentalt og fysisk, gjennom materielle strukturer og kognitive fortolkninger (Kleppe 2000:4-5). Landskapets kulturelle konstruksjoner kan også inkludere betydninger av kosmologisk og religiøs art. Om fortidens mennesker hadde et tilnærmet metafysisk forhold til landskapet, kan fysiske spor etter menneskelig tilstedeværelse og handling utgjøre symbolske uttrykk for fortidige kognitive landskap (jfr. Johansen 1997:46).

I følge Tim Ingold (2002:153-208) er det en forståelse i den teoretiske diskursen om at landskap som funksjon, betinges av menneskelig tilstedeværelse og handling. Gjennom dette representerer landskapet en kulturell forestilling, en billedlig form for symbolisering og orden av omgivelsene. Implisitt i dette kan ikke et landskap eksistere uten menneskelig nærhet og virksomhet. Ut fra dette argumenterer Ingold for at vi mennesker ikke har iboende kognitive strukturerende modeller av virkeligheten i oss, men at vi skaper virkeligheten gjennom samhandling med – og i – miljøet. Det gjør at landskapet blir en del av oss, samtidig som at vi er en del av landskapet. Siden det menneskelige liv er konstant i endring, i likhet med landskapet, er ingen av delene fullstendige og komplette. Ingold påpeker at vi mennesker ikke ser på verden som en gitt natur eller som en konstruert kultur, men som et helhetlig miljø ut fra dette samspillet mellom person og landskap. Forholdet mellom omgivelser og menneskelig påvirkning kan derfor forstås som dialektisk (jfr. Solli 2002:30, Tilley 1994:23).

Det dialektiske forholdet mellom omgivelser og mennesker impliserer en distansering fra dikotomien natur kontra kultur, og dermed også fra skillet naturlandskap versus kulturlandskap. Naturlandskapet er slikt sett et landområde som ikke formes av menneskelig fortolkning og derfor heller ikke av menneskelig tilstedeværelse. Gjennom vår mentale og/eller fysiske konstruksjon av landskapet bør kulturlandskapet oppfattes på samme måte som materiell kultur. En slik meningstilskrivelse medfører at det *kognitive landskapet* fortolkes utover det objektivt erkjennbare, og det kan derfor forstås som en konsekvens av vår egen forestillingsverden (jfr. Keller 1993:59-60, Lie Christensen 2003:197-205). Med bakgrunn i dette kan arkeologi oppfattes som studier av menneskelig tilstedeværelse og handlinger i landskapet i forhistorien (Ingold 2002:190-192, 208).

Menneskers samlede handlinger i landskapet utgjør i følge Ingold, flere *taskscape* (Ingold 2002:198-200). Jeg forstår dette slik: Hvert enkelt menneske skaper et landskap, som utgjør den enkeltes *handlingsrom/taskscape*. Er det flere mennesker som benytter det samme landskapet, så danner hvert enkelt individ sitt eget *handlingsrom* ved at hver enkelt person handler ut fra egne forutsetninger. Dermed kan et landskap utgjøre både et *handlingsrom* for en reindriftssame, samtidig som at en bonde har sitt *handlingsrom* i det samme området. Ut fra dette er *handlingsrommet* et privat landskap for hvert enkelt menneske som bruker det og er en del av det.

Det eksisterer altså en oppfatning om at vi mennesker ut fra tid og rom konstruerer landskapet gjennom våre erfaringer og forestillingsverden (Bender 1998:87, 2001, Welinder 1992:50). Om man imidlertid velger å fortolke landskapet som et meningsbærende fenomen i seg selv, vil det kunne eksistere på lik linje med andre fenomener – uten betingelse av menneskelig konstruksjon. Det vil derfor være mer nærliggende å oppfatte landskapet som et dialektisk forhold mellom mennesker og omgivelser, enn som rent kulturelle konstruksjoner (jfr. Ingold 2002:191, Thuen 1998). Med andre ord handler mennesket i landskapet, samtidig som at landskapet virker tilbake på mennesket. Landskap vil derfor bidra til reproduksjon og produksjon av mening i fortid og nåtid gjennom det individuelle menneskets fortolkning.

3.2 Landskapet som et kosmologisk mikrokosmos

Gjennom å fortolke landskapet utover den prosessuelle arkeologiens øko-funksjonalistiske analyser, kan man også inkorporere landskapets kognitive og mentale dimensjoner. Det har kommet til uttrykk innenfor den arkeologiske forskningen ved at det også tas høyde for den ideologiske, kommunikative og kosmologiske sfære i landskapsbegrepet (eks. Burström 1995, Gaukstad 1989, Schanche 1995, Solli 1996).

3.2.1 Kildefortolkning og kildekritikk

I tillegg til arkeologiske kilder kan historiske litterære kilder gi oss innblikk i jernalderens kosmologiske verdensoppfatning. Disse litterære kildene ble nedtegnet i middelalder og gjenspeiler på ulike måter det norrøne verdensbildet. Eksempler på dette er sagaer og norrøne myter om verdens antropogoni (verdens skapelse) og eskatologi (verdens undergang). Men også normative kilder som lovtekster (eks. Gulatingsloven), og toponymiske kilder som stedsnavn, kan indirekte uttrykke hvordan landskapsforståelsen og bruken av landskapet kan ha vært i denne tidsperioden. (jfr. Solli 2002:46-53)

En kildefortolkning kan sies å bestå av tre steg: For det første skaper man forbindelseslinjer mellom kildens meddelende verdi i forhold til dens opphav (forfatter/nedtegner) og saksområde (objekt). Gjennom dette vurderer man gjerne hvorvidt kilden kan plasseres innenfor distinksjonen levning versus beretning. Om en tekst fortolkes som en beretning så rettes søkelyset mot den kunnskapen kilden formidler og

kontekstens/fortellingens betydning. Forståes kilden derimot som en levning, så rettes fortolkningen mot den personen som nedtegnet teksten, altså personens meninger/oppfatninger, historiesyn, seleksjonsmetoder, litterær stil og så videre (jfr. Steinsland 1995:51-57). Til syvende og sist knyttes kilden til *ekstuelle* egenskaper, hvor man da blant annet skiller mellom kilder av deskriptiv kontra normativ art, men også mellom tause og formidlende kilder (Fulsås 2001:231-236).

Middelalderverket Heimskringla (Snorres kongesagaer) vil med bakgrunn i ovennevnte perspektiver kunne knyttes til Snorre Sturlason som nedtegner (levning), og de norske kongene som saksområde (beretning). Gjennom dette gir Heimskringla oss kunnskaper om noe som har skjedd før Snorres samtid, samtidig som at verket som levning også uttrykker noe om Snorre og hans egen tid. Dette gjenspeiler dessuten en distinksjon mellom beretningens tid og Snorres tid. Det er derfor ønskelig når man retter søkelyset på norrøne kilder å kunne datere både beretningen og levningen. I tillegg er det vanskelig å utelukke at litterære kilder som ble nedtegnet i kristendommens tidsalder kan ha farget tekster om den førkristne troen. Fra historikernes ståsted fremholdes det at en kilde gjerne er tilskrevet større kildeverdi som levning enn beretning (jfr. Solli 2002:55).

Den kildekritiske diskurs har i løpet av årene omhandlet den norrøne litteraturens autensitet og kildeverdi – med andre ord om teksten er *forfattet* fortolkning (sakprosa) eller om litteraturen er fortolkede *nedtegnelser* av fortidige hendelser (friprosa). Sakprosaskolen ga kildene verdi gjennom en rasjonell og systematisk kildekritikk som preges av en logisk positivistisk kildefortolkning. Mens friprosaskolen støtter seg til en hermeneutisk kildefortolkning. Denne retningen oppfatter nedtegnelser som fortolkninger av hendelser i fortiden som har blitt videreført gjennom muntlig overlevering (jfr. Solli 2002:55-60).

I nyere tid derimot har det kildekritiske søkelyset blitt rettet mot begivenhetshistorie, forestillinger og generelle sosiale og ideologiske forhold, som skriftlige uttrykk. Det har resultert i et grunnlag for nye studier av det norrøne tekstmaterialet som kilder. Gjennom å datere tekstenes opprinnelige sammenheng, kan man forsøke å forstå hvordan teksten skulle forstås i sin samtid. I dag fortolkes disse litterære kildene som bidrag til å danne meningsfulle bilder av fortiden gjennom gjentatte mønster som reflekterer kulturelle

uttrykk. Samlet sett kan man derfor si at den norrøne litteraturen har verdi i det å være en fortidig tekst i nåtiden. (Meulengracht Sørensen 2001:119, 121-122)

3.2.2 Det norrøne kosmologiske landskapet

Det norrøne kosmologiske verdensbildet kan være en innfallsvinkel til menneskenes fortolkning av landskapet i jernalder og tidlig middelalder. Den norrøne verdensoppfatningen kjenner man blant annet fra historiske litterære kilder om den norrøne mytologien. Med bakgrunn i disse kildene er det argumentert for ulike strukturalistiske tolkningsmodeller av det norrøne verdensbildet (Brink 2004, Gurevich 1985, Hastrup 1985, 1990). Dette er tolkningsmodeller som ikke bør benyttes som absolutte og skilte sfærer, fordi fortolkningen av landskapet også i forhistorisk tid trolig var individuell og dialektisk (jfr. Kap. 3.1).

Mentalitetshistorikeren Aron IAovlevich Gurevich (1985:13-62) argumenterer for at vi mennesker danner oss verdensbilder gjennom en jevnbyrdig vektlegging av sosiale og kosmologiske kategorier. Jernalderens og den tidlige middelalderens sosiale og kosmologiske kategorier kjenner man blant annet fra de skriftlige kildene. Med bakgrunn i disse kategoriene argumenter Gurevich for en konsentrisk horisontal modell av det norrøne verdensbildet (fig. 11). I denne modellen er Åsgard sentrum av den kosmologiske verden. Åsgard er de norrøne gudenes hjem. Omkring Åsgard ligger Midgard, hvor menneskene holder til. Disse sfærene fremstilles begge som nære og trygge i den norrøne mytologien og de kan derfor forstås som *ett*. Utenfor menneskenes verden ligger Utgard, som er tilholdsstedet for alle kaosmakter. Utgard har derfor blitt tilskrevet karakteristikk som kaotisk, utrygg og farlig.

Gurevich (1985:13-62) fremholder at den horisontale modellen av det norrøne verdensbildet også kom til uttrykk i den skandinaviske gårdens organisering i landskapet i tidlig middelalder. Med bakgrunn i dette argumenterer han for at gården i tidlig middelalder utgjorde et ordnet, trygt og vernet rom gjennom samfunnets sosiale og juridiske organisering (se nedenfor). Slik sett ble trolig gården, i følge Gurevich, fortolket som et utgangspunkt for et jordisk mikrokosmos i tidlig middelalder – altså en kognitiv og symbolsk parallell til de kosmologiske sfærene Midgard/Åsgard.

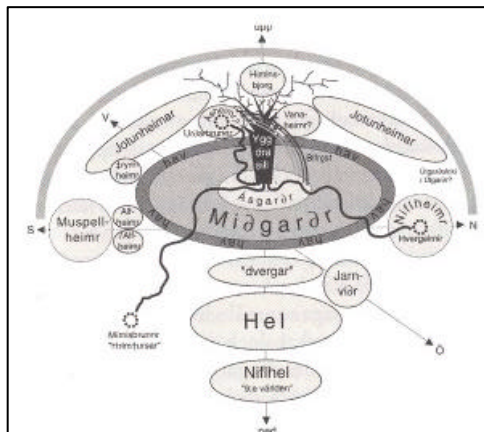
Gurevich (1985:60) argumenterer for at Yggdrasil utgjør sentrum for både en vertikal og horisontal organisering av det norrøne verdensbildet, og treet kan dermed tolkes som organiseringens hovedstruktur. Yggdrasil står midt i Åsgard og er bærer av verden. Yggdrasil kan derfor tolkes som den norrøne verdens *axis mundi* (verdenstre). I den norrøne mytologien fremstilles Yggdrasil som den norrøne verdens vertikale akse, ved at treet strekker seg fra underverden og kaosmakter, gjennom menneskenes verden og opptil himmelen og kosmosmakter (eks. Den Yngre Edda 1998:33-37). På bakgrunn av dette inkluderes mennesker, kosmos- og kaosmakter både i den vertikale og horisontale tolkingsmodellen av den norrøne verdensoppfatningen.

Antropologen Kirsten Hastrup (1985, 1990) har videreført denne horisontale modellen i en analyse av den forhistoriske og historiske gården på Island. I likhet med Gurevich (1985) argumenter Hastrup (1990:25-43) for at gårdsstrukturen kan fortolkes som en juridisk og sosial verdsliggjøring av det norrøne horisontale verdensbildet, blant annet gjennom samfunnets rettslige organisering. Dette begrunner Hastrup gjennom de eldste islandske lovene, hvor hun fremholder at lovene bidro til et juridisk og sosialt skille mellom de som overholdt loven og ble inkludert i samfunnet, kontra de som på grunn av lovbrudd risikerte å bli dømt til et liv i den felleseide utmarka – og dermed til et liv utenfor samfunnets fellesskap (fig. 11). Hastrup fremholder at det ubebygde landskapet kan ha blitt fortolket som farlig og utrygt, fordi fredløse, skoggangsmenn, mytiske vesener og dødinger oppholdt seg der. Det ubebygde landskapet kan slik sett forstås som et dynamisk fenomen i det norrøne kognitive landskapsbildet – et område hvor det tidvis og stedvis kunne herske kaos. I kraft av disse egenskapskarakteristikkene argumenterer Hastrup (ibid:29) for at det ubebygde landskapet i jernalderen og tidlig middelalder kan fortolkes som en parallell til den kosmologiske sfæren Utgard, mens gårdens trygghet, orden og fellesskap fremstår som en parallell til den kosmologiske fremstillingen av Midgard/Åsgard. I følge Hastrup kan samfunnets rettslige organisering i jernalder og tidlig middelalder på Island også ha understreket et skille mellom natur og kultur, samt kaos og kosmos. (jfr. Gurevich 1985:42-62)

Nylig har stedsnavnforskeren Stefan Brink (2004:292-294) stilt seg kritisk til den forskningskonstruerte, kosmologiske kategorien Utgard. Med bakgrunn i at Utgard fremstilles i Den Yngre Edda (1998:65-76) som en borg, hvor kaosmakten og kongen

Utgards-Loke rådde, fremholder Brink at Utgard som kosmologisk kategori ikke er dekkende er for kaosmaktens område. Brink mener dermed at Utgard har blitt feilaktig fortolket som ens med kaosmaktens område, og terminologien har fått en betydning som strekker seg utover Snorres fremstilling av Utgard i Den Yngre Edda.

Brink (2004:292-297) argumenterer i tillegg for en mer nyansert romliggjøring av det norrøne verdensbildet (fig. 10). Han mener at den norrøne verdensoppfatningen kan ha bestått av et antall mindre innhegnede kretser eller sfærer. Disse kretsene kan ha hatt tilhørighet i ulike kategorier av kosmologiske rom eller hjem, og ble tilknyttet allegorier (metaforer/billedliggjøring) som var kjent for samtiden, som eksempelvis hjem, skoger og borger. I tillegg inkluderer denne

Figur 10: Illustrasjon over inndeling i mindre sfærer (Brink 2004:297).

fremstillingen et flytende skille mellom det vertikale og horisontale nivået. Det kompliserer ytterligere denne illustreringen av det norrøne verdensbildet og landskapet. Samlet bidrar dette til en fremstilling gjennom et stort antall mytologiske rom, som utgjør flere mindre kretser på ulike nivåer. Forenkler man derimot denne fremstillingens inndeling i allegorier, fremtrer den samme polariseringen mellom kaos- og kosmoskreftene som tolkningsmodellen hos Gurevich (1985) og Hastrup (1985, 1990). Det innebærer at disse tolkningsmodellene av det norrøne verdensbildet kan forstås gjennom de samme overordnede inndelingene og grunnkonnotasjonene.

3.2.3 Det samiske kosmologiske landskapet

I likhet med den norrøne verdensoppfatningen kan det samisk sjamanistiske verdensbildet være en innfallsvinkel til jernaldermenneskenes fortolkning av landskapet. Kjennskapen til den samiske sjamanismens kosmologiske verdensbildet baseres i stor grad på runebommens tegninger, muntlige overleveringer og skrevne nedtegnelser av kristne misjonærer. I de senere år har det vært diskutert om den samiske sjamanistiske fortolkningen av universet og landskapet har vært influert av den norrøne verdensoppfatningen og motsatt (eks. Price 2002).

På bakgrunn av tegninger på bevarte rune-bommer argumenter Håkon Rydving (2003:9-16) for at den samiske sjamanismens horisontale verdensbilde var hierarkisk laginndelt. Denne verdensoppfatningen kan grovt sett inndeles i 3 nivåer: Den himmelske, jordiske og underjordiske verden. I den himmelske sfæren i dette verdensbildet holdt himmelgudene til. Under himmelske sfæren lå menneskenes jordiske verden. I den jordiske verden ble naturen oppfattet som besjelet gjennom animalistiske og animistiske (sjelelige) forestillinger. Dette kompliserte tilknytningen mellom menneskenes og naturens væren. Mens under menneskenes sfære lå den underjordiske verden, hvor døde og underjordiske makter holdt til. (jfr. Bradley 2000:11-13, Hansen og Olsen 2004:199-121, Pollan 1993:47-59, Sveen 2003:54,81)

Det har vært argumentert for at innredningen av gammen/lavvoen (goahti) har gjenspeilt en tilknytning til den underjordiske kosmologiske sfæren (eks. Mulk 1994:201-221). Innenfor det sørsamiske bosetningsområdet har gammen blitt satt i relasjon til de tre døtrene til Máddaráhkká. Disse tre underjordiske gudinnene har blitt relatert til liv, trivsel og død (Eriksson 1987, Sveen 2003:75,79,81,86-87). I den romlige organiseringen av gammen/lavvoen kan gudinnen Sáráhkká relateres til ildstedet, Uksáhkká til området rett innom hoveddøren og Juoksáhkká til den bakre og sakrale delen av gammen (jfr. Hansen 2000:105-107). Når gammen ble flyttet, ble det utført ofringer i ildstedet til de gudinnene som regjerte over ulike deler av gammen. Gammen kan derfor tolkes som et flyttbart sentrum (jfr. Bradley 2000:12, Price 2002:243-245, Rydving 1993:100). I følge Rydving (2003:13-15) er det rimelig å anta at disse underjordiske gudinnene hadde lignede betydning hos den nordsamiske bosetningen

Inga-Maria Mulk (1994:203-221) argumenterer for at gammens ildsted (árran) kan fortolkes som livgivende. Ildstedet kan gjennom denne egenskapen forstås som en parallell til sola (bæivve). Toivo Jaakkola (1991:117-119) fremholder at ljoren fra ildstedet i tillegg kan tolkes som et symbol på den vertikale verdensaksen i den samisk sjamanistiske verdensoppfatningen – en parallell til verdenspålen, som strekker seg opptil Polarstjernen. Gammen kan dermed, i likhet med gården i jernalder og tidlig middelalder, tolkes som det horisontale og vertikale sentrum i et jordisk mikrokosmos. (jfr. Hansen og Olsen 2004:97-99, 232-233)

3.3 Symbolteori i tilnærmingen til det kognitive landskapet

Vi mennesker konstruerer symboler for at de skal medvirke til orden, samtidig som de tilskrives en funksjon og mening i tid og rom. Symboler kan gjennom menneskelig konstruksjon legitimere territoriale, temporale og sosiale grenser i samfunnet. Symboler tolkes derfor som flertydige, komplekse og flytende meningsbærere. Et symbol kan derimot få status som et nøkkelsymbol (Ortner 1973) når det opptrer mange funksjoner som fungerer i henhold til det enkelte symbolet. (jfr. Gilhus og Mikaelson 2001:80-83,85-90, 96)

Jernaldergravenes plassering kan være en innfallsvinkel til hvordan et gård er organisert i forhold til det omliggende landskapet i jernalder og tidlig middelalder. I en komparasjonsanalyse av jernaldergravenes karakter og kronologi i Mälaramrådet i Sverige har Agneta Bennett (1987) rettet søkelys på gravenes religiøse, ideologiske og sosiale symbolspråk. Bennett argumenterer for at funnfattige flatmarksgraver fra eldre jernalder kan fortolkes som en symbolsk frigjøring av sjelen, der en sjelereise til dødsriket fremkalles av brannritualet. Mens de mer funnrrike (funn av artefakter og en større mengde brent beinmateriale) og markerte graver fra yngre jernalder symboliserer en mer kroppslig dødsoppfatning. Brannritualet fremkalte en sjelelig frigjøring fra kroppen og sjelens reise til dødsriket, mens selve graven tolkes som en kroppslig jordisk tilholdssted. Bennett argumenterer for at disse endringene i gravritualer kan fortolkes som en følge av at norrøn sed og skikk har etablert seg, og at selve brenningsritualet kan understreke en symbolsk kommunikasjon med maktene.

Kerstin Cassel (1998) har gjort en symbolanalyse av bruken av stein som bygningsmateriale i graver, hus og gjerder i romersk jernalder. Cassel fremholder at bruken av stein som bygningsmateriale kan fortolkes som en symbolsk manifestasjon av samfunnets sosiale struktur, samhold og grenser. Dette mener hun blant annet er synlig i forhold til gravenes plassering, hvor gravenes beliggenhet og bruken av stein som konstruksjonsmateriale kan tolkes som en visuell markør av grensen mellom innmark og utmark, samt mellom en hinsidig og en nærværende verden. Samtidig fremstår gjerdene som forbindelseslinjer mellom gravene og hus, slik at de symbolsk skaper en fysisk og visuell forbindelseslinje mellom det hinsidige og nærværende gjennom relasjonen mellom de levende og de døde. På bakgrunn av de kosmologiske kategoriene

egenskapskarakteristikker fremholder Cassel at gjerdet kan tolkes som symbol for grensen mellom Utgard og Midgard/Åsgard.

3.4 Refleksjoner omkring landskapskartering

Utover en oversikt over området kulturminner, er kjennskap til landskapet i seg selv og dets visuelle uttrykk et premiss for hvordan man kan tolke et gitt landskap – både fysisk og kognitivt. For å nærme meg landskapets kognitive dimensjon på Tussøya har jeg, foruten en empirisk analyse og kildefortolkning, valgt å gjøre en detaljert teodolittkartering av lokaliteten. Min hensikt med å bruke denne metoden er å gi et helhetlig visuelt uttrykk av området slik det i dag ser ut.

Rent praktisk foregår metoden ved at man lager et koordineringssystem, som består av ulike fastpunkter. Gjennom disse fastpunktene tar man punktvis teodolittmålinger av de kulturminnene og landskapselementene som man ønsker å ha med på kartet (som gjerne er i målestokk 1:1000). Fastpunktene bidrar til at kulturminnene og landskapselementene kan relateres til hverandre, og gjør det derfor mulig å tegne dem inn på et kart. Selve inntegningsprosessen foregår ved at man måler seg fram til punktet ved bruk av Glifbergs koordinatsgraf og linjal. Punktet merkes av på en tynn folie, og mellom de punktene som kan relateres til samme objekt strekker man linjer. Prosessen tar tid og krever at man oppdaterer kartet jevnlig for å sikre at de kulturminnene og landskapselementene som man ønsker å ha med på kartet blir inkludert. I motsetning til kartering ved bruk av totalstasjon eller GPS, krever teodolittkartering at man beveger seg mye i det gitte landskapet over tid. Når man oppholder seg i det samme området over en lengre periode blir man stadig oppmerksom på nye strukturer, som i enkelte tilfeller kan vise seg å være uregistrerte kulturminner. På Tussøya registrerte vi flere nye kulturminner i området på denne måten (se Kap. 2.2).

Når man beveger seg i det samme området over en lengre tidsperiode gis det rom for refleksjon over egen forståelse av landskapet, men også ens eget dialektiske forhold – i og med – landskapet. Og ikke minst, hvordan dette forholdet kan ha kommet til uttrykk hos de menneskene som en gang bodde der: Hvordan de handlet i landskapet gjennom eksempelvis jordbruk og fiske, men også hvordan landskapet virket tilbake på dem. Altså på hvilken måte dette dialektiske forholdet mellom landskapet og fortidens mennesker kan

ha tatt form. Slikt sett blir man oppmerksom på at ens egen preferanseramme for å forstå landskapet er basert på helt andre premisser enn for de menneskene som bodde på Tussøya under jernalderen.

3.5 Sammendrag

Mennesker handler i landskapet ut fra individuelle prereranserammer, samtidig som at landskapet har en tilbakevirkende kraft på menneskene. Ved at forholdet mellom mennesker og omgivelser er dialektisk, mener jeg at fortolkningen av et landskap både er fysiske og symbolske uttrykk for dette samspillet. Slikt sett er landskapet ikke nødvendigvis en rent kulturell konstruksjon, men et resultat av menneskers samhandling i – og med – landskapet. Med bakgrunn i det norrøne og det samiske verdensbildet, som man kjenner blant annet fra litterære kilder, argumenteres det for at både gammens og gårdens organisering i landskapet kan fortolkes som jordiske mikrokosmos. Slikt sett kan landskapet og dets kulturminner tolkes som symbolske uttrykk av det fortidige kognitive landskapet.

I lys av de ovennevnte teoretiske og metodiske tilnærmingene vil jeg i det neste kapittelet gjøre en analyse av hvordan jernaldergårdskomplekset på Tussøya er organisert i forhold til det omliggende landskapet. Gjennom denne analysen vil jeg også undersøke om dette gårdsanlegget kan fortolkes som et jordisk mikrokosmos i lys av den norrøne kosmologiske fortolkningen, samt om gården i dette kognitive landskapet kan ha inngått i en samisk landskapsforståelse.

4. Jernaldergårdsanlegget på Tussøya – et multivokalt landskap?

Vi mennesker konstruerer *individuelle* landskap gjennom vår egen fortolkning av det. Så lenge flere mennesker er en aktiv del av et landskap, vil det eksistere *flere individuelle* tolkninger av *ett gitt* landskap (se Kap. 3.1). Det er derfor grunn til å gå ut fra at premissene for fortolkning av landskapet også var ulik blant menneskene i forhistorisk tid. Gjennom dette og en diskusjon omkring empirivalget kan man spørre seg hvordan det multivokale landskapet kom til uttrykk i jernalderen på Tussøya: Er det mulig gjennom et arkeologisk materiale å spore fortolkninger av det multivokale landskapet i jernalder på Tussøya, og hvordan kan det ha gitt seg til uttrykk?

4.1 Empiriske likheter og ulikheter i lys av geografisk beliggenhet

I Nord-Norge er det registrert flere gårdsanlegg fra jernalderen, og mange av dem vitner om lang bosetningskontinuitet. De fleste registrerte anleggene ligger oppunder en fjellfot eller i strandsonen i ytre kyststrøk, og består gjerne av hustuffer, nausttuffer og gravrøysler. Gravrøysene er oftest plassert i nærheten av gårdstunet og spredt i innmarka. Derimot er det kun i tilknytning til en fåtall av gårdsanleggene i Nord-Norge registrert spor etter fossil åker som åkerreiner, åkerhakk og rydningsrøysler. (Johansen 1979)

4.1.1 Jernaldergårdsanlegget i en nordnorsk kontekst

Flere av de gjennomgående trekkene ved jernaldergårdsanleggene i Nord-Norge har likheter med bosetningslokaliteten på Tussøya: Gårdsanlegget ligger like i strandsonen og består blant annet av hustuffer og gravrøysler (se Kap. 2 og fig. 5). Ei av gravrøysene er plassert i nærhet til gårdsbygningene, mens de øvrige røysene ligger spredt omkring i innmarka like nordøst for gårdstunet. Det er ikke registrert spor etter naust på Tussøya.

Utover de gjennomgående karakteristikkene ved gårdsanleggene i Nord-Norge er det også registrert spor etter en fossil åker (et åkerhakk) på Tussøya (se Kap. 2.2 og fig. 5). Åkerhakk er registrert i området der flertallet av røysene ligger – altså nordøst for gårdsbygningene. Det er ikke registrert spor etter en nedre avgrensning av åkeren eksempelvis i form av ei åkerrein (se eks. Gren 1991 og Widgren 1988 om klassifikasjon av fossil åker). Derimot kan terrengets topografiske art indikere en nedre avgrensning. Det

ligger en bergknaus sørøst for det registrerte åkerhaket, og den *kan* ha utgjort et mulig forstyrrende element i åkerens sammensetning. Det er derfor ikke urimelig å anta at denne knausen har utgjort åkerens sørøstlige avgrensning.

Åkrer av den typen som er registrert på Tussøya, har vært i bruk fra tiden omkring Kr. f. til nåtid, og knyttes til flere bruksteknikker og vekstfysiologiske funksjoner (Gren 1991:26). Hvordan åkeren i dag fremtrer i terrenget gir derfor alene ikke noen entydige henvisninger til bruksform, vekstfysiologi og datering. Dateringen av åkeren er derfor i stor grad kontekstuel avhengig. Samtidig kan også konteksten gi indikasjoner på bruksteknikk. Siden gårdsanlegget på Tussøya ligger i et område som har utgjort utmark i historisk tid, er det med stor sannsynlighet mulig å knytte den fossile åkeren til jernaldergårdsanlegget. En pollenanalyse har til en viss grad kunne bidratt til å gi en større indikasjon på tidsrommet når åkeren ble benyttet, også i forhold til at gårdsanlegget dateres til en periode som strekker seg over et tidsrom på ca. 600 år. Støren Binns (1978a:97-98, 102) argumenterte for at funn som sigd og løvkniv (Appendiks D: Ts. 6747h, Ts. 6747i) fra den siste bosetningsfasen i den undersøkte tufta kan ha indikert korndyrking (Kap. 2.1.3 og 2.2). Til tross for at redskapene kan være indikasjoner på at det har vært drevet jordbruk på gården (Myhre og Øye 2002:199), bør man også overveie andre bruksområder for disse redskapene. Likevel åpner dette for at den fossile åkeren kan ha vært i bruk i den yngste bosetningsfasen (700 – 900 e. Kr.) av Tuft I (Hus B).

Det er ikke registrert gardfar eller utgard i tilknytning til åkerhaket. Selv om det sjeldent er registrert spor etter inngjerding av åkrer i Nord-Norge er det likevel grunn til å tro at man hadde gjerdet inn åkrene. Dette fordi buskapen ville ha beitet ned dyrket mark som ikke hadde vært avstengt på en eller annen måte. Siden det ikke er funnet spor etter noen form for inngjerding av innmarka på Tussøya er det sannsynlig at det har vært brukt materiale som trevirke, som ikke har etterlatt seg synlige spor i terrenget i dag.

4.1.2 Gårdsanlegget på Tussøya – vestnordisk eller nordnorsk?

Etter undersøkelsene av hustuftene og gravrøysene på Tussøya på 1970-tallet har det vært reist spørsmål om bosetningens etniske tilhørighet, blant annet på bakgrunn av at Hus B i Tuft I var toskipt. Denne takkonstruksjonen ble ikke benyttet i områder som lå sør for Malangen i samme tidsperiode (Sandmo et al. 1994:177, 197). Til tross for at huset på

Tussøya var toskipet, og ikke treskipet (jfr. Myhre 1980:372-374, Myhre og Øye 2002:276-283, Olsen 1997b:191), har huset flere fellestrekk med den vestnordiske byggetradisjonen i øvrige konstruksjoner (eksempelvis tuftas størrelse, form og funksjonsinndelingen i tre rom). Ut fra disse likhetene mener jeg at det er rimelig å tenke seg at denne konstruksjonsforskjellen kan være et materielt uttrykk for geografiske og lokale variasjoner, som igjen kan ha hatt sammenheng med gårdens geografiske beliggenhet, størrelse og/eller bosetningens sosiale status.

En lignende konstruksjonsforskjell er blitt fremholdt i forhold til gravrøysene ved gårdsanlegget på Tussøya. Gravrøysene skiller seg ut fra de øvrige røysene fra samme tidsepoke lengre sør i landet ved at de er noe mindre i størrelse. Slike mindre røys er, i følge Anne Karine Sandmo (Sandmo et al. 1994:139, 197), kun registrert i Finnmark og Troms. Siden slike gravrøys er også er kjente materielle uttrykk hos karelske, russiske og finske grupper kan de ikke uten videre knyttes til vestnordisk bosetning. Sandmo (ibid:197) fremholder derimot at røysene kan: " (...) være spor etter den nordnorske, ikke norrøne, lokalbefolkning i jernalderen". Slik jeg oppfatter dette så knytter Sandmo gårdsanlegget til en lokal befolkningsgruppe med egne materielle og kulturelle uttrykk, som ikke har tilhørighet i noen av de historisk kjente etniske kategoriene.

En arkeologisk kontekst bør ikke analyseres uavhengig fra sin geografiske beliggenhet. Regionale forskjeller kan eksistere fra en arkeologisk kontekst til en annen, slik at det kan opptre ulike lokale uttrykk også når det gjelder konstruksjonsdetaljer. Dette tilsier at de materielle uttrykkene ved jernaldergårdsanlegget på Tussøya ikke nødvendigvis vil opptre med samme form og uttrykk som for eksempel lengre sør i landet. Man bør altså være åpen for at det har eksistert regionale og lokale varianter av vestnordiske materielle uttrykk i jernalderen. Dette kan selvsagt bidra til at det kan være problematisk å knytte enkelte arkeologiske kontekster til de historisk kjente etniske gruppene. Samtidig vil det også i visse tilfeller kunne eksistere en arkeologisk kontekst som ikke er entydig i forhold til spørsmålet om etnisk tilhørighet, hvor de kulturelle uttrykkene kan fremstå som "hybride" (se Kap. 4.4). Likevel mener jeg at det i de fleste tilfeller vil være mulig å relatere en arkeologisk kontekst til en etnisk tilhørighet, på bakgrunn av at de gjennomgående karakteristikkene sammenfaller med tidligere registrerte og undersøkte arkeologiske kontekster og funn.

Kulturminnegruppene som knyttes til gårdsanlegget på Tussøya er elementer kjent fra den vestnordiske gårdsbosetningen (se Kap. 4.1.1): Eksempelvis langhuset, røysene og åkerhakk (i tillegg gjenstandsfunn som sigder [Appendiks D: Ts. 6747h og Ts. 6747i]). Selv om huset og røysene i størrelse og utforming skiller seg fra den vestnordiske bosetningen, bør man også ta høyde for anleggets geografiske kontekst. På bakgrunn av dette mener jeg at både gravrøysene og hustufta kan være et resultat av geografiske variasjoner og regionale/lokale uttrykk. Gårdsanlegget på Tussøya kan slik sett forstås som en vestnordisk lokalitet, som inkluderer et regionalt og lokalt uttrykk. Det innebærer at de materielle uttrykkene på Tussøya blant annet kan forstås som en følge av geografiske variasjoner og lokale/regionale differanser.

4.2 Gårdsbegrepsfortolkning

Jernaldergårdsanlegget på Tussøya kan gjennom diskusjonen ovenfor forstås som vestnordisk. Gårdsbegrepet er imidlertid mangetydig og kan fortolkes i flere retninger, men hva kan sies å være innordnet i terminologien? Selve ordet gård er avledet av begrepet gardr (Granlund 1960:618). Begrepet betyr gjerde, men gjennom en utvidet fortolkning kan terminologien forstås som et inngjerdet område (ibid:625). Gjennom begrepet tilskrives det en motsats, som vil være det som ligger utenfor inngjerdingen. Det skaper en grense og et skille mellom det som er vernet og menneskekontrollert versus det uvernete og ukontrollerte. Den grunnleggende fortolkningen av begrepet gård er dermed en øyenfallende funksjonalistisk og visuell markør for det som ligger innomgårds kontra det som ligger utomgårds.

I dag er gårdsbegrepet nært relatert til eiendomsforhold, hvor gården ikke kun begrenses til selve gårdsbygningene, men til hele området som inngår i en bruks- og eiendomsmessig helhet. Gårdsbegrepet kan således fortolkes analytisk ut fra dets økonomiske, funksjonelle og morfologiske aspekter, slik at defineringen inkluderer bruksteknikk og produksjonsmessig organisering (jfr. Burström 1995). Det tilsier at gårdsbegrepet både kan relateres til driftsbygninger, våningshus, tun og innmark. I tillegg inngår også utmarksområder i en moderne definering av begrepet. Dette bidrar til at gårdsbegrepet kan knyttes til eksempelvis eiendomsforhold, som igjen kan relateres til blant annet utmarksbeiterettigheter, skogshogst og bruksrettigheter i forhold til friluftsliv. I den moderne bruken av begrepet er dermed eiendomsforholdet sosialt sett nært knyttet opp til

individet som eier. Det bidrar at grensen mellom gård og person er flytende, ved at en persons tilhørighet relateres til gården og gårdsnavnet (ibid:164).

4.2.1 Den verdslige jernaldergården

Hvordan ble så en gård forstått i jernalderen, og hvordan var gården inkludert i datidens tankekompleks? Diskusjonen omkring en gårds funksjonelle og symbolske/kognitive rolle i en forhistorisk tid vil være fragmentarisk, siden man i dag ikke har tilgang til alle de premissene som lå til grunn for gårdsfortolkningen i forhistorisk tid (jfr. Burström 1995:164). Derimot kjenner man til fragmenter for hvordan en gård i jernalder kan ha blitt fortolket – både funksjonelt, symbolsk og kognitivt, eksempelvis gjennom jernalderens verdensforståelse og hvordan samfunnet var organisert.

Jernaldergården ble gjerne styrt av en enkelt person (i noen tilfeller flere) og det var oftest husbonden som hadde det overordnede ansvar for gården. Det var vanlig at de store gårdene gikk i arv mellom generasjonsleddene, men gårdsfradeling som følge av arv var uvanlig. (Herschend 1997, Myhre og Øye 2002:247-248) Gården hadde derfor en tilknytning til slekta (se Hansen 1999 diskusjon om ættebegrepet) og husfolket, slik at gården utgjorde slektas fastpunkt. Det innebærer at gårdsfortolkningen også kan relateres til tilhørighet, nettopp gjennom at en person og slekta ble knyttet til gården (jfr. Johansen 1997:45). Gården kan gjennom denne tilhørigheten fortolkes som "et besittet område", som ovenfor det øvrige samfunnet avspeilte en sosial relasjon gjennom bruksrettigheter (jfr. Skre 1995:178-179). Samlet sett kan en person derfor ha fått konstruert sin sosiale og kognitive tilhørighet og identitet gjennom et gjensidighetsforhold til gården som sfære (jfr. Burström 1995:171, Gurevich 1985:47-48).

I den norrøne litteraturen henvises ofte en person både til gård og slekt. Det understreker betydningen av det å inngå i en gårds- og slekt tilhørighet. Tilknytningen mellom gård og person kommer til uttrykk i blant annet Snorres Heimskringla. Eksempler på dette er Tore Hund fra Bjarkøy og Hårek fra Tjøtta, som var to av de som ledet hæren mot Olav den Hellige (Snorres kongesagaer, Olav den helliges saga, Kap. 219-231). Denne fortellerstilen knytter en relasjon mellom en person og en gård, og fremmer slik betydningen av tilhørighet til en gård gjennom et flytende skillet mellom gård, individ og slekt (jfr. Burström 1995:171). Samtidig har trolig Snorre og andre forfattere av norrøne tekster også

hatt til hensikt å stedsplussere en person geografisk for leseren (se eks. Meulengracht Sørensen 1989, Steinsland 1995 om kildekritikk).

Gårdens innhengning opprettholdt også den juridiske grensen i det vestnordiske samfunnet i jernalder (jfr. Gurevich 1985:47, Hastrup 1985:60, 1990). Gården og samfunnet utgjorde to parallelle rettslige og sosiale sfærer, som skilte det individuelle fra det kollektive. Dette kjenner man blant annet fra de tidligste lovene, hvor samfunnet ble definert ut fra en motsats gjennom det som sto utenfor kollektiviteten, og dermed ut fra en motsetning mellom "vi" og "de andre" (fig. 11). Det bidro til et konstruert organisatorisk skille mellom de som holdt seg innefor loven og de som sto utenfor, slik at de som brøt med loven ble forstått som individer i det ubebodde landskapet, mens de som fulgte loven inngikk i samfunnets kollektivitet (jfr. Kap. 3.2.2). En slik bipolar fortolkning av gården har trolig også kommet til uttrykk innenfor selve gårdsområdet (se nedenfor).

Gårdsområdet i yngre jernalder kan ha vært innordnet i et kommunikativt hierarki gjennom gårdens romlige organisering (Herschend 1997). Ulike rom og bygninger på gården kan ha hatt forskjellige roller i en kommunikativ rangering, gjennom funksjonelle og sosiale betydninger. Med bakgrunn i dette kan eksempelvis et uthus, som lå i utkanten av gårdsrommet og nærmere det ueide og uvernedede, og hatt et annet sosialt og kommunikativt uttrykk enn eksempelvis hallen, som trolig utgjorde gårdens sosiale og religiøse sentrum (jfr. Solli 2002:27-28).

I det angelsaksiske Beowulf-kvadet (1976:36-57 og 13-34 om kildekritikk og tolkning), som noe omstridt er antatt å være fra 700-tallet, fremstår hallens kommunikative og symbolske uttrykk i lys av dens sosiale og maktrelaterede funksjon. Handlingen i heltekvadet tar utgangspunkt i at vetten Grendel hjemsøker prakthallen Heorot ("Hjortehallen"). Når et mytisk vesen som Grendel oppsøkte Heorot gjentatte ganger fikk det følger for hallens eier Hrothgar. I Beowulf-kvadet beskrives hallen som et symbol på makt og rikdom, slik at når Grendel hjemsøker hallen endevendes dens kommunikative og sosiale hierarkiske rolle i gårdens romlige organisering. Samtidig fremstår hallen i beretningen som et gårdsrom som gjenspeilte den individuelle makten. Det medførte at når Hrothgars hall mister deler av sin kommunikative rolle i den sosiale hierarkiseringen og som eiendomsmarkør, så trues også Hrothgars individuelle maktsymbolikk. Dermed kan

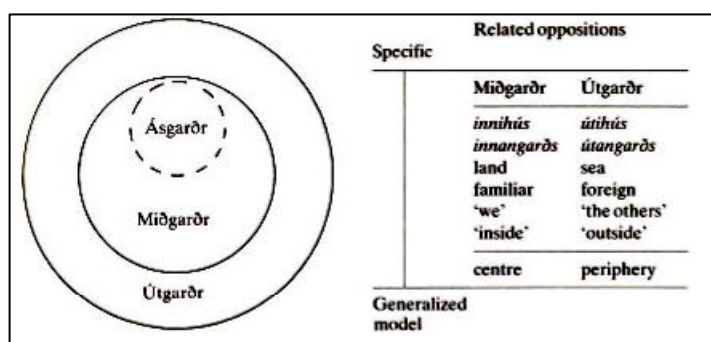
man ut fra Beowulf-kvadet si at hallen personifiseres gjennom dens symbolspråk og kommunikative rolle. Det bidrar til at gårdsbegrepet kan ha inkludert eiendoms- og tilhørighetsrelasjoner, som reflekterer sosial status og makt gjennom en fysisk og kognitiv organiseringen av gårdsrommet.

Samlet kan gårdsbegrepet i yngre jernalder kan ha inkludert kommunikative uttrykk, som reflekterer eiendoms- og tilhørighetsrelasjoner. Slik sett formet gården husfolket/slekta, samtidig som at husfolket/slekta formet gården (jfr. Gurevich 1985:48). Samtidig kan gården forstås som en rettslig og juridisk sfære, der individet og dets sosiale status og rettslige makt fremtred gjennom en sosial hierarkisering. Mens utad i samfunnet ble en person relatert til gården og slektsbånd, og fremsto som et ledd i den kollektive slekta. Dette bidrar til at gården kan fortolkes som en rettslig og juridisk parallell til det øvrige samfunnet.

4.2.2 Den kosmologiske gården

I likhet med jernaldergården, gir også de norrøne kildene innblikk i hvordan den kosmologiske gården hadde en tilskrevet sentral og multivokal rolle. De mytologiske gårdene har gjerne blitt inndelt i tre hovedkategorier gjennom den norrøne verdensoppfatningen (se Kap 3.2.2 og fig. 10 for en alternativ inndeling): Åsgard, Midgard og Utgard (fig. 11). I denne modellen relateres Åsgard til gudenes hjem, Midgard til menneskenes verden og Utgard

til kaosmaktenes sfære. Midgard referer i betydning til en gård i midten – gården mellom æsenes og kaosmaktenes hjem, slik at terminologien kan tolkes som sentrum av universet. Med bakgrunn i en slik treinndeling i av den kosmologiske verden

Figur 11: Skisse av det norrøne verdensbildet (Hastrup 1990:29).

knyttet relasjonen mellom en gård og slekta, som nevnt også fremtrer i den norrøne sagalitteraturen (Kap. 4.2.1). Mens relasjonen mellom gård og person innenfor den norrøne kosmologien er fremtredende gjennom eksempelvis gudenes tilhørighet til gårder, som

Balder til Breidablikk, Odin til Valhall og Frøya til Folkvang (Den Yngre Edda 1998:40-48). Denne tilknytningen mellom gård og slekt/person gjør det mulig å trekke en parallell mellom den norrøne kosmologiske gården og den verdslige gården i jernalder og tidlig middelalder (jfr. Gurevich 1985:47).

En sentral kilde til den norrøne kosmologien er Den Yngre Edda. Den Yngre Edda har trolig hatt til hensikt å gi en innføring i skaldekunnskap, men gir samtidig en fremstilling av mytologisk overlevering av norrøn tro (se eks. Meulengracht Sørensen 1989,1991, Steinsland 1995 om kildekritikk). I Snorre-Eddas Gylvaginng er det en fortelling som har form av en samtale mellom Odin og kong Gylfe, hvor Odin spørres ut blant annet om verdens skapelse. I beretningen om skapelsen av Midgard heter det:

«Ho (*jorda, min tilføyelse*) er rund på utsida, og utanfor der ligg det djupe havet. Langsmed den havstranda gav dei jotunættene land til å bu i. Og inne på jorda bygde dei ein mur kringom heimen til vern mot ufred frå jotnane. Til å laga denne muren nytta dei augnebrunene åt jotunen Yme; og borga innanfor kalla dei Midgard.»

(Den Yngre Edda 1998:26, Gylvaginng)

I denne fortellingen fremstilles Midgard gjennom evhemeristiske projiseringer (menneskeliggjøring av mytiske vesener) som en heim omgitt av en mur – altså en borg. Den reiste muren skal ut fra dette verne menneskene fra kaosmaktene, samtidig som den er mulig å passere. Muren er slikt sett en metaforisk grense og vern mot det utrygge og farlige, samtidig som den symboliserer menneskenes eiendoms- og tilhørighetssfære. Dette gjør at muren skaper et fysisk uttrykk for en trussel fra kaoskreftene, og utgjør dermed et råde/besittelses skille mellom kaosmaktens og menneskenes område. Murens funksjon er derfor å understreke grensen mellom det hjemlige sentrum kontra den fremmede periferi (Johansen 1997:43). Selv om menneskenes gård blir skilt fra andre gårder, er det ikke grunnlag til å kun fortolke gudenes og kaosmaktens gård innunder en høyere sfære enn menneskenes gård (Gurevich 1985:50). Samtidig finner man igjen de konnotasjonene, som er påpekt i det forrige underkapittel (Kap. 4.2.1), mellom det innomgards og vernede versus det utrygge utenfor gården.

Snorre har benyttet andre litterære kilder når han skrev Den Yngre Edda. I beretningen om Odin og kong Gylfe har Snorre benyttet litterære kilder som Eddadikt (eks. Grimnesmål og Voluspå). I fremstillingen som Snorre gir om den norrøne verdensskapelsen er det en klar parallell til Eddadiktet Grimnesmål, hvor det står:

"Av Ymes kjøtt
ble jorda skapt,
og blodet ble til sjø,
av hausen ble himmel,
av håret skog,
og beina berg.

Av hans øyenhår
skapte hellige guder
Midgard for menneskesønner;
men hans hjerne
gjorde de, vet jeg,
tunge truende skyer."

(Eddadikt, Grimnesmål, strofe: 40-41)

Eddadiktet beskriver selve skapelsesprosessen av den norrøne verden og Midgard. Kvadet skildrer hvordan Burs sønnene (Odin, Vile og Ve) skaper verden av urjotnen og kaosmakten Yme. Verden beskrives her gjennom evhemeristiske fremstillinger, der en kaosmakt som jotnen Yme utgjør en basis for den menneskelige sfære. Verden relateres således til kroppen gjennom antropomorfe (menneskelige) trekk. Det gjør at kroppen kan ha utgjort en del av verdensforståelsen – som et alter ego (jfr. Gurevich 1985:45,53, Johansen 1997:40). I motsetning til at det var kontradiksjon mellom ethos og kosmos (Solli 2004) reflekterer denne fremstillingen av verdens skapelse en forbindelseslinje og en parallell mellom den jordiske virkelighet og kosmos.

Den norrøne mytologien fremstiller dermed den kosmologiske gården som konstruert gjennom tilhørighets- og eiendomsrettigheter. Menneskenes gård fremstår slik sett som en avgrenset og vernet sfære fra kaos, ved at kaos fremstilles som en trussel mot menneskenes område. Derimot beskrives ikke menneskenes gård som skilt fra Åsgard og kosmos. Denne flytende grensen mellom den jordiske verden og Åsgard gjør at menneskenes og gudenes sfære ikke kan som fortolkes skilte.

4.3 Et multivokalt mikrokosmos?

Ut fra den begreplige betydningen av gårdsterminologien – et innhegnet område (se Kap. 4.2), kan ikke bosetningslokaliteten på Tussøya fortolkes som en gård (jfr. Burström 1995:168). Dette fordi det ikke er registrert arkeologiske spor etter en innhegning eller en annen form for avgrensning. Samtidig fremstår det som urimelig at det ikke har vært en form for inngjerding i tilknytning til gårdsanlegget på Tussøya (se Kap. 4.1.1). Likevel mener jeg at man bør se på betydningen av gårdsbegrepet utover det rent semantiske, slik

at begrepet også relateres til det funksjonelle og kommunikative. Gjennom en slik forståelse av terminologien kan man også inkludere en rekke gårdsrelaterte kulturminner innunder begrepet, som for eksempel gårdsbygninger, gårdstunet og innmarka med dens åkrer og graver. Dette gjør at det gis rom for å inkludere flere arkeologiske bosetningslokaliteter i gårdsterminologien, siden det da også åpnes for de lokalitetene uten funn av noen form for inngjerding. Med bakgrunn i en slik fortolkning av gårdsbegrepet mener jeg at jernaldergårdsanlegget på Tussøya kan forstås som en gård, noe som også er forenelig med den øvrige fortolkningen av gården i en nordnorsk kontekst.

4.3.1 Topografisk metafysisk betydning og innhold?

I tilknytning til gårdsanlegget på Tussøya er det registrert kulturminner som kan gi indikasjoner på hvor grensen mellom gårdsrommet og utmarksområdet kan ha vært (se Kap. 3.2.2). I tillegg ligger gårdsanlegget i et landskap, hvor topografiske elementer kan ha bidratt til å skape kognitive og symbolske grenser i og av gårdsrommet. Disse grensene fremstår som visuelle markører, som kan fortolkes utover det å være topografiske elementer. Hvordan de symbolske og kognitive grensene kan ha kommet til uttrykk i og av gårdsrommet på Tussøya vil jeg forsøke å skissere i det påfølgende.

Gårdsbygningene på Tussøya ligger sørvest i området hvor det er registrert kulturminner som kan relateres til jernaldergårdsanlegget (fig. 5). Tuftene er plassert i strandsonen og inntil en bergrygg, slik at de er omgitt av topografiske grenser i nordvest, vest, sør og sørøst. Strandsonen og sjøen kan dermed sies å utgjøre den sørøstlige grensen i det landlige gårdsrommet (se Kap. 4.3.4 om sjøen). Området sørvest for gårdsbygningene er kupert og har høydeforskjeller på ca. 25 meter over havet. Dette er et landskapsrom som kan ha utgjort et nærliggende utmarksbeite for buskapen på gården. Likevel ville det trolig også ha vært nødvendig å skape et større fysisk skille mellom gårdsbygningene og –tunet i forhold til innmarka. En mulig løsning kunne da ha vært å utnytte den topografiske grensen Mølnelva utgjorde ved eksempelvis å reise et gjerde i tilknytning til elva. Dette kan ha vært en medvirkende årsak til at det ikke er funnet spor etter inngjerding av selve åkermarka.

Nordøst for gårdsbygningene heller terrenget svakt mot sørøst, og ca. 25 meter nordøst for tunet renner Mølnelva (fig. 5). Elva utgjør et søkk i landskapet, og skaper slik sett en fysisk grense mellom gårdstunet/-bygningene og innmarka. Samtidig utgjør Mølnelva et

nødvendig element i gårdsrommet, siden tilgangen til vann synes å ha vært en avgjørende faktor for hvor man bosatte seg i jernalderen. I lys av den norrøne mytologiske fremstillingen av elva kan Mølnelva ha hatt en betydning som har gått utover det rent praktiske og funksjonelle, slik at den også kan ha inngått i en metaforisk kognitiv fortolkning (se nedenfor).

I den norrøne mytologien fremstilles gjerne elva som en fysisk grense. Eddadiktet Vavtrudnesmål omhandler en kunnskapskamp om den norrøne mytologien mellom Odin og jotnen Vavtrudne, der forteller Odin blant annet om elva Iving:

"Iving heter elva
som skiller jotunheimen
fra gudenes egen grunn;
renne åpen
skal den alltid gjøre,
det blir ikke is på elva."

(Eddadikt, Vavtrudnesmål, strofe:16)

Elva fremstår her som overskridbar og kan forstås som et liminalt område siden den verken er innenfor gudenes område eller i jotunheimen, men er en fysisk grense og bindemiddel som knytter sammen disse områdene. Ulike forskere (eks. Brink 2004:294-298,307, Fabeck 1998, Gurevich 1985, Hastrup 1985, Hedeager 1999:246 og Hed Jakobsen 2003) har fortolket vann som et liminalt topografisk element i den norrøne mytologien, og har pekt på at disse områdene i det verdslige landskapet blant annet var benyttet som sakrale offersteder. Med bakgrunn i en slik fortolkning kan vann kan ha utgjort liminale grensesfærer i det verdslige landskapet som kan ha knyttet et kognitivt bånd mellom det nærværende og det hinsidige – et kognitivt bindeledd mellom ethos og kosmos.

Sett i forhold til gårdstunet ligger gravrøysene og sporene etter den fossile åkeren på motsatt side av Mølnelva – altså nordøst for gårdsbygningene. Nordnordvest og nord for innmarka er det plataer som grenser opp mot fjellfoten. Mens området i øst er småkupert og grenser mot moderne innmark. Ut fra fordelingen og representasjonen av de registrerte kulturminnene som relateres til gårdsanlegget, fremstår dette området som gårdsrommets nordvestlige til nordøstlige grense. Dette bidrar til at man kan fortolke gårdsanleggets innmark, i likhet med gårdstunet, som et tilnærmet avgrenset gårdsrom gjennom ulike topografiske elementer.

Mølnelva kan dermed, utover det å være en nødvendighet i forhold til vanntilgang, ha vært fortolket som et metaforisk skille mellom gårdsbygningene/-tunet versus innmarka på Tussøya. Elva kan slik sett forstås utover det å være en topografisk fysisk grense i gårdsrommet. Mølnelva kan derfor ha hatt en tilskrevet symbolsk betydning gjennom det å ha vært en kognitiv liminal sone som skilte gårdsbygningene og -tunet fra innmarka med åkeren og gravrøysene. Det bidrar til at Mølnelva kan ha vært et kognitivt liminalt grensesnitt mellom gårdstunet, - bygninger og det nærværende/levende kontra den hinsidige sfære og de døde gjennom gravrøysene (se Kap. 4.3.3).

Gårdsbygningene og -tunet, i likhet med innmarka, ligger dermed i et område som i stor grad kan avgrenses gjennom ulike topografiske elementer som fjellfoten, sjøen og Mølnelva. Gjennom disse topografiske grensene utskilles gårdsbygningene og tunet fra det øvrige gårdsrommet og innmarka, og kan derfor tolkes som et atskilt og perifert enhet i det helhetlige gårdsrommet.

4.3.2 Flere mikrokosmos?

På Tussøya (fig. 12) er det registrert 2 tufter, hvorav kun den ene er undersøkt (se Kap.2). Ut fra beliggenheten til den tufta som ikke er undersøkt, er det rimelig å se den i sammenheng med det øvrige gårdsanlegget. Likevel er det vanskelig å inkludere denne gårdsbygningen i en diskusjon, siden det ikke foreligger datering av den eller undersøkelser som vitner om hvilken bruk den hadde.

Figur 12: Gårdsrommet sett fra havet
(Foto: Therese Danielsen).

Som tidligere nevnt ligger gårdsbygningene i strandsonen. Det tilsier at man fra tuftene har utsikt over landskapet fra sørsørvest til øst. Innenfor dette synsfeltet er det både utsikt mot det sørlige Angstaursundet,

Kattfjorden og vestlige deler av Sandvika. Med bakgrunn i denne beliggenheten har tuftene også vært synlig fra deler av disse sjøområdene og trolig også noen av de landområdene som sjøen grenser til (i sær Tuft I ved at den har vært orientert langs med strandsonen).

Dette gjør at gårdsbygningene kan forstås som visuelle identifikasjonsmarkører i landskapet, som reflekterte et vernet og besittet gårdsrom.

Siden man kjenner til hvordan gårdsrommet struktureres og tilskrives betydning og innhold i den norrøne litteraturen, mener jeg at det er mulig å forsøke å nærme seg hvilken kognitiv sosial og religiøs betydning de ulike rommene i den undersøkte tufta hadde. En slik fortolkning vil imidlertid innebære flere usikkerhetsmomenter, særlig siden den ene tufta ikke er undersøkt. Samtidig kan en tolkning også støttes av at det kan ha vært en relasjon mellom de ulike kulturminnene innenfor gårdsrommet, slik at tuftene, røysene og åkeren kan ha hatt en kognitiv meningsgivende tilknytning til hverandre (jfr. Burström 1995:167).

I de norrøne kildene fremstilles hallens sosiale og kommunikative rolle både innad i og utenfor gårdsrommet. Hallen beskrives som selve symbolet på gårdens og husbondens/slektas sosiale status. På bakgrunn av disse fremstillingene er det gjort tolkninger omkring den sosiale hierarkiseringen av gårdsrommet. Frands Herschend (1997) argumenterer for at hallen hadde en sosial og religiøs funksjon, og kan fortolkes som gårdens horisontale og vertikale sentrum (se Kap. 3.2.1). Hallen kan slikt sett utgjøre det øvre sjiktet i den sosiale hierarkiseringen av gårdsrommet. Rent strukturalistisk gir dette et bilde av en kommunikativ sosial organisering av gårdsrommet, hvor man i sentrum finner hallen. Mens omkring hallen ligger andre gårdsrom og -bygninger, og derpå innmarka med sine åkrer og graver. Denne billedliggjøringen av gårdens sosiale hierarkisering bør ikke forstås som absolutte og skilte sfærer, men kan utgjøre et hjelpemiddel til å fortolke ulike symbolske og metaforiske uttrykksformer i og av det vestnordiske gårdsrommet.

Den undersøkte tufta på Tussøya synes å ha bestått av en treinndeling i rom: En todelt boligdel og en fjøsdel (se Kap.2.1.1). Den romlige struktureringen av tuftas boligdel har trolig bestått av et hovedrom og et mindre rom med ei kokegrop. Hovedrommet synes dermed å ha vært det rommet husfolket på gården oppholdt seg mest i, og var trolig det sentrale rommet i denne gårdsbygningen. Hovedrommet kan gjennom dette ha utgjort gårdens funksjonelle og kognitive sentrum (jfr. Herschend 1997).

Høysetet fremstår som betydningsfull både gjennom arkeologiske funn og i den norrøne litteraturen. Under arkeologiske utgravninger av hustufter, for eksempel på Borg i Lofoten

og Mære i Trøndelag, er det gjort funn av gullblekk i stolpehull. Disse stolpehullene har blitt satt i sammenheng med feste for høysetet, siden plasseringen av disse ikke kan relateres til husets øvrige konstruksjon (se eks. Lidén 1996, Stamsø Munch 1991). Høysetets symbolske betydning kjenner man også fra norrøn litteratur. I Eirik Raudes saga (1967:30-31) berettes det at når volven Torbjørg kom til Eiriks gård ble hun huset godt, blant annet gjennom å få tildelt en seidhjell. Denne seidhjellen kan fortolkes som et høysete (jfr. Birkeli 1932). Selv om det på Tussøya ikke er funnet spor som vitner om plasseringen av stolpehull til høysete kan det likevel ha vært en form for faste plasseringer, slik at den sosiale individuelle statusen og makten har kommet til uttrykk. Hovedrommet kan derfor ha reflektert den individuelle sosiale hierarkiseringen på gården gjennom en statusrelatert rangordning. Dette kan også ha blitt understreket gjennom at hovedrommet på gården kan ha vært en arena for den daglige manifestasjonen og legitimeringen av den religiøse sed og skikk (ritualer).

Ut fra en slik forståelse av gårdsrommet fremmes den individuelle sosiale statusen og makten. Gårdsrommet fremsto trolig som en sfære for det enkelte mennesket. Det skaper skillet mellom slekta som rettslig vesen utover gårdsrommet, mens innad gårdsrommet var det individet som var den rettslige ansvarlige gjennom gårdens rangordning (Stjernquist 1983:235, se Kap. 4.2.1). Dette ble trolig også understreket av at den som styrte gården legitimerte sin sosiale makt og status gjennom hovedrommet i huset. Slik at hovedrommet kan forstås som et speilbilde av den sosiale rollen gårdens besitter hadde, både ovenfor medlemmene i gårdsstrukturen og utad ovenfor samfunnet.

Altså kan hovedoppholdsrommet ha utgjort gårdens sosiale og religiøse sentrum. Det innebærer at husets fjøsdel kan tolkes som å ha ligget utenfor gårdsrommets kognitive og metaforiske sentrum. I tillegg er det rimelig å tenke seg at dette rommet ha hatt en mindre betydningsfull funksjon i den trivielle praksis av norrøn religiøs sed og skikk. Det kan ha bidratt til at husets fjøsdel kan ha hatt en redusert sosial status i gårdsrommets kognitive hierarkisering gjennom plassering, men også funksjonelt gjennom rommets praktiske rolle i gårdsorganiseringen. Fjøsdelen kan slik sett ha inngått i et lavere sjikt i gårdens sosiale og religiøse hierarki enn hovedrommet. Med bakgrunn i en slik fortolkning av den hierarkiske strukturen kan gårdsrommets organisering med utgangspunkt i hovedrommet forstås som et verdslig mikrokosmos.

4.3.3 Et mytisk og sakralt gårdsrom?

Den norrøne litteraturen fremstiller røysene som symboler for relasjonen mellom det levende og det døde. Dette kjenner man blant annet fra Eddadiktet Det andre kvadet om Helge Hundingsbane. Diktet omhandler Helge som har blitt hauglagt etter å ha dødd i kamp. En kveld blir Helge og følge hans sett ved haugen:

"«Mon det er syner
jeg ser for meg
eller Ragnarok?
her rir jo dauinger!
de sporer hesten
med spydodden; -
eller *har* dere fått vende hjem fra døden?»"

(Eddadikt, Det andre kvadet om Helge Hundingsbane, strofe: 40)

Kvadet vitner om at de norrøne gravene utgjorde arenaer for en kommunikasjon mellom de levende og døde. Denne relasjonen mellom det nærværende, det hinsidige og de døde innebærer at gravene symboliserer visuelle grensesnitt i landskapet, som reflekterer gårdens kontinuitet og tradisjon. Gravene var slik sett også rettslige identifikasjonsmarkeringer av gården i landskapet. De dødes betydning for det levende samfunnet er også kjent fra Gulatingsloven (Kristendomsbolken, Kap. 29), hvor det forbyr å blote til hauger, og Eddadiktet Hårbardskvadet. I kvadet forkler Odin seg som en ferjemann (Hårbard), og nekter å bringe Tor over vågen. Det gjør at det utvikler seg munnhugging mellom dem:

"Tor:
Hvor lærte du slike
sårende ord,
jeg hørte aldri
ord mer sårende.

Hårbard:
Jeg lærte dem hos de gamle gubbene
som bor i heimehaugene.

Tor:
Godt navn gir du gravhaugene
når du kaller dem heimehaugene."

(Eddadikt, Hårbardskvadet, strofe:44-45)

I dette utsnittet fa Hårbardskvadet fremstilles gravene som tilhørighetssymboler og som markering for territorielle bruksrettigheter. Samtidig beskrives gravhaugen som at det var

mulig å tre inn i, som om at det var en levende verden inne i graven (jfr. Skre 1997:37). Gravene gjenspeiler en tilknytning mellom den fortidige og nåtidige slekta og gården. Det gjør at gravene i det norrøne landskapet vitner om kontinuitet og tradisjon, og kan fortolkes som symboler på et grensesnitt mellom det nærværende og de døde (Solli 2005:37), slik sett også mellom den besittede innmark og ubesittede utmark (jfr. Andréén 1989).

På Tussøya ligger flertallet av gravrøysene spredt i innmarka, som ligger nordøst for gårdsbygningene (fig. 5). Disse ligger i et terreng som heller svakt mot sørøst, og har utsikt over de nærliggende sjøområdene (se Kap. 4.3.2). Selv om gravene i dag fremstår som forholdsvis små og lave markeringer i terrenget, var de i større grad mer synlige i jernalderen. Gravene utgjorde derfor fysiske og visuelle identifikasjons- og eiendomsmarkører av gårdsrommet som var mulig å se fra de nærliggende sjøområder.

I tillegg til de gravrøysene som ligger på innmarka, er det registrert ei gravrøys på gårdstunet (se Kap. 2.1.3 og fig. 5). Denne røysa ligger mellom de to registrerte tuftene, og ligger kloss inntil veggvollen til Tuft II. Siden denne røysa ikke er undersøkt foreligger det ingen funn av gjenstander, som kan indikere hvilken betydning den gravlagte personen hadde blant de gjenlevende i samfunnet eller når hun/han levde. Gravrøysas plassering gjør det nærliggende å tenke seg at den gravlagte personen kan ha hatt en særskilt betydning på gården, og dens beliggenhet er kanskje et symbol over den dødes betydning for gården. Samtidig bidrar røysas plassering på gårdstunet til et visualisering av at det både var et hus/tilholdssted for den døde – og for de levende – innefor et mindre gårdsrom (jfr. Skre 1997). Plasseringen og selve gravrøysa fremstår med andre ord som en markør for et sosialt og kognitivt ønske hos de gjenlevende på gården om å fremme eller forsterke relasjonen mellom den døde og gården.

Gravrøysene som relateres til gårdsanlegget kan grovt sett inndeles i to grupperinger gjennom datering til eldre eller yngre jernalder. Flertallet av de daterbare røysene (se Kap. 2) er antatt å være fra yngre jernalder. Ut fra dateringen av røysene har de gravene som er datert til yngre jernalder ligget nærmere gården enn de fra eldre jernalder. I komparative arkeologiske kontekster i Nord-Norge, som Vesterålen og Lofoten, har gjerne gravrøysene fra eldre jernalder gjerne blitt lokalisert utenfor gårdsrommet og ofte på holmer og øyer. Mens etter overgangen til yngre jernalder ser det ut til at gravrøysene ligget mer opptil

gårdsrommet, og i de fleste tilfeller spredt på innmarka og i tilslutning til gårdstunet (Evensen 2003, Johansen 1979). På Tussøya er mønstret annerledes, gravenes plassering har beveget seg fra utkanten av innmarka i eldre jernalder til nærmere gården og tunet i yngre jernalder. Det vitner om at gravrøysene i eldre jernalder på Tussøya hadde nærmere tilknytning til gården enn for eksempel i Vesterålen. Markeringen av innmarka gjennom graver både i eldre og yngre jernalder kan hatt til hensikt å synliggjøre gården i landskapet i større grad enn det man kjenner fra komparative kontekster i Nord-Norge. Plasseringen av røysene kan slik sett ha hatt en tilskrevet betydning og innhold som fremmet gårdens sosiale posisjon og nærvær i samfunnet (jfr. Cassel 1998). Dette kan har vært særdeles viktig for gården på Tussøya siden den er beskjeden i målstokk. Samtidig kan man spørre seg om gravenes plassering hadde til funksjon å understreke bosetningens sosiale tilhørighet, slik at gravrøysene kan fortolkes som identifikasjonsmarkører (se Kap. 4.4).

Om plasseringen av gravrøysene indikerer et kognitivt fastsatt mønster, så kan man tolke gravenes beliggenhet som et uttrykk for et endret behov for å markere råderett over området og gårdsgrunn, og dermed også grensen mellom innmark og utmark (jfr. Andrén 1989:294). Dette kan forstås som en endring i behovet for å markere gårdens nærvær utover gårdsrommet, slik at man i yngre jernalder kan ha fått et større ønske om å understreke gårdsrommet og gårdens bygninger. Gravene kan derfor fortolkes som manifestasjoner av gårdens slekts- og identifikasjonstilhørighet og territorielle grenser. Ut fra endringene i gravenes plassering er det rimelig å spørre seg om dette kan ha hatt en sammenheng med endringer i samfunnsstrukturen i forhold til eksempelvis avstand mellom gårdene og/eller etniske grenser (jfr. Cassel 1998, se Kap. 4.4). Disse samfunnsendringene kan ha ført til at man hadde behov for å skape et større skille overfor det fremmede og det ukjente, og at dette behovet endret seg fra eldre til yngre jernalder.

Anders Andrén (1989:292-294) har argumentert for at de gotlandske billedsteinene fra jernalder (400 – 1100 e. Kr.) i Sverige kan fortolkes som grensesymboler mellom innmark og utmark. Om dette gjør at gravrøysene kan tolkes som markører av gårdsrommets ytterpunkter, så synes ikke dette å ha vært tilfelle på Tussøya i yngre jernalder. Derimot ligger gravrøysene fra eldre jernalder i utkanten av gårdsrommet på Tussøya, og kan forstås som symboler for grensen mellom innmark og utmark. I lys av en slik fortolkning av gravrøysenes kognitive og symbolske funksjon kan Røys 2 og 4 ha utgjort

grensemarkeringer mellom innmarka og utmarka i nordvest (se fig. 5). Det gjør at man ikke kan tolke de røysene som er antatt å være fra yngre jernalder som markører mellom innmark og utmark, men i større grad som symboler for bruksrettigheter i landskapet.

To av gravrøysene fra yngre jernalder på innmarka på Tussøya skiller seg formmessig ut fra de øvrige (Røys 3 og 9). På disse røysene er det plassert en større stein på gravas sentrum (se Kap.2, fig. 5, 7 og 13–15). Siden det kun er registrert to røysar med denne typen utforming er det ikke urimelig at de personene som er gravlagt her kan ha hatt en betydningsfull rolle på gården, slik at gravens utforming kan være et uttrykk for eksempelvis personenes sosiale og/eller religiøse funksjon på gården.

Figur 13: Røys 3 mot nordvest
(Foto: Lise Nordhus Hermansen).

Steinenes utforming gir assosiasjoner med fallossteiner, som man kjenner fra andre gravfunn (jfr. Sandmo et al. 1994:182), eksempelvis på Tjøtta i Nordland. Fallossteinene dateres til perioden folkevandringstid – merovingertid, og har blitt tolket som et hermafroditisk symbol ut fra den kvinnelige skålgropformen og den mannlige fallosformen. I kraft av dette har disse steinene blitt satt i relasjon til dyrkning av guder som Njord/Nerthus og Frøy/Frøya (se eks. Solberg 1999). De røysene på Tussøya som har en stein i sentrum dateres ut fra utforming til yngre jernalder (700 – 900 e. Kr.), altså innenfor den perioden fallossteiner synes å opptre i det arkeologiske materialet. Derimot skiller steinene på røysene seg fra de "hellige hvite steinene" i utforming, blant annet i valg av steinmateriale og rent formmessig. Jeg mener derfor at det ikke foreligger arkeologisk materiale som gjør at gravsteinene på Tussøya kan fortolkes som fallossymboler.

Figur 14: Den reiste steinen på Røys 3 mot nordvest
(Foto: Therese Danielsen).

Med bakgrunn i utforming kan den sentrerte steinen på Røys 3 og 9 likevel symbolisere den norrøne verdensforståelsens relasjon mellom det nærværende og hinsidige, samtidig som at de utgjorde materielle uttrykk for den døde. Gravsteinene kan i lys av dette

fortolkes som fysiske og symbolske uttrykk for tilknytningen mellom de levendes, de døde (dødsrikene) og gudenes sfærer gjennom en vertikal kommunikasjon. Det bidrar til

Figur 15: Den reiste steinen på Røys 9 mot nord
(Foto: Therese Danielsen).

at røysene kan ha utgjort spesielle religiøse arenaer i en kommunikasjon mellom den nærværende og hinsidige sfære. I kraft av at steinene kan fortolkes som et materielt og visuelt uttrykk for en vertikal kommunikasjon (se eks. Brink 2004 om kritikk av den vertikale fremstillingen av det norrøne verdensbildet), kan de reiste steinene forstås som en parallell til asken Yggdrasil. Anders André (2004:407–415) argumenterer for at trearmede røys

kan forstås som symbol på Yggdrasils røtter. Noen slike røys har en stein reist i sentrum, som André tolker som stammen på Yggdrasil. Slik sett kan selve røysene (Røys 3 og 9) på Tussøya fortolkes som Yggdrasils røtter, mens de reiste steinene kan utgjøre en billedlig fremstilling av treets stamme. Disse to røysene kan derfor tolkes som en verdslig billedliggjøring av Yggdrasil, og skaper et fysisk uttrykk for forbindelseslinjen mellom det jordiske livet og de kosmologiske forestillinger.

I den norrøne verdensoppfatningen fremstår Yggdrasil som verdenstreet (se Kap. 3). Yggdrasil tolkes som både et vertikalt og horisontalt bindeledd, og knyttes til himmelen, menneskenes verden og til det underjordiske (Solli 2002:29, se Den Yngre Edda 1998:33-37). Mens Yggdrasils røtter strekker over hele verden, til menneskenes verden, underverden og kaosmaktenes sfære (André 2004:391):

"Tre røtter
gror til tre kanter
fra asken Yggdrasil;
Hel bor under den ene,
under den andre rimtusser,
under den tredje holder mennesket til."

(Eddadikt, Grimnesmål, strofe:31)

Med bakgrunn i fremstillingen av Yggdrasil i den norrøne litteraturen kan disse gravrøysene fortolkes som en visuell billedliggjøring av verdenstreet vertikale og horisontale omfang, samtidig de knytter en relasjon mellom et det mytologiske kosmos og det jordiske mikrokosmos. Gravene konstruerer dermed et materielt uttrykk for de

forbindelseslinjer mellom den jordiske verden, gudenes sfære og dødsrikene. Slik sett kan de reiste steinene forstås som symboler for Yggdrasil, siden de symboliserer en aktiv visuell dialog med de dødes og de hinsidiges sfærer. Denne visualiseringen av kommunikasjonen mellom menneskene, gudene og de døde kan derfor fortolkes en opprettholder og bærer av verden, samt som en opprettholder av orden og trygghet.

Siden gravene kan relateres til både de levende og døde medlemmene innenfor en gårdsstruktur kan gravrøysene på Tussøya også kan forstås som symboler for kontinuitet og tradisjon. Dette innebærer at gårdstilhørigheten både kan tilknyttes de levende menneskene på gården og de døde. Gravene kan således utgjøre fysiske og symbolske uttrykk for gårdens forfedre og slektstilhørighet, og dermed være identifikasjonsmarkører for de levende og de døde. Denne kontinuiteten og tradisjonen i fortid, nåtid og fremtid kan ha kommet til uttrykk gjennom at man benyttet stein som bygningsmateriale i røysene, som symboliserer noe varig og bestandig (se Kap. 3.3 og Cassel 1998).

I det samme gårdsområdet som gravene er åkerhacket registrert (fig. 5). Åkerhacket ligger helt nord i dette området, og synes ut fra representativiteten av kulturminner å ha utgjort den nordligste grensen av gårdsrommet. Sporene etter den fossile åkeren ligger mellom en naturlig kolle og topografiske platåer som leder opp mot fjellfoten. Den naturlige kollen like sørøst for åkeren har gjort at åkeren trolig ikke var synlig fra sjøen, samt har skjermet åkeren for stygt vær fra nordøst. Samtidig som at fjellet skjermer mot vær og vind fra vest til nordvest. Værets betydning fremkommer også i gårdsnavnet Tussøy. Olaf Rygh (Dokumentasjonsprosjektet, "Norske Gaardnavne") fremholder at det førsteleddet navnet Tussøy (Pyds-) betyr "(...) Tut, Larm, Susing (af Vinden)". Navnet synes dermed å ha sammenheng med at når det er vestlig vær så skjermes østsiden av øya mot været, samtidig som at vinden bidrar til en susing når den går mellom skaret på sydspissen av øya (pers. komm. Svein Brox).

Åkeren ligger, i likhet med gravrøysene, i et gårdsrom som er atskilt fra gårdens bygninger og -tun. Siden det ikke er funnet spor etter utgard eller gardfar på Tussøya foreligger det ingen klare indikasjoner åkeravgrensningen med unntak av åkerhacket (se Kap. 2.1.3, 2.2.4.1.1). Topografiske elementer i terrenget kan derimot ha avgrenset den fossile åkeren,

som bergknausen i sørsørøst. Det gjør at åkeren i lys av det topografiske landskapet kan ha hatt et areal på omentrent 350 kvadratmeter.

Åkeren i den norrøne mytologien fremstår som et kultisk område (jfr. Vikstrand 2004:332-335). I Eddadiktet Skirnesmål (strofe:39-40) omtales lunden Barre, som en arena for et mytisk hellig bryllup mellom guden Frøy og jotunkvinnen Gerd. Barr er gudenes navn på kornet bygg, og lunden Barre kan derfor fortolkes som kornet eller åkeren (Olsen 1909:24). I eddadiktet utgjør åkeren et mytisk møtested for kosmos og kaoskrefter – et grenseoverskridende område.

Ut fra gårdens nærhet til sjøen og ytre havområder (se Kap. 4.3.4 om sjøen) fremstår gårdsanlegget på Tussøya som en gård, som høyst sannsynlig kombinerte fiske og fangst med jordbruk (Støren Binns 1978a:59-112, 1983:43-50). Dette gjør at åkeren på Tussøya trolig var tilskrevet en annen betydning og innhold enn det åkeren hadde i et mer entydig jordbruksområde. Gjennom å ha utgjort kun en del av gårdens næringsgrunnlag kan åkerens plassering i ytre deler av gårdsrommet fortolkes som et uttrykk for dens funksjonelle og praktiske betydning i gårdsstrukturen. Slik at åkerens betydning i gårdens næringsgrunnlag, i tillegg til topografi og vekstfysiologi, kan ha kommet kognitivt til uttrykk gjennom en periferi plassering innenfor et mulig hierarkisert gårdsrom (se Kap. 4.3.2). Plasseringen av åkeren innenfor gårdsrommet kan slik sett også ha avspeilet dens religiøse funksjon, som kan ha skilt seg ut fra åkerens sakrale tilskrivelse i mer sentrale jordbruksområder. Den religiøse betydningen av åkeren på Tussøya kan derfor ha begrenset seg til å ha vært knyttet til dyrkning av korn for brygging av øl, som trolig var et viktig element i kultisk (rituelle) sammenhenger (Vikstrand 2004:333).

Med bakgrunn i terrengets topografi og spredningsfordelingen av kulturminner innenfor gårdsrommet ligger trolig åkeren opptil den sannsynlige grensen mellom innmark og utmark i nord i yngre jernalder. Åkerens plassering innenfor gårdsrommet kan derfor ha vært en fysisk og visuell markør og grense som symboliserte den hjemlige og vernede gården kontra det fremmede og uvernede.

4.3.4 Kaos eller kosmos, eller både òg?

På Tussøya fremstår gårdsrommet som to nærmest skilte sfærer, hvor man i sørvest har hustuftene og gårdstunet, mens i nordøst ligger innmarka med dens åker og graver. Det bidrar til at man gjennom diskusjonen ovenfor kan fortolke gårdsrommet som et tilnærmet avgrenset område. Det omliggende landskapet, som består av sjø, hav og landområder, kan derfor fortolkes som gårdsanleggets utmark. Utmarka ble gjerne benyttet som en del i den daglige praksis i jernalder, eksempelvis gjennom ressursutnytting og ferdsel.

I de norrøne kildene fremstilles utmarka dualistisk ved at den både kan tolkes som en fysisk grense mellom kaos og kosmos, samt som et område hvor kaosmakter holder til. Utmarkas tvetydige betydning og innhold fremkommer blant annet i Beowulf-kvadet (1976:61-69 og 13-34 om kildekritikk og tolkning). En episode i kvadet beskriver at Beowulf oppsøker en gyger, fordi hun hadde hevnet sønnens (Grendel) død. Beowulf måtte reise i utmarka for å komme til "(...) de iskalde strømdragene i skremmelige vann (...)" (ibid:61) hvor gygeren holdt til. På reisen til gygeren beskrives landskapet som nærmest ufremkommelig, truende og skremmende gjennom topografi og kaosmaktenes nærvær. Mens på hjemveien, når Beowulf hadde overvunnet kampen med gygeren, fremstilles landskapet som hjemlig med kjente stier. Dette til tross for at de måtte passere topografiske elementer som på veien til Grendels mor ble beskrevet som tilholdssted for kaosmakter.

Gjennom dette kan man fortolke landskapet og dermed også utmarka som en dualistisk sfære, som kunne ha en iboende trussel gjennom tilstedeværelsen av kaosmakter og i det neste øyeblikk være velkjent og hjemlig. I denne beskrivelsen av landskapet fremmes det en flytende overgang mellom begrepsparene kaos/orden og fare/trygghet. Det bidrar til at utmarka tildels kan fortolkes som et grensesnitt mellom kaos og orden, samtidig som at utmarka fremstår som et område der kaoskrefter rår. Utmarka kan derfor forstås som et bindeledd mellom kaosmaktenes og menneskenes/gudenes sfære – et område som kan ha utgjort selve relasjonen mellom det trygge og det hjemlig kontra det truende og farlige. I lys av dette kan utmarka tolkes som en motsats til den vernede gården.

Fremstillingen av utmarka i Beowulf-kvadet (1976) fremstår som en parallell til beskrivelsen av havet i den norrøne kosmologien. I det kosmologiske landskapet fremstår havet som en konseptuel og mytologisk møteplass for kaos- og kosmosmaktene, som et

bindeledd mellom innsiden og utsiden av den kosmologiske orden (Hastrup 1990:27-28). Dette er også fremtredende i fremstillingen av det norrøne verdensbildet (se Kap. 4.2.2 for utdrag av Den Yngre Edda: Gylvaginning og Eddadikt: Grimnesmål), hvor havet fremmes som en grense mellom det beboelige og oppdyrkede Midgard/Åsgard og kaosmaktens sfære (jfr. Hastrup 1985:48, 60). Dette kommer blant annet til uttrykk i myter om kaos- og kosmoskreftenes kamp for å opprettholde den kosmologiske balansen (jfr. Hed Jakobsen 2003:181-195). Et eksempel er myten om da Tor fisket Midgardsormen (Den Yngre Edda 1998:76-78, se eks. Meulengracht Sørensen 1989,1991, Steinsland 1995 om kildekritikk). I myten fremstilles havet desto mer utrygt jo lengre ut de kom:

"Så sa Hyme at dei var komne til dei fiskeplassane der han pla sitja og dra kveite. Men Tor sa han ville ro mykje lenger.
Så tok dei på nytt ein kvass ror. Då sa Hyme at no var dei komne så langt ut at det var utrygt å setja lengre ute for Midgardsormen. Men Tor sa han ville ro endå ei stund. Og det gjorde han. Men Hyme lika seg slett ikkje."

(Den Yngre Edda 1998:77-78)

Som en parallell til de mytologiske fremstillingene kan både utmarka og havet i det verdslige landskapet ha vært knyttet til forestillinger om kaosmakters nærvær (jfr. Gurevich 1985:42-44, Hastrup 1990:35-38, Solli 2002:29-31). Slik sett kan det ha vært relatert kognitiv risiko ved det å ferdes på havet, som gikk utover fare ved eksempelvis uvær. Det innebærer at havet både var en ressurs, samtidig som at det kunne knyttes til fare gjennom fysiske forhold og kognitive forestillinger. I kraft av dette kan havet sies å ha utgjort et fysisk og kognitivt landskapsrom, som både var livgivende og dødbringende (Evensen 2003:55, Steinsland og Meulengracht Sørensen 1994:94).

Tussøya ligger ytterst i Kattfjorden og ut mot det åpne havet (fig. 1). Til tross for at det er registrert åkerhakk og det er gjort funn som indikerer at det har vært dyrket korn på gården (se Kap. 4.1.1), har trolig utmarksressurser utgjort en vesentlig del av gårdens næringsgrunnlag (se Kap. 4.3.3). Selv om det er ikke registrert spor etter naust og gjort få funn av for eksempel fiskeutstyr (Appendiks D: Ts.6747gt, Ts.6747g) er det likevel rimelig ut fra gårdens beliggenhet i de ytre kystområder, at en betydningsfull del av utmarksressursene har vært relatert til sjøen og havområdene (Johansen 1979:108-111, Støren Binns 1978a:160, 183-186). Med bakgrunn i en slik forståelse kan man anta at jernalderbosetningen på Tussøya hadde en allsidig ressursutnyttelse, der havet utgjorde en vesentlig rolle gjennom innsanking, fiske og fangst (jfr. Støren Binns 1978a:59-112,159, 166-198).

Utover det å ha vært en utmarksressurs var sjøen også den sentrale ferdselsåren i jernalderen, for eksempel i tilknytning til kontakt- og bytterelasjoner (se eks. Kap. 4.4). Funn, eksempelvis glassperler (Appendiks D: eks. Ts. 6747a, Ts.6748a), indikerer at bosetningen på Tussøya trolig hadde forbindelser utover de mest nærliggende områdene. Ut fra gårdsanleggets beliggenhet foregikk slike kontaktrelasjoner ved bruk av båt. Havet ga slik sett tilgang til et større landskapsrom (Evensen 2003:55).

De nærliggende havområdene og sjøen har sannsynlig utgjort et nødvendig element i den økonomiske og geografiske tilpasningen for bosetningen på Tussøya. Det er rimelig at de sjø og havområdene, som inngikk i den daglige praksis, ble oppfattet som kjente og trygge. Disse områdene kan derfor forstås som et ytre gårdsplan gjennom disse områdenes funksjonelle og kognitive betydning og innhold. Mens de hav- og sjøområder som var perifere og ukjente kan ha blitt oppfattet som truende og skremmende. Det tilsier at bosetningen på Tussøya i jernalderen kan ha hatt en oppfatning av sjøen/havet som tidvis og stedvis utrygg – et område der det kunne være kaos, som en parallell til noe av den utryggheten som knyttes til kaosmaktens mytologiske sfære. Mens de sjø- og havområdene som inngikk i den daglige praksis derimot kan ha blitt oppfattet som trygge og hjemlige, og dermed nærmest som en parallell til innmarka. En lignende oppfatning av sjøen og havet er også kjent i dag, hvor man gjerne opererer med begrepene innaskjærs og innhavet om de nærliggende sjø og havområdene, mens utaskjærs og uthavet til de mer perifere (jfr. Hastrup 1985:28-30).

Samlet gjør dette at jernalderens utmark på Tussøya kan, i likhet med den norrøne litteraturens fremstilling, ha blitt fortolket som et liminalt grensesnitt gjennom en mulig iboende utrygghet. Det gjør at de nære utmarksområdene, som inngikk i den trivielle praksis, kan ha vært fortolket som et ytre gårdsplan. Mens de perifere og ukjent utmarksområdene kan ha blitt oppfattet som utrygge og fremmende. Dette vil innebære at det kan ha vært en kognitiv og mulig individuell grense (jfr. Kap. 3.1.2 om handlingsrom) som skilte de utrygge og skremmende områdene fra de hjemlige og trygge, som trolig ikke vil være mulig å spore i det arkeologiske materialet.

4.4 En fleretnisk multivokal gårdsfortolkning?

Det er undersøkt kulturminner fra jernalder omkring det vestre området av Kvaløya som har tilhørighet i ulike historisk kjente kulturelle befolkningsgrupper. I hovedsak indikerer det arkeologiske materialet at området i jernalderen var bosatt av både samisk og vestnordisk befolkningsgrupper (Sandmo et al. 1994:167, 184, 186-187). Noen av disse kulturminnene kan knyttets til både en samisk og vestnordisk tilhørighet. Den siste gruppen av kulturminner har vært vanskelig å relatere til en definert tilhørighet. I lys av disse funnene fremstår området som flerkulturelt og i noen tilfeller som "hybrid" i jernalderen. Man kan derfor si at landskapet i dette området har bestått av flere ulike og individuelle handlingsrom, som også ble dannet av aktører med ulike kulturelle forutsetninger og preferanser (se Kap. 3.1.2). På bakgrunn av dette er det rimelig å spørre seg om jernaldergårdsanlegget på Tussøya kan ha fått tilskrevet en multivokal betydning og innhold gjennom å ha inngått i en samisk landskapsfortolkning?

4.4.1 Et fleretnisk samfunn?

Det fleretniske samfunnet i jernalder i Nord-Norge er også kjent fra norrøne tekster. Ottars beretning er en av disse. Ottar levde omkring år 980 e. Kr. I beretningen forteller Ottar til kong Alfred om området han bodde i. I følge teksten er det nord og øst for Ottars gård et ubebygde land, som er bosatt av samer. Teksten fremstiller med dette den norrøne og den samiske bosetningen som to skilte geografiske områder, noe som fremtrer i det arkeologiske materialet på et geografisk makronivå, men ikke nødvendigvis på mikronivå (se senere). Videre i teksten forklares bakgrunnen for de nordligste bumennenes (den vestnordiske bosetningens) rikdom slik:

"Men deres rikdom er for det meste basert på den skatt som samene betaler dem. Denne skatt består i dyrehuder og fugle fjær og hvalbein og skipstau som er laget av hvalhud og selhud. Enhver betaler etter sin stand. "

(Ottars beretning, 1995:4)

Bakgrunnen for bumennenes rikdom ble altså forklart gjennom skattelegging av den samiske befolkningen i området. Teksten indikerer derfor at det var en form for tilknytning mellom den norrøne og samiske bosetningen, og at de ikke levde side om side, men i en form for sosialt fellesskap. Dette fremkommer også i det arkeologiske materialet fra blant annet ytre kyststrøk av Tromsø-området.

For å peke på hvordan det arkeologiske materialet i dette området kan indikere et sosialt etnisk fellesskap vil jeg trekke fram to kulturminnegrupper: Graver og hellegroper. Hellegropene er registrert langs kysten av Finnmark og Troms, og de dateres i hovedsak til perioden 600 – 900 e. Kr. Disse har vært benyttet til omsmelting til tran av spekk fra sel og hval. Hellegropene er blitt fortolket som materielle uttrykk for hvor den geografiske grensen mellom den samiske og vestnordiske bosetningen gikk i jernalder. (Hansen og Olsen 2004:71) Til tross for at hellegropene tolkes som markeringer av territoriale rettigheter og tilstedeværelse av den samiske bosetningen, er det også registrert to mulige hellegroper i tilknytning til en bosetning av vestnordisk karakter på Håkøya. Håkøya ligger like øst for Kvaløya, og her er det registrert hellegroper i nærheten av kulturminner som fortolkes som vestnordiske (hustufter, naustufter og en større gravhaug) (Riksantikvarens kulturminnedatabase, Askeladden: Lokalitet – 67642). Selv om denne arkeologiske lokaliteten i hovedsak fremstår som vestnordisk innehar den altså også elementer som har vært antatt å tilhørt samisk bosetning. (jfr. Sandmo et al. 1994:128) Dette innebærer at man på et geografisk overordnet nivå kan fortolke hellegropene som etnisk markør, men at det kan finnes unntak i det arkeologiske materialet på et mikronivå i de flerkulturelle områdene.

Bosetningsanlegget fra Håkøya er ikke undersøkt, men derimot foreligger det undersøkelser av jernaldergraver som vitner om at grensen mellom den samiske og den vestnordiske bosetningen til tider var flytende. Et eksempel er gravfunnet fra Austein sørvest på Kvaløya, altså like sør for Tussøya (Støren Binns 1978b, 1978c). Graven dateres på bakgrunn av ¹⁴C-prøver av skjellettmateriale til perioden 250 – 430 e. Kr., og sammenfaller med den tidligste bosetningsfasen på Tussøya. Kvinnen som var begravd her ble funnet med never ved den ene armen og flere gjenstander, som blant annet beinkammer, fingerringe, en kniv og en kobberspenne (Støren Binns 1978c:2). Den etniske tilhørigheten til denne kvinnen kan tolkes som et mulig resultat av en kreolisering, siden beinkammene gjerne oppfattes som vestnordiske materielle uttrykk, mens fingerringe av denne typen og funn never gjerne fortolkes som samisk (jfr. Sandmo et al. 1994:133, 153-154, 158). På bakgrunn av de etniske "hybride" arkeologiske funnene er det grunn til å anta at det var en stedvis og tidvis flytende grense mellom den samiske og den vestnordiske bosetningsgruppene i dette området i jernalderen, og at man trolig også levde i en form for sosialt fellesskap på tvers av etniske tilhørigheter.

Lars Ivar Hansen (1990, 2000) har gjort en undersøkelse av høvdingedømmets redistributive kontaktnettverk i Astafjord i Lavangen, sør i Troms fylke. Ut fra arkeologiske funn og stedsnavn argumenterer Hansen for at den samiske og norrøne bosetningen i yngre jernalder var gjensidig knyttet til hverandre på grunn av en sosioøkonomisk spesialisering, som hadde utløp fra denne utvekslingsforbindelsen. Interaksjonen bidro til å skape bekjentskap og allianser på tvers av etniske tilhørigheter, slik at samfunnet kan karakteriseres som et kulturelt samspill gjennom en opprettholdt økonomiskutveksling. I kraft av denne interaksjonen og den tilhørende spesialiseringen kan det ha medført endringer i kulturelle uttrykk (jfr. Hansen og Olsen 2004:65,131-133, Schanche 2000:333-334). Det er ikke gjort lignende undersøkelser i mer nærliggende områder av Tussøya, men det er likevel rimelig å anta at også jernalderbosetningen på Tussøya hadde vært innordnet i en lignende utvekslingsforbindelse ut fra at det geografiske området fremstår som flerkulturelt. Ut fra de arkeologiske og historiske kildene er det mulig å tenke seg at Tussøya inngikk i et helhetlig område som til tider hadde flytende grenser mellom den samiske og vestnordiske bosetningen, men som også kan ha hatt en "flytende" identitet gjennom et flerkulturelt fellesskap på tvers av etniske grupperinger.

4.4.2 Et religiøst multivokalt landskap?

I de senere år er det blitt fremholdt at det er en viss vesenlighet mellom den norrøne og den førkristne samiske verdensoppfatningen. Likhetene har særlig blitt påpekt i forhold til praktisering av ritualer og kult (se eks. Solli 2002). Neil S. Price (2002) har pekt på likheter i sjelelige forestillinger og ritualer i det førkristne samiske og det vestnordiske samfunnet gjennom volven og noaiden. Disse sjelelige likhetene tydeliggjøres blant annet i de kroppslige fortolkninger, hvor man i samisk sjamanisme skilte mellom en kroppssjel og minst en frisjel, mens den norrøne hedendommen hadde forestillinger om at de levende hadde både en kroppsrelatert sjel og gjerne et fylgje.

Likheten er også fremtredene i den førkristne samiske og den vestnordiske fortolkningen av landskapet. Både i den samiske sjamanismen og i den norrøne hedendommen var det forestillinger som knyttet landskapet med en mytisk og kosmologisk sfære (se Kap. 2). Dette er blant annet synlig gjennom arkeologiske funn (eks. førkristne samiske og norrøne offerfunn og graver) som vitner om en kommunikasjon mellom den verdslig, hinsidige, de dødes verdener (se Kap. 3.2.2, 3.2.3 og 4.3.1). Ut fra at den førkristne samiske og de

norrøne religiøse forestillingene hadde visse likheter, kan det ha bidratt til gjensidig respekt og forståelse (Hansen og Olsen 2004:62).

Med bakgrunn i den samiske sjamanismen og den norrøne kosmologiske verdensoppfatningen kan gammen/gården fortolkes som sentrum i forestillinger om et verdslig horisontalt og vertikalt mikrokosmos (se Kap. 2 og 4.3). Både gammen og gårdshallen knyttes til forestillinger omkring en vertikal verdensoppfatning, der varmen fra àrran og grua kan tolkes som den jordiske vertikale aksene til de høyere liggende sfærene (som verdenspålen/verdenstreet), samtidig som at àrran i den samiske sjamansimen også knyttes til underjordiske makter (Jaakola 1991, Herschend 1997). Gammen og gården symboliserte et vernet og hjemlig område med bruksrettigheter til det omliggende landskapet. I den vestnordiske bosetningsstrukturen understrekes rettigheten til gårdsbygningens nærliggende landskap også gjennom gjerder, åkrer og graver (se Kap.4.3). I lys av jernaldersamfunnets bytterelasjoner kan åkeren fortolkes som et symbol for det sosioøkonomiske spesialiserte samfunn og som identitetsmarkør. Gjennom denne gjennomgangen kan gårdens funksjon som en fysisk visuell markør i landskapet ha reflektert *enkelte* likheter i en samisk og vestnordisk kognitiv gårdsfortolkning.

Gravene i det samiske førkristne samfunnet var ikke i like stor grad knyttet til gammen, som de vestnordiske gravene var knyttet til gården (se Kap. 2.1.3, 4.1.1 og 4.3.3). I den førkristne samiske tradisjon ble gjerne den døde gravlagt i ur, innunder berg eller under store steiner på "avgrensede" gravstedsområder. Selv om gravlegginger innenfor den samiske sjamanismen ikke knyttes i så stor grad til gammen (se ovenfor), så kan de likevel til en viss grad fortolkes som interne uttrykk for visuelle symbolske markører for identifikasjon og territorielle rettigheter. Denne plassering av de døde i landskapet har nære relasjoner til religiøse forestillinger og fremstår som et uttrykk for dødsforestillinger omkring frisjelens overgang til det underjordiske dødsriket, Jábmiidáibmu. (jfr. Hansen og Olsen 2004:116-122, Schanche 2000:165-183, 250-264, 282-287) I likhet med de vestnordiske gravene (se Kap. 4.3.3), kan derfor de førkristne samiske gravstedene ha utgjort en arena for rituell liv, som knyttet de hinsidige, døde og de levendes sfærer sammen.

Det kognitive landskapet i gårdsrommet til jernaldergården på Tussøya kan sies å fremstå som en viss likhet med den førkristne samiske fortolkningen av det sakrale landskapet. Både gjennom en vestnordisk og en førkristen samisk forståelse kan gravene fortolkes som symboler for en vertikal kommunikasjon mellom en nærværende og en hinsidig sfære i det mytiske landskapet, samtidig som at gravene utgjorde mulige rituelle arenaer i det sakrale landskapet. Dette innebærer at både de vestnordiske og samiske gravene fortolkes som mytiske grenser, til tross for ulikheter trosforestillinger. I kraft av denne religiøse vesenligheten kan det ha bidratt til at de også hadde en del fellesnevner i den kognitive fortolkningen av graver i landskapet.

Jernaldergårdsanlegget på Tussøya lå i et grense område mellom førkristen samisk og vestnordisk bosetning, og har derfor trolig også inngått i en førkristen samisk verdensfortolkning. Ut fra den religiøse vesenligheten, det gjensidige avhengighetsforholdet i det redistributive handelsnettverket og det flerkulturelle samfunnet i jernalderen er det rimelig å anta at de også hadde *en del* felles symbolrepertoarer og preferanser, trolig også i forhold til hvordan gården ble fortolket i landskapet. Det innebærer at det vil være problematisk å oppfatte jernalderens samfunn i dette området som kun bestående av skilte historisk kjente etniske tilhørigheter, men at samfunnet i større grad også bør fortolkes som en kulturell symbiose med *enkelte* felles symbolrepertoarer. Den førkristne samiske forståelsen av gården på Tussøya kan derfor ha hatt *visse* likheter med den vestnordiske gårdsoppfatningen.

4.5 Sammendrag

Gjennomgangen av hvordan gårdsbegrepet er fortolket vitner om at begrepet er sammensatt og kompleks. På bakgrunn av fortolkningen av gården i jernalder, som man kjenner fragmenter av gjennom det arkeologiske materialet og norrøne tekster om jernalderens samfunn og mytologi, gjør at man bør se på gårdsbegrepet utover den semantiske betydningen. Dette innebærer at den arkeologiske jernaldergården kan defineres ut fra kulturminnetyper, samt gjennom jernaldersamfunnets gårdsoppfatning. Dette er overens med den øvrige oppfatningen av jernaldergården i Nord-Norge.

Selv om jernaldergårdsanlegget på Tussøya har likheter med de øvrige registrerte gårdsanleggene i Nord-Norge, både i forhold til representasjon av ulike kulturminnetyper

og beliggenhet, er det likevel stilt spørsmål til gårdsanleggets etniske tilhørighet. Jeg argumenterer for at gårdsanlegget er av vestnordisk karakter ut fra kulturminnerepresentasjon og gjenstandsfunn, selv om enkeltkulturminnegrupper skiller seg ut i form og konstruksjonsdetaljer fra områder sør i landet. Jeg ser derimot forskjellene som et uttrykk for blant annet regionale og lokale forskjeller, slik at det nødvendigvis ikke vil opptre likheter i et arkeologisk materiale et større geografisk område.

Arkeologiske og litterære historiske kilder gjør det mulig å nå fragmenter for hvordan jernalderens mytologiske og verdslige gård kan ha blitt fortolket. Med bakgrunn i horisontale og vertikale modeller for hvordan disse gårdene kan fortolkes, har jeg her skissert hvordan jernaldergårdsanlegget på Tussøya kan ha vært innordnet i et mytisk og sakralt landskap. I dette multivokale landskapet fremstår topografiske elementer og kulturminner som kognitive og symbolske metaforer. Samlet bidrar dette til at gårdsrommet på Tussøya fremstår som et tilnærmet avgrenset område, som igjen kan inndeles i mindre multivokale rom. Mens det geografiske området utenfor gårdsrommet kan fortolkes både som et ytre gårdsplan og som et mytisk landskap gjennom iboende trusselsfaktorer.

Arkeologiske funn i det nærliggende området omkring Tussøya indikerer at det også var førkristne samiske bosetninger i området i jernalderen. Dette innebærer at gårdsanlegget på Tussøya også kan ha vært inkludert i et multivokalt landskap gjennom en flerkulturell fortolkning. Ut fra arkeologiske funn, analyser av jernalderens sosioøkonomiske interaksjoner og vesenligheter i den religiøse praksis har jeg fremholdt at det også var *visse* felles symbolrepertoarer blant de historisk kjente etniske kategoriene i jernalderens samfunn. Jeg har derfor argumentert for at det er grunn til å anta at det også har vært noen vesenligheter i den førkristne samiske og den vestnordiske gårdsfortolkningen.

5. Konklusjon

Jeg har i denne oppgaven argumentert for at landskapet kan fortolkes ulikt av mennesker som aktive aktører i et gitt landskap. Det innebærer at et hvert landskap i betydelig grad vil forstås individuelt, gjennom menneskets egne premisser, preferanser og erfaringsbakgrunn. I tillegg konstruerer enkeltmennesket flersidige fortolkninger av landskapet. Samtidig har landskapet en tilbakevirkende kraft på vår fortolkning gjennom dets visuelle fysiske uttrykk. Dette tilsier at forholdet mellom landskapet og mennesket kan forstås dialektisk. Det er derfor rimelig å anta at fortolkningen av landskapet i forhistorisk tid også var refleksiv og multivokal.

Gården er en del av dette landskapet, og gården kan forstås som en menneskelig konstruksjon skapt i forståelse med den refleksive og multivokale fortolkningen. Gården kan derfor, i likhet med landskapet, forstås som multivokal. Det innebærer at gården inkluderer flere funksjoner enn det rent visuelle fysiske uttrykket. I lys av arkeologiske og historiske kilder femstår også gårdsbegrepet i jernalderen som flersidig og komplekst. Begrepet har derfor hatt en betydning som har gått utover det umiddelbart semantiske. Det tilsier at man kan fortolke bosetningslokaliteten på Tussøya som en gård, selv om det ikke er overens med den rent semantiske betydningen av terminologien.

5.1 Jernalderens multivokale landskap

Det arkeologiske materialet er fragmentarisk, derfor har jeg benyttet en komparativ tilnærming for å belyse det multivokale landskapet i jernalderen. Tilnærmingen reflekterer dermed både arkeologiske (kulturminner og det faktiske landskapet) og litterære kilder (om det virkelige og kosmologiske landskapet). Disse kildene har gjort det mulig å nærme seg fragmentene av de fortidige tilskrivelsene av landskapets innhold.

Det fortidige multivokale landskapet på Tussøya kan man grovt sett skissere gjennom å belyse gården på et internt og eksternt nivå. Med dette mener jeg at det interne nivået baseres på gårdsbosetningen på Tussøya, mens det eksterne består av de som fortolker gården utenfra. Den interne fortolkning av gårdsrommet var trolig til en viss grad basert på felles preferanserammer. Dette har bidratt til at den fysiske utformingen og gårdsrommets topografi hadde en tilskrevet kognitiv og symbolsk betydning og innhold. Dette innholdet

ble trolig tolket tilnærmet likt av den interne gruppen. Samtidig hadde trolig den interne tolkningen grunnleggende fellesnevner med de øvrige vestnordiske bosetninger – altså den eksterne vestnordiske fortolkningen.

Den interne kognitive og symbolske tilskrivelsen av de ulike representerte kulturminnene og terrengets topografi innenfor gårdsrommet på Tussøya, kan derfor i til en viss grad sies å ha vært basert på vestnordiske generelle preferanserammer. Denne fortolkningen kan blant annet ha hatt utgangspunkt i den norrøne verdensoppfatningen, som er blitt fortolket som en parallell til den fysiske gården. Med bakgrunn i en slik forståelse kan også gården på Tussøya forstås som *et tilnærmet* mikrokosmos. Dette kan ha kommet til uttrykk på Tussøya ved at selve gårdsbygningene og -tunet kan oppfattes som en atskilt del fra innmarka. Samtidig kan topografiske elementer, i tillegg til gravrøysene og den fossile åkeren, ha bidratt til en konstruert visuell og kognitiv grense mellom innmark og utmark. Likevel bør gårdsrommets helhetlige avgrensning forstås som flytende, siden også utmarka trolig inngikk i den daglige menneskelige praksis – og kan dermed fortolkes som et ytre gårdsplan (se nedenfor).

Fortolkningen av landskapet utover gårdsrommet var trolig langt mer individuelt. Denne individualiteten i landskapsforståelsen har jeg forsøkt å fremme ved å belyse hvordan utmarka kan ha blitt fortolket som et dualistisk landskap. Utmarka på Tussøya kan ha blitt oppfattet som tidvis og stedvis kjent og hjemlig gjennom jevnlig bruk, samtidig som at den også kunne være truende og fremmed gjennom dens iboende mytiske kaos. Slik jeg oppfatter dette vil det kunne medføre en flytende og individuell grense mellom det som ble fortolket som hjemlig og det som var fremmed, ut fra et hvert enkeltindivids erfaringsbakgrunn og kjennskap til landskapet.

I tilnærmingen til hvordan en ekstern fortolkning kan ha kommet til uttrykk bør man inkludere gårdens geografiske beliggenhet/kontekst. Tussøya ligger i grenseområdet mellom en vestnordisk og samisk bosetning i jernalderen, hvor skriftlige kilder og arkeologiske funn vitner om at det var kontakt på tvers av disse historisk kjente etniske gruppene. Dette innebærer at jernaldergården på Tussøya også kan ha inngått i en samisk landskapsforståelse. På bakgrunn av likheter i den kosmologiske oppfatningen av landskapet er det ikke urimelig å tenke seg at det kan ha vært visse felles

symbolrepertoarer i landskapsfortolkningen hos den førkristne samiske og vestnordiske bosetningen. Den multivokale gården på Tussøya kan derfor ha inngått i en ekstern og intern fortolkning, som ut fra likheter i oppfatningen av det sakrale og mytiske landskapet inkluderte både kollektive og individuelle preferanser.

APPENDIKS A: Tabell over registrerte kulturminner.

Fremstilling av registreringene av jernaldergårdsanlegget i 1978¹ og 2004.

Kulturminne	Nr.	Ytre Mål	Orientering	Beskrivelse,1978	Beskrivelse,2004	Undersøkelser, 1978	Datering
Tuft	T I-A	Ca. 21 x 7,5m.	NNØ-SSV	Langoval tuft. Tufta utgjør et bosetningslag som ligger under Hus B.	Langoval og delvis klart markert tuft, særlig i SØ. Tufta har en del synlig stein og er ellers bevokst med mose og gress.	Delvis utgravd.	Eldre jernalder, ca. 300-700 e. Kr.
Tuft	T I-B	Ca. 21 x 9m.	NØ-SV	Langoval tuft med buede gavlvegger. Ligger ca. 30 m. fra havet, og ca. 4,5 m.o.h.	Langoval og klart markert tuft. Tufta har en god del synlig stein og er ellers bevokst med mose og gress.	Utgravd.	Yngre jernalder, ca. 700-900 e. Kr.
Tuft	T II	1976: Ca. 15 x 9m. 2004: Ca. 9 x 6m.	NV-SØ	Markert tuft. Veggvollene har høyde på opptil 0,45 m. og bredde opptil 2 m.	Markert tuft. Veggvollenes høyde er ca. 0,25-0,4 m. og bredde opptil 2,2 m. Tufta har ingen synlig gavl i SØ. Tufta er bevokst med gress og lyng.	Prøvestikk i SV veggvoll.	Jernalder.

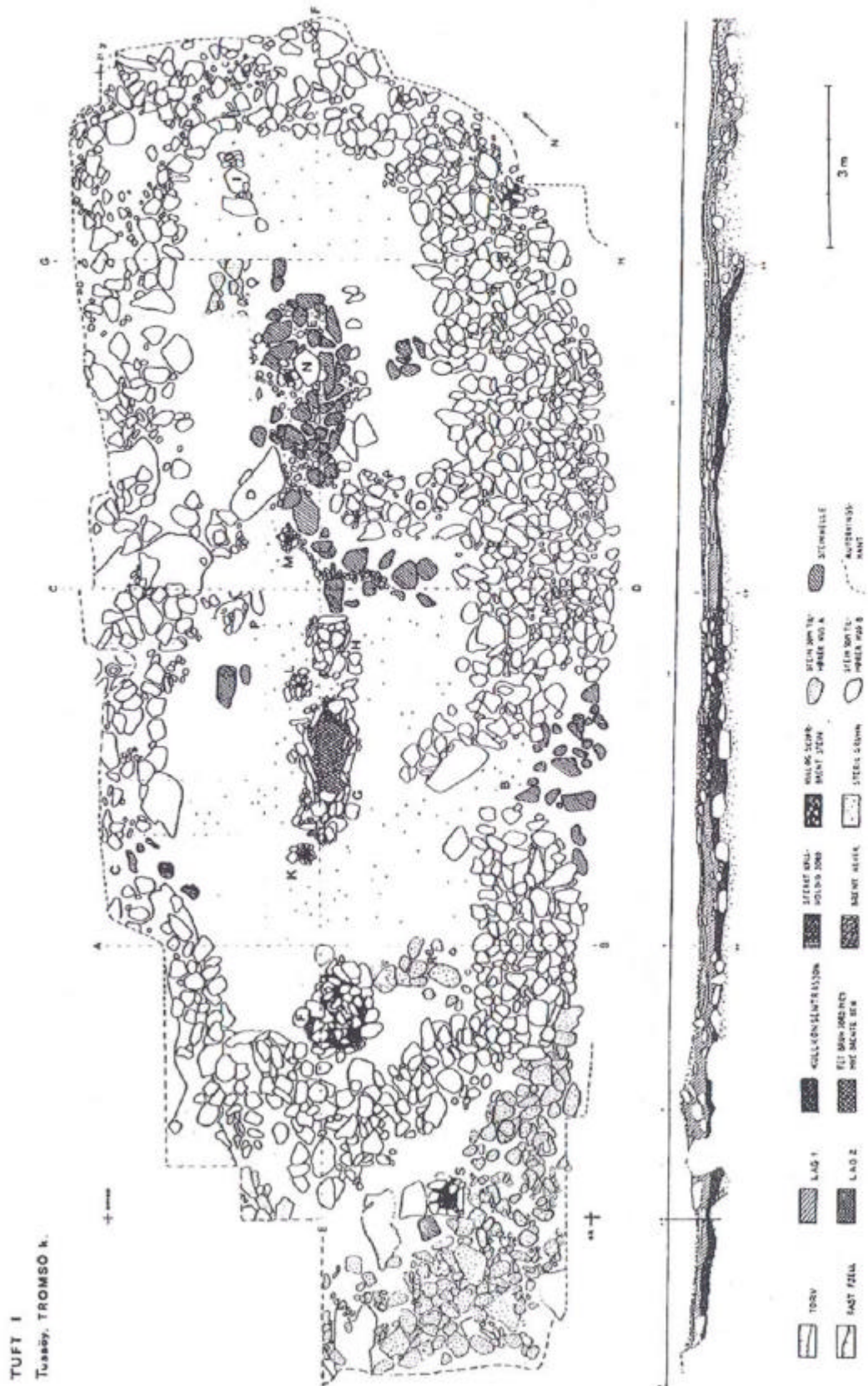
¹ Beskrivelse av registreringene i 1978 er hentet fra Kari Støren Binns 1978a:64-112.

Kulturminne	Nr.	Ytre Mål	Orientering	Beskrivelse,1978	Beskrivelse,2004	Undersøkelser, 1978	Datering
Røys	R 1	1976: Ca. 5,7m i diam.		Røysas høyde er opptil 0,4 m. Røysa er markert med ei fotgrøft som er 0,9 m. bred og 0,2 m. dyp.	Tilnærmet sirkulær røys som er ca. 0,4 m. høy. Røysa er markert med ei fotgrøft som er ca. 0,2 m. dyp og ca. 0,9 m. bred. Røysa har noen synlige steiner og forstyrrelser etter bl.a. sauetråkk. Røysa er bevokst med gress og lyng.	Delvis utgravd.	Yngre jernalder, ca. 700-900 e. Kr.
		2004: Ca. 5,9m i diam.					
Røys	R 2	1976: Ca. 3,2m i diam.		Jordblandet sirkulær røys med fotkjede av store og tildels avlange steinblokker. Røysas høyde er på 0,4m.	Sirkulær røys. Røysa er mosegrodd i ytre kant og har en del synlig stein. Røysa er marker med fotkjede som er ca. 0,2 m. bred og ca. 0,15 m. høy.	Utgravd.	Eldre jernalder, ca. 300-600 e. Kr.
		2004: Ca. 3,2m i diam.					
Røys	R 3	1976: Ca. 3m i diam.		Uklart avgrenset jordblandet røys av rundkamp. Røysas høyde er på 0,2 m. I sentrum av røysa står en større symmetriskformet stein.	Tilnærmet sirkulær røys og er gressbevokst. Røysa har flere synlige stein. Røysas høyde er ca. 0,2 m. En større trapesformet stein plassert litt NV for sentrum av røysa.	Utgravd.	Yngre jernalder, ca. 700-900 e. Kr.
		2004: Ca. 3m. i diam.					

Kulturminne	Nr.	Ytre Mål	Orientering	Beskrivelse,1978	Beskrivelse,2004	Undersøkelser, 1978	Datering
Røys	R 4			Jordblandet rund røys av bruddstein og rundkamp. Røysa er markert med en fotkjede av flate og kantstilte steiner. Røysa har en ca. 0,25 m. SSV-NNØ orientert forsenkning i V. Forsenkingens lengde ca. 2 m. og bredde på ca. 0,8 m.	Markert sirkulær røys som er 0,5 m. høy. Røysa er bevokst med lyng og bjørk. Omkring røysa er det en fotkjede. Røysa har en forsenking i V som er orientert SSV-NNØ . Forsenkingen er ca. 0,8-1m. bred og ca.1,2 m. lang. Dybden på forsenkingen er opptil 0,4m.		Trolig eldre jernalder.
		2004: Ca. 5,1m i diam.					
Røys	R 5	1976: Ca. 3m i diam.		Markert røys av mellomstor rundkamp. Røysas høyde er ca. 0,25 m.	Diffus markert røys som er forstyrret av bl.a. sauetrakk. Røysas høyde er 0,3 m. Røysa har en forsenking i NØ som er ca. 2,5 m. lang og ca. 0,9 m. bred. Forsenkingens dybde er ca. 0,2 m. Bevokst med lyng og einer.		Jernalder.
		2004: Ca. 4,5m. i diam.					
Røys	R 6	1976: Ca. 3,5 x 3m.		Regelmessig oval stein- og grusblandet røys. Vegg-i-vegg med Tuft II.	Oval røys. Diffus avgrensning i NNØ. Høyde ca. 0,4 m. Røysa er bevokst med lyng og einer.	Prøvestikk.	Jernalder.
		2004: Ca. 4,2 x 3,8m.					

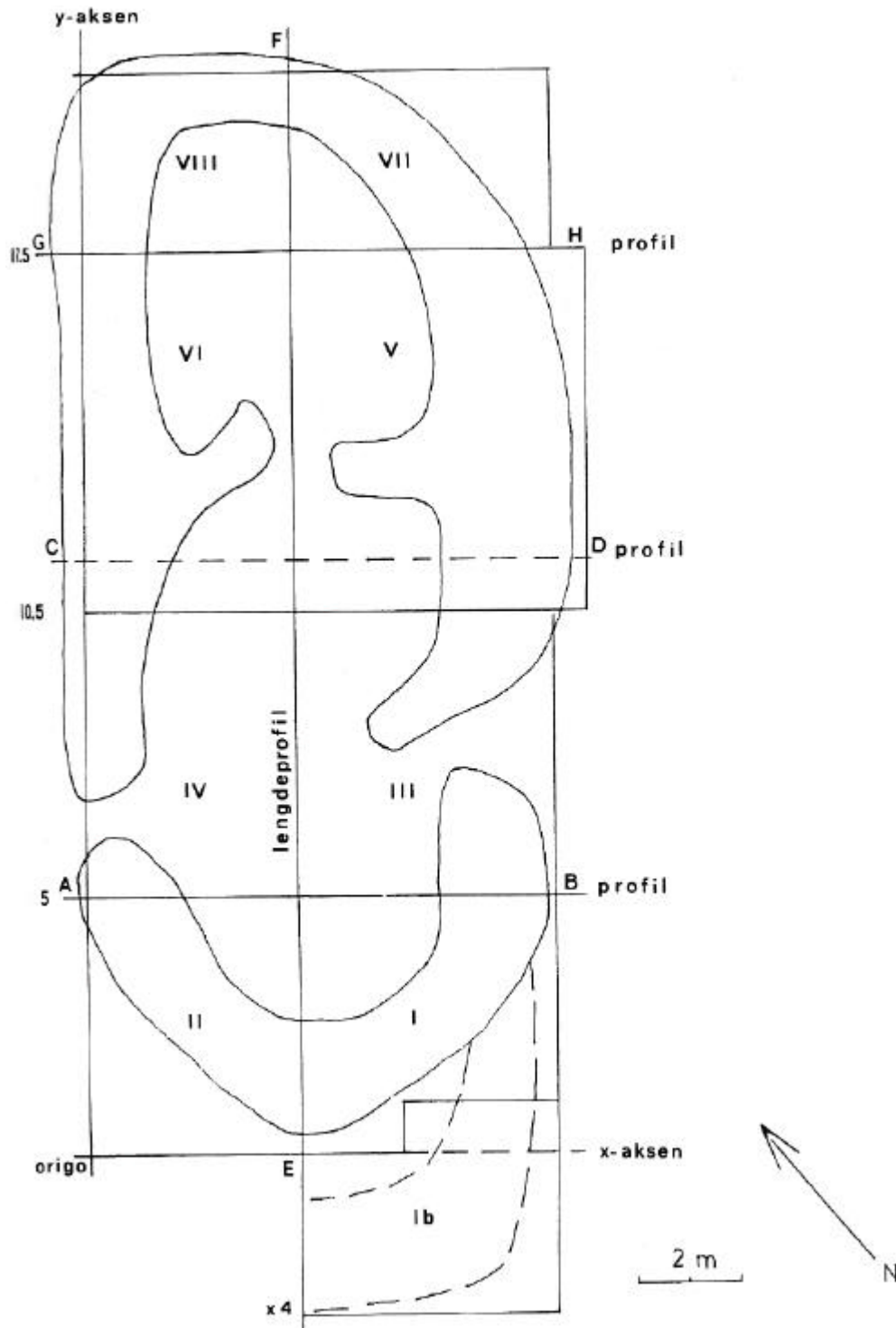
Kulturminne	Nr.	Ytre Mål	Orientering	Beskrivelse,1978	Beskrivelse,2004	Undersøkelser, 1978	Datering
	R 7	1976: (inkl. knaus?) Ca. 15 x 8 m. 2004: Ca. 2,9m. i diam.		Klart markert oval røys som er lagt inntil en langsgående bergknaus. Røysas høyde er ca. 1,8 m. Røysa ses i sammenheng med en ca. 0,4 m. høy tørrmur. Tørrmuren er ca. 5 m. lang og ca. 0,5 m. bred.	Tilnærmet sirkulær røys som er lagt opptil naturlig bergknaus. Røysas høyde er opptil ca. 0,7 m. Synlige steiner, som er homogen i størrelse. Ingen spor etter tørrmur (som ble reg. 1978). Lyngbevokst.		Jernalder.
Røys	R 8	2004: ca. 4,7 x 3,8 m.	SSV-NNØ	Ikke registrert.	Klart markert oval røys. Røysa har en høyde på opptil ca. 0,7 m. Røysa er bevokst med lyng og noen bjørk.		Jernalder.
Røys	R 9	2004: Ca. 3,5m. i diam.		Ikke registrert.	Røysa er tilnærmet sirkulær og er ca. 0,25 m. høy. Røysa har en større stein plassert i sentrum. Røysa er bevokst med lyng og bjørk.		Trolig yngre jernalder, ca. 700-900 e. Kr.
Røys	R 10	2004: Ca. 4,4m. i diam.		Ikke registrert.	Røysa er sirkulær i form og har en høyde på ca. 0,35 m. Røysa er omgitt av en svak forsenkning (mulig fotgrøft) som er ca. 0,15m. Røysa er bevokst med lyng og bjørk.		Trolig yngre jernalder, ca. 700-900 e. Kr.
Åkerhakk		2004: Ca. 24,4m.	Orientert V-Ø, og er svakt krummet.	Ikke registrert.	Åkerhakkets forsenkning er ca. 0,15 m. Ligger i gress og bjørkebevokst fuktig område. Terrenget heller svakt mot S.		Jernalder.

APPENDIKS B: Skisse over Tuft I, Hus A og B¹

¹ Hentet fra Kari Støren Binns 1978a:72.

APPENDIKS C: Feltinndeling av Tuft I, Hus A og B¹.

¹ Hentet fra Kari Støren Binns 1978a:65.

APPENDIKS D¹: Funnliste fra Tuft I, Hus A og B.

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Niv.
1972/1	Ts.6747ci	Skiferbryne	I	Overflaten av laget	5,40	3,30	1,13
1972/2	Ts.6747bx	Del av jernspiker	III	Midt i laget	5,90	7,65	1,27
1972/3	Ts.6747de	Mindre jernplate	III	Midt i laget	6,00	7,78	1,23
1972/4	Ts.6747ba	Naglehode	III	Midt i laget	6,20	7,70	1,29
1972/6	Ts.6747hh	Jernnagle	I	I kull i steinpakning i laget	4,60	3,45	1,25
1972/7	Ts.6747hk	Bruddstykke av kleber	II	Overgangen lag 1/2	3,10	5,00	1,22
1972/8	Ts.6747au	2 nagleplater	I	Midt i laget	4,75	4,65	1,25
1972/9	Ts.6747dg	Jernstykke	I	Midt i laget	5,15	4,56	1,28
1972/13	Ts.6747cl	Fragment av bryne	IV	Øvre del av laget	2,46	7,60	1,16
1972/15	Ts.6747hg	Perle av kleber	IV	Overgangen lag 1/2	2,60	7,20	1,18
1972/16	Ts.6747fh	4 jernfragmenter	I	Nedre del av laget	6,15	4,85	1,35
1972/17	Ts.6747hr	Rustklump	IV	Overgangen lag 1/2	2,20	7,34	1,06
1972/18	Ts.6747gf	Pimpstein	III	Øvre del av laget	7,35	8,90	1,32
1972/19	Ts.6747q	Jernstykke	I	Nedre del av laget	6,50	3,95	1,40
1972/20	Ts.6747r	Del av en jernkniv	IV	Midt i laget	3,40	7,15	1,27
1972/21	Ts.6747hn	Jernbit	II	Overgangen lag 1/2	3,10	4,35	1,21
1972/22	Ts.6747ho	Jernstykke	II	Overgangen lag 1/2	2,95	4,25	1,24
1972/23	Ts.6747fw	Jernbit og mulig nagleplate	III	Midt i laget	4,80	7,21	1,24
1972/24	Ts.6747db	Flintavslag	III	Midt i laget	5,06	7,60	1,22
1972/25	Ts.6747cå	Ildflint	III	Bunnen av laget	4,60	7,62	1,28
1972/26	Ts.6747	Nagleplater av jern	I	Nedre del av laget	4,65	4,84	1,33
1972/27	Ts.6747fi	Jernbit	I	Nedre del av laget	4,75	4,76	1,31
1972/28	Ts.6747fm	Jernbit	III	Midt i laget	5,65	7,96	1,22
1972/29	Ts.6747eg	3 jernbiter	I	Kokegrop	4,20	4,30	1,28
1972/30	Ts.6747al	Nagleplate	I	Kokegrop	4,35	4,22	1,28
1972/31	Ts.6747ak	Nagleplate	I	Nedre del av laget	4,58	4,90	1,34
1972/32	Ts.6747di	Jernstykke	I	Nedre del av laget	5,15	4,70	1,32
1972/33	Ts.6747dk	Jernbit	III	Midt i laget	4,00	8,29	1,25
1972/34	Ts.6747eø	4 jernfragmenter	I	Nedre del av laget	5,55	4,72	1,35
1972/35	Ts.6747gf	Pimpstein	VI	Bunnen av laget	1,55	10,85	1,01
1972/36	Ts.6747fg	Jernbit	I	Bunnen av laget	5,64	4,00	1,34
1972/37	Ts.6747gf	Pimpstein	VI	Øvre del av laget, ved veggvoll	1,95	11,02	0,98
1972/38	Ts.6747dk	Jernbit	III	Midt i laget	5,7	8,17	1,27
1972/39	Ts.6747cf	Skiferbryne	III	Nedre del av laget	5,7	9,30	1,32

¹ Data i funnliste er hentet fra Kari Støren Binns 1978a:Appendiks D 2-11.

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Niv.
1972/40	Ts.6747ht	2 stk. brent leire	I	Overgangen lag1/2	5,15	4,13	1,45
1972/41	Ts.6747v	Endeparti av skjebor	III	Nedre del av laget	7,25	8,43	1,45
1972/43	Ts.6747cm	Fragment av skiferbryne	III	Midt i laget	4,80	8,47	1,26
1972/44	Ts.6747w	Del av en ullhekle	I	Kokegrop	4,95	3,43	1,37
1972/45	Ts.6747x	Del av et hammerhode	III	Midt i laget	5,00	11,26	1,25
1972/46	Ts.6747dh	Jernklump	III	Midt i laget	5,05	11,34	1,29
1972/47	Ts.6747ac	Jernnagle	III	Nedre del av laget	5,20	11,29	1,30
1972/48	Ts.6747k	Fragment av celt	III	Nedre del av laget	5,23	11,29	1,30
1972/49	Ts.6747am	Nagleplate av jern	III	Nedre del av laget	4,85	11,15	1,30
1972/50	Ts.6747hm	Stykke smeltejern	I	Overgangen lag 1/2	4,25	4,90	1,36
1972/53	Ts.6747fz	Jernklump	III	Veggvoll	7,15	11,80	1,45
	Ts.6747cw	Stykke jernslag	III	Veggvoll	7,15	11,80	1,45
1972/55	Ts.6747b	Perle	III	Nær ildsted	4,10	9,70	1,21
1972/56	Ts.6747fl	5 jernfragmenter	III	Sammen med trekull, øverst lag 1	4,18	6,65	1,19
1972/57	Ts.6747fn	Jernbit	III	Sammen med trekull, øverst lag 1	4,25	6,50	1,18
1972/58	Ts.6747db	Flintavslag	III	Midt i laget	4,36	6,50	1,20
1972/59	Ts.6747fk	Jernklump	III	Midt i laget	4,20	6,15	1,24
1972/60	Ts.6747db	Flintavslag	III	Midt i laget	5,00	9,10	1,21
1972/61	Ts.6747aa	Jernnagle	V	Midt i laget	4,08	12,70	1,21
1972/62	Ts.6747dl	Jernplate	III	Midt i laget	4,15	6,91	1,21
1972/63	Ts.6747fv	Jernbit	III	Nedre del av laget	4,18	6,44	1,32
1972/64	Ts.6747cn	Kleberskår	III	Nedre del av laget	4,23	6,58	1,30
1973/1	Ts.6747an	Nagleplate av jern	III	Øverst i laget	4,60	6,34	1,30
1973/2	Ts.6747db	2 flintavslag	III	Øverst i laget	4,55	6,71	1,22
1973/3	Ts.6747gl	2 kvartsittavslag	III	Øverst i laget	5,64	6,63	1,25
1973/4	Ts.6747cø	Stykke jernslag	III	Øverst i laget	5,37	6,48	1,27
1973/5	Ts.6747ai	Naglehode av jern	III	Nedre del av laget	4,80	9,52	1,30
1973/6	Ts.6747bs	Jernspiker	III	Øvre del i laget	5,60	8,22	1,22
1973/7	Ts.6747bh	Naglestamme	III	Øvre del i laget	5,70	5,73	1,28
1973/8	Ts.6747aæ	Nagleplate	III	Øvre del i laget	5,98	5,78	1,30
1973/9	Ts.6747cå	Stykke ildflint	III	Nedre del av laget	4,95	8,37	1,32
1973/10	Ts.6747w	Snodd jernstykke (bor)	III	Nedre del av laget	5,53	8,13	1,32
1973/11	Ts.6747m	Jernnål	III	Nedre del av laget	8,45	8,63	1,34
1973/12	Ts.6747do	Jernklump	III	Med trekull i øvre del av laget	7,10	5,68	1,32
1973/13	Ts.6747db	Flintavslag	III	Øvre del av laget	5,68	6,12	1,35

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Niv.
1973/14	Ts.6747ay	Nagleplate	III	I laget	4,82	8,06	
1973/15	Ts.6747db	Flintavslag	III	Øvre del av laget	4,50	6,54	1,24
1973/16	Ts.6747fd	Jernbit	III	Øvre del av laget	5,50	6,48	1,20
1973/17	Ts.6747gf	Pimpstein	III	Øvre del av laget	5,25	6,10	1,30
1973/18	Ts.6747å	Jernnagle i 7 deler	III	Øvre del av laget	4,90	5,50	1,26
1973/19	Ts.6747dm	Jernstykke	III	Nedre del av laget	5,12	6,05	1,30
1973/20	Ts.6747bk	Naglestamme	III	Nedre del av laget	4,94	6,14	1,29
1973/22	Ts.6747be	Naglestamme	III	Nedre del av laget	7,30	8,10	1,49
1973/23	Ts.6747u	Jernstykke, del av et skaft	III	Nedre del av laget	7,66	8,50	1,45
1973/24	Ts.6747bt	Jernspiker	I	I veggvoll	6,94	4,46	1,52
1973/25	Ts.6747fr	2 jernbiter	I	I veggvoll	7,00	4,35	1,77
1973/26	Ts.6747du	25 jernfragmenter	III	I veggvoll	8,70	8,05	1,50
1973/27	Ts.6747dp	Jerngjenstand	I	I veggvoll	8,40	4,87	1,51
1973/28	Ts.6747gg	Pimpstein	I	I veggvoll	7,80	4,70	1,48
1973/29	Ts.6747fæ	Polert steinstykke	III	I veggvoll	7,50	8,00	1,46
1973/30	Ts.6747cu	5 slaggstykker	III	I veggvoll	8,27	6,24	1,74
1973/31	Ts.6747cv	8 slaggstykker	III	I veggvoll	8,27	6,24	1,74
1973/33	Ts.6747el	Jernbit	I	I veggvoll	8,30	4,50	1,64
1973/34	Ts.6747ek	Jernkump	I	I veggvoll	8,37	4,05	1,56
1973/36	Ts.6747en	Jernstykke	I	I veggvoll	8,42	2,32	2,07
1973/42	Ts.6747eg	Bryne av skifer	IV	Øvre del av laget	3,10	6,10	1,17
1973/43	Ts.6747fu	Jernstilk	III	Nedre del av laget	4,55	6,20	1,30
1973/44	Ts.6747ch	Bryne av skifer	IV	Øvre del av laget	1,75	6,90	1,04
1973/45	Ts.6747gf	Pimpstein	III	Nedre del av laget	6,35	5,60	1,39
1973/46	Ts.6747a	Mosaikkperle	IV	Øvre del av laget	1,60	6,50	0,85
1973/47	Ts.6747fo	Jernbit	III	Nedre del av laget	4,45	6,60	1,31
1973/48	Ts.6747df	Jernstykke	III	Nedre del av laget	5,00	5,85	1,32
1973/49	Ts.6747cz	Stykke jernslag	III	Nedre del av laget	5,15	6,68	1,31
1973/50	Ts.6747aw	Nagleplate	III	Nedre del av laget	5,04	7,00	1,30
1973/51	Ts.6747dn	Liten jernplate	III	Nedre del av laget	7,25	7,80	1,35
1973/52	Ts.6747av	Nagleplate	III	Nedre del av laget	5,06	6,20	1,30
1973/53	Ts.6747fq	Jernbit	III	Nedre del av laget	5,00	7,60	1,32
1973/55	Ts.6747hl	Mulig del av jernkar	IV	Bunnen av laget	3,10	6,90	1,07
1973/56	Ts.6747ge	Pimpstein	IV	Øvre del av laget	2,20	8,60	0,94
1973/60	Ts.6747cå	Stk. ildflint	IV	Øvre del av laget	2,90	9,20	0,95
1973/61	Ts.6747da	Stk. ildflint	IV	Øvre del av laget	0,30	12,80	0,61
1973/63	Ts.6747cc	Større jernbolt	IV	Øvre del av laget	2,95	15,40	
1973/64	Ts.6747fc	Jernbit	III	Nedre del av laget	4,60	6,25	1,35
1973/65	Ts.6747fb	Jernbit	III	Nedre del av laget	4,95	6,40	1,30
1973/66	Ts.6747az	Nagleplate	III	Nedre del av laget	4,70	6,40	1,34
1973/67	Ts.6747eå	Jernbit	III	Nedre del av laget	4,55	6,35	1,35
1973/68	Ts.6747db	Flintavslag	III	Nedre del av laget	4,60	6,60	1,29

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Niv.
1973/69	Ts.6747cy	Jernslag	III	Midt i laget	4,55	6,80	1,22
1973/70	Ts.6747få	Slipt steinstk. i 12 deler	III	Nedre del av laget	5,35	6,75	1,29
1973/70	Ts.6747fø	Steinstykke	III	Nedre del av laget	5,35	6,75	1,29
1973/73	Ts.6747av	Nagleplate	III	Nedre del av laget	5,00	6,50	1,29
1973/74	Ts.6747ff	2 jernfragmenter	III	Nedre del av laget	4,95	6,60	1,29
1973/75	Ts.6747fp	Jernklump	III	Midt i laget	5,40	6,90	1,26
1973/76	Ts.6747h	Sigd eller ljà av jern	VII	Midt i laget	6,00	18,10	1,27
1973/77	Ts.6747gg	Pimpstein	VI	I veggvoll	1,60	12,75	0,87
1973/78	Ts.6747em	3 jernfragmenter	V	I veggvoll	7,20	15,20	1,26
1973/79	Ts.6747ee	Jernklump	V	I veggvoll	7,15	15,50	1,34
1973/80	Ts.6747gg	Pimpstein	V	I veggvoll	7,30	15,80	1,31
1973/81	Ts.6747et	Jernslag	V	I veggvoll	7,10	16,70	1,31
1973/82	Ts.6747æ	Jernnagle	V	Øvre del av laget	5,30	14,45	1,19
1973/83	Ts.6747gf	Pimpstein	V	Øvre del av laget	5,80	15,25	1,25
1973/84	Ts.6747bå	Jernspiker	V	Øvre del av laget	5,55	16,20	1,23
1973/85	Ts.6747bm	Naglestamme	V	I veggvoll	7,80	12,90	1,27
1973/86	Ts.6747cå	Ildflint	V	Lag 1	4,42	16,76	1,22
1973/87	Ts.6747dc	Flintavslag	V	I veggvoll	8,20	15,46	1,41
1973/89	Ts.6747gg	Pimpstein	V	I veggvoll	7,60	13,40	1,36
1973/90	Ts.6747g	Fiskesøkke	IV	I veggvoll	0,35	8,85	0,86
1973/91	Ts.6747eo	2 jernstykker	V	I veggvoll	8,43	13,61	1,31
1973/92	Ts.6747da	Ildflint	V	I veggvoll			1,48
1973/93	Ts.6747da	Ildflint	V	I veggvoll	8,40	14,98	1,30
1973/94	Ts.6747bd	Naglehode	IV	Øvre del av laget	2,00	8,80	1,10
1973/95	Ts.6747	Naglehode	V	Øvre del av laget	1,80	6,20	1,05
1973/96	Ts.6747gg	Pimpstein	IV	I veggvoll	0,90	6,60	0,95
1973/97	Ts.6747gd	Pimpstein med slitespor	IV	I veggvoll	0,25	9,15	0,83
1973/98	Ts.6747ei	Jernklump	IV	Øvre del av laget, inntil veggvoll	1,20	9,10	0,92
1973/99	Ts.6747da	Ildflint	V	Øvre del av laget, inntil veggvoll	8,09	12,70	1,34
1973/100	Ts.6747dæ	Jernstykke		Øvre del av laget, inntil veggvoll	8,67	12,65	1,43
1973/101	Ts.6747gd	Pimpstein med slitespor	V	Øvre del av laget, inntil veggvoll	9,25	12,40	1,57
1973/102	Ts.6747gg	Pimpstein	V	Øvre del av laget, inntil veggvoll	9,00	13,55	1,44
1973/103	Ts.6747cs	Randstykke til jernkar	V	I steinkonsentrasjon	4,80	13,25	1,20
1973/104	Ts.6747ca	Jernstykke	V	I steinkonsentrasjon	4,85	13,30	1,20
1973/105	Ts.6747då	Jernbit	IV	Øvre del av laget	1,55	9,55	1,03
1973/106	Ts.6747c	Perle	VII	Ytterkant av veggvoll	7,10	17,55	1,37

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Niv.
1973/107	Ts.6747gd	Pimpstein med slitespor	VI	I veggvoll	0,40	16,30	0,80
1973/108	Ts.6747gg	Pimpstein	VI	I veggvoll	0,70	15,70	0,85
1973/109	Ts.6747gg	Pimpstein	VI	I veggvoll	0,20	15,40	0,88
1973/110	Ts.6747z	Jernnagle	VII	Nederst i veggvoll	8,60	18,12	1,72
1973/111	Ts.6747cd	Jernbolt	IV	Øvre del av laget	2,30	8,00	1,12
1973/112 a	Ts.6747y	Jernnagle	V	I veggvoll			
1973/112 b	Ts.6747bm	Naglestamme	V	I veggvoll	7,00	16,30	1,32
1973/113	Ts.6747gk	Ildpåvirket stein	V	I veggvoll	7,15	16,57	1,45
1973/114	Ts.6747gd	Pimpstein med slitespor	V	I veggvoll	7,95	13,20	1,39
1973/115	Ts.6747dq	Jernklump	V	I veggvoll	8,70	12,70	1,50
1973/116	Ts.6747eb	Jernbit	V	I veggvoll	8,80	12,45	1,55
1973/117	Ts.6747ep	Større jernklump	V	I veggvoll	8,75	12,00	1,60
1973/118	Ts.6747g	Pimpstein	V	I veggvoll	9,20	13,00	1,47
1973/119	Ts.6747gg	Pimpstein	V	Nedre del av veggvoll	9,15	13,50	1,48
1973/120	Ts.6747ae	Jernnagle	V	Nedre del av veggvoll	9,20	12,90	1,54
1973/121	Ts.6747bu	Jernspiker	V	Nedre del av veggvoll	9,10	12,80	1,50
1973/122	Ts.6747gt	Pimpstein	VII	Øvre del av laget	5,60	18,20	1,24
1973/123	Ts.6747i	Endepartiet av en sigd	VIII	Øvre del av laget	3,35	19,80	1,17
1973/124	Ts.6747ec	2 jernfragmenter	VIII	Øvre del av laget	2,80	18,90	1,05
1973/125	Ts.6747br	Jernspiker i 2 fragmenter	VIII	Nedre del av laget	3,50	18,30	1,35
1973/126	Ts.6747gg	Pimpstein	VII	Yttersiden av veggvoll	6,73	19,80	1,56
1973/127	Ts.6747bz	2 jernspiker i en rustklump	VII	Yttersiden av veggvoll	6,70	19,60	1,48
1973/128	Ts.6747bu	Jernspiker i 4 deler	VII	Yttersiden av veggvoll	6,95	19,45	1,55
1973/129	Ts.6747e	Pilespiss av jern	VI	I veggvoll	- 0,15	17,20	0,85
1973/130	Ts.6747dz	16 mindre jernfragmenter	VI	I veggvoll	0,10	17,30	0,84
1973/131	Ts.6747ft	Jernfragment	VI	I veggvoll	0,15	17,15	0,85
1973/132	Ts.6747bq	Fragment av jernspiker	VI	I veggvoll	0,15	15,80	0,83
1973/133	Ts.6747bø	Del av jernspiker + 18 jernfragmenter	VI	I nedre del av laget	3,00	17,00	1,30
1973/134	Ts.6747bp	Fragment av jernspiker	VI	I nedre del av laget	3,36	17,05	1,35

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Niv.
1973/135	Ts.6747fs	10 små jernbiter	VI	I nedre del av laget	3,00	17,05	1,35
1973/136	Ts.6747de	9 jernfragmenter	VI	I øvre del av laget	2,20	16,90	1,15
1973/137	Ts.6747ed	35 jernbiter i jernklump	VI	I øvre del av laget	2,50	16,70	1,20
1973/138	Ts.6747ca	Jernspiker	VI	I øvre del av laget	1,75	16,65	0,95
1973/139	Ts.6747ce	Større jernbolt	VI	I øvre del av laget	2,75	13,85	1,10
1973/140	Ts.6747p	Odd av jernkniv	IV	I øvre del av laget	0,25	8,80	0,70
1973/141	Ts.6747gg	Pimpstein	IV	I veggvoll			
1973/142	Ts.6747dx	Jernklump og to mindre fragmenter	V	I veggvoll	8,20	11,50	1,25
1973/143	Ts.6747gn	2 stk. Brent leire	V	I veggvoll	6,40	11,50	1,25
1973/144	Ts.6747fy	Jernstykke i 2 deler	V	I veggvoll	9,20	11,50	1,25
1973/146	Ts.6747je	Jernbit	V	Lag 1 nær ildsted	4,40	11,50	1,25
1973/147	Ts.6747af	Jernnagle	III	Midt i laget	4,30	11,40	1,25

Funn nr.	Mus. Nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm u/ bakken
1974/1	Ts.6747bl	Naglestamme av jern	IV	Øvre del av laget	3,80	6,60	
1974/2	Ts.6747gh	Stykke bergkrystall	IV	Øvre del av laget	3,65	6,50	
1974/3	Ts.6747db	Flintavslag	IV	Øvre del av laget	3,35	10,45	
1974/4	Ts.6747cq	Randskår av kleber	IV	Øvre del av laget	3,65	10,80	
1974/5	Ts.6747cs	Jernbit	III	Øvre del av laget	4,50	10,20	
1974/6	Ts.6747eq	Jernbit	IV	Øvre del av laget	3,75	6,85	10-15
1974/7	Ts.6747er	Jernbit	IV	Øvre del av laget	3,80	6,95	10-15
1974/8	Ts.6747ah	Naglehode	IV	Øvre del av laget	3,85	6,75	10-15
1974/9	Ts.6747ap	Naglehode	IV	Øvre del av laget	3,70	6,60	10-15
1974/10	Ts.6747ab	Jernnagle	IV	Øvre del av laget	3,95	6,95	10-15
1974/11	Ts.6747ez	Jernklump	IV	Øvre del av laget	3,75	5,85	10-15
1974/12	Ts.6747ag	Naglehode	IV	Øvre del av laget	3,95	5,65	10-15
1974/13	Ts.6747caē	Jernslag	IV	Øvre del av laget, sammen med kull	3,75	7,00	10-15

Funn nr.	Mus. Nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm u/ bakken
1974/14	Ts.6747hp	3 jernfragmenter	IV	Overgangen lag 1/lag 2	3,25	7,30	15
1974/15	Ts.6747gf	Pimpstein	IV	Ildstedet	3,78	7,90	10
1974/16	Ts.6747cå	Ildflint	IV	Midt i laget, sammen med kull	3,70	7,97	15
1974/17	Ts.6747eæ	Jernbit	IV	Midt i laget	4,00	9,40	15
1974/18	Ts.6747eh	2 jernbiter	IV	Midt i laget	3,65	9,30	15
1974/19	Ts.6747ga	Steinstykke i 2 deler, polert på den ene siden	IV	Midt i laget	3,85	9,75	15
1974/20	Ts.6747ew	Jernbit	IV	Midt i laget	3,35	10,40	15
1974/21	Ts.6747hs	Pimpstein	IV	Overgangen lag 1/lag 2	2,95	8,40	15
1974/22	Ts.6747gm	Brent leire med jernslag	III	I utkanten av ildsted 2	4,50	10,75	10
1974/23	Ts.6747db	Flintavslag	III	Midt i laget	4,65	10,80	10
1974/24	Ts.6747s	Odd av jernkniv	III	Midt i laget	5,00	10,60	10-15
1974/25	Ts.6747cu	3 jernfragmenter	IV	Midt i laget,	3,85	9,53	15
1974/25	Ts.6747cx	med jernslag		med brent bein			
1974/26	Ts.6747ar	Nagleplate	III	Inne i ildsted, mellom kull og beinlag	4,30	10,83	10
1974/27	Ts.6747bc	Naglehode	VI	Øvre del av laget	3,50	11,65	10
1974/28	Ts.6747as	Naglehode	VI	Øvre del av laget	3,65	11,65	10
1974/29	Ts.6747ev	2 jernfragmenter	VI	Øvre del av laget	3,80	11,75	10
1974/30	Ts.6747bæ	Jernspiker	VI	Øvre del av laget	2,90	12,95	10
1974/31	Ts.6747at	2 naglehoder	VI	Nedre del av laget	3,25	12,20	10-15
1974/33	Ts.6747bv	Jernspiker	VI	Nedre del av laget	3,60	15,35	10
1974/34	Ts.6747bb	Naglehode	VI	Nedre del av laget	3,30	15,50	10-15
1974/35	Ts.6747gf	Pimpstein	VI	Nedre del av laget	3,25	16,40	10
1974/36	Ts.6747ey	Jernbit	VI	Nedre del av laget	3,55	16,50	10
1974/37	Ts.6747gc	Pimpstein med slitespor	VI	Nedre del av laget	3,55	16,80	10
1974/38	Ts.6747ad	Nagle av jern	VI	Nedre del av laget	2,80	15,20	10
1974/43	Ts.6747dr	3 jernstykker	VI	Nedre del av laget	2,75	17,50	10

Funn nr.	Mus. Nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm u/ bakken
1974/47	Ts.6747go	Prøve av ubrent leire	III	Nedre del av laget	4,70	9,00	15-20
1974/48	Ts.6747hq	Jernbit	IV	Overgangen lag 1/lag 2	3,50	7,60	25
1974/49	Ts.6747hs	Pimpstein	III	Overgangen lag 1/lag 2	6,70	8,00	10
1974/53	Ts.6747bf	Naglestamme	VIII	Øvre del av laget	3,70	19,40	10
1974/54	Ts.6747eø	Jernklump	III	I veggvoll	8,75	10,00	5
1974/55	Ts.6747co	Kleberskår	III	I veggvoll	8,40	10,50	10
1974/56	Ts.6747aø	Nagleplate	III	I veggvoll	7,40	10,50	10
1974/57	Ts.6747gi	Prøve på skjørbrent stein	III	I veggvoll	7,00-9,00	9,50-10,50	5-10
1974/58	Ts.6747gb	Stein med slitespor	III	I veggvoll	8,00	10,00	5-10
1974/60	Ts.6747gm	Brent leire	IV	Øvre del av laget	3,20	10,50	5-10
1974/61	Ts.6747aå	Naglehode	III	I veggvoll	8,60	10,20	10
1974/62	Ts.6747cr	Flis av et kleberstykke	III	I veggvoll	8,40	10,10	
1974/63	Ts.6747by	Jernspiker	III	I veggvoll	8,70	10,30	15
1974/64	Ts.6747dy	Jernklump	III	I veggvoll	8,90	11,00	10
1974/65	Ts.6747ø	Jernnagle	III	Inntil stein nær ildsted	4,90	10,50	10
1974/66	Ts.6747ef	Jernklump	II	Nær kokegrop	3,75	4,70	20
1974/67	Ts.6747bi	Jernnaglestamme	II	Midt i laget	3,80	4,95	15-20
1974/68 1974/69	Ts.6747f	Deler av fal til spydspiss	VIII	Midt i laget	0,15	17,60	5-10
1974/70	Ts.6747ex	9 små jernfragmenter	VIII	Øverst i laget	1,90	17,80	10
1974/72	Ts.6747db	Flintavslag	VI	I kulturlaget	0-3,00	11,50-13,50	
1974/73	Ts.6747t	Del av knivskaft	VI	I kulturlaget	0-3,00	11,50-13,50	
1974/74	Ts.6747gc	Pimpstein med slitespor	VI	I kulturlaget	0-3,00	11,50-13,50	
1974/75	Ts.6747gm	Biter med brent leire	VI	I kulturlaget	2,50	12,00	
1975/1	Ts.6747ds	Jernbit	III	I kulturlaget	4,90	8,20	
1975/2	Ts.6747o	Del av jernkniv	III	I kulturlaget	4,80	7,20	
1975/3	Ts.6747ax	Nagleplate	III	I kulturlaget	4,80	8,00	
1975/4	Ts.6747d	Del av nål	III	I kulturlaget	5,00	8,60	
1975/5	Ts.6747go	Prøve av ubrent leire	III	I kulturlaget	4,00	9,00	
1975/6	Ts.6747bn Ts.6747gf	Del av naglestamme Pimpstein	III III	I kulturlaget I kulturlaget	4,70 4,70	9,20 9,20	

Funn nr.	Mus. Nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm u/ bakken
1975/7	Ts.6747l	Spinnenhjul av bly	III	Innunder stein nær ildsted	4,30	9,40	
1975/8	Ts.6747cp	Kleberskår	III	Nedre del av laget	4,60	10,30	
1975/9	Ts.6747et	10 jernfragmenter	III	Midt i laget	5,10	10,40	
1975/10	Ts.6747ck	Fragment av bryne	IV	Midt i laget	1,90	8,10	
1975/11	Ts.6747bg	Naglestamme	III	Midt i laget	4,90	7,20	
1975/12	Ts.6747dt	Jernbit	IV	Midt i laget	2,80	5,70	
1975/13	Ts.6747gf	Pimpstein	IV	Midt i laget	2,70	5,80	
1975/14	Ts.6747du	Jernklump	IV	Nedre del av laget	3,95	6,60	
1975/15	Ts.6747cå	Ildflint	IV	Nedre del av laget	3,30	8,00	
1975/16	Ts.6747cå	Ildflint	IV	Ildsted 1	3,70	8,10	
1975/17	Ts.6747dd	Flintavslag	IV	Ildsted 1	3,90	7,95	
1975/18	Ts.6747cb	Fragment av jernspiker	VIII	Øvre del av laget	1,50	17,60	
1975/19	Ts.6747 dv	Jernbit	VIII	Øvre del av laget	2,10	17,70	
1975/20	Ts.6747hi	Jernnagle	II	Overgang lag 1/2	3,50	4,50	
1975/21	Ts.6747go	Prøve av ubrent leire	III	Midt i laget	6,00	8,00	

Funnliste fra lag 2

Funn nr.	Mus. Nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Niv.
1972/5	Ts.6747hf	2 trestykker	I	Midt i laget	6,20	4,20	1,36
1972/10	Ts.6747gz	Bryne av kvartsitt	II	Øvre del av laget	3,06	4,10	1,21
1972/11	Ts.6747hb	Jernbit	I	Øvre del av laget	5,45	4,39	1,30
1972/12	Ts.6747gy	Naglestamme	I	Øvre del av laget	6,06	4,00	1,29
1972/14	Ts.6747hc	Pimpstein	I	Øvre del av laget	5,15	3,68	1,30
1972/42	Ts.6747gt	Fiskekrok av jern	I	Midt i laget	5,35	3,95	1,44
1972/51	Ts.6747hc	Pimpstein	I	Nedre del av laget	4,35	4,76	1,60
1972/52	Ts.6747gæ	Ildflint	I	Nedre del av laget	4,45	4,70	1,61
1972/54	Ts.6747gs	2 fragmenter av perle	I	Nedre del av laget	5,45	4,68	1,50

Funn nr.	Mus. Nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm.u.b
1974/32	Ts.6747gu	Jernnagle	V	Midt i laget	4,20	12,45	15-20
1974/39	Ts.6747gx	Naglehode	IV	Øvre del av laget	3,65	6,35	15-20

Funn nr.	Mus. Nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm.u.b
1974/40	Ts.6747gw	Nagleplate	IV	Øvre del av laget	3,70	5,83	15-20
1974/41	Ts.6747gv	Jernnagle	IV	Øvre del av laget	3,60	6,15	15-20
1974/42	Ts.6747gø	Jernbit	IV	Øvre del av laget	3,55	6,30	15-20
1974/44	Ts.6747hc	Pimpstein med slitespor	VI	Midt i laget	3,10	17,50	35
1974/45	Ts.6747gå	Jernstk.	IV	Øvre del av laget	3,80	6,55	30
1974/46	Ts.6747ha	4 små jernbiter	IV	Øvre del av laget	3,88	6,45	30

Funnliste fra felt IB

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Niv.
1972/65	Ts.6748a	Grønn glassperle	Ib	Gulvomr. Rett ved gavlvegg til tuft 1	5,60	1,15	
1973/35	Ts.6748b	Jernbolt	Ib	I veggvoll	8,62	2,96	1,60
1973/37	Ts.6748o	Pimpstein med slitespor	Ib	I veggvoll	8,00	2,80	1,93
1973/38	Ts.6748k	Jernstykke	Ib	I veggvoll	7,45	1,60	1,45
1973/39	Ts.6748c	Nagleplate	Ib	I veggvoll	7,90	1,30	1,50
1973/40	Ts.6748g	Kleberskår	Ib	Øvre del av kulturlaget mellom veggvoll og ildsted	6,90	0,60	1,38
1973/41	Ts.6748m	Slaggstykke	Ib	I veggvoll	7,45	0,40	1,37
1973/54	Ts.6748d	Naglestamme	Ib	I gulv	7,80	1,30	1,33
1973/57	Ts.6748h	3 jernstykker	Ib	I ildsted	5,10	-0,80	1,07
1973/58	Ts.6748e	Naglestamme	Ib	Ytterkanten av veggvoll	6,35	0,62	1,09
1973/59	Ts.6748i	3 jernstykker	Ib	Ytterkanten av veggvoll	7,96	0,96	1,09
1973/62	Tapt	Pimpstein	Ib	I veggvoll	7,80	0,95	0,73
1973/145	Ts.6748n	Stein med polert flate	Ib	I veggvoll	7,45	-0,15	1,38

Funn nr.	Mus. Nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm u/ bakken
1974/50	Ts.6748p	Pimpstein	Ib	I veggvoll	7,30	-2,00	10cm
1974/51	Ts.6748f	Skiferbryne	Ib	I veggvoll	7,70	-1,90	10cm
1974/52	Ts.6748l	Rustklump	Ib	I veggvoll	8,35	0,05	10cm
1974/71	Ts.6748q	Bergkrystallstykke	Ib	I gulvparti	5,70	-0,45	10cm

Funnliste

Innkomne funn ved etterundersøkelse i 1977. Ikke katalogisert i 1978.

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm u/ bakken.
1-2	Ts. 6747 II	Utgår					
3	Ts. 6747 II	Fragment av jernnagle	III	Nedre del av lag 2	5,15	7,60	
4	Ts. 6747 II	Naglehode?	III	Nedre del av lag 1	4,40	5,70	20
5	Ts. 6747 II	Naglehode?	III	Nedre del av lag 1	4,40	5,60	20
6	Ts. 6747 II	Stykke av polert stein	III	Nedre del av lag 1	4,15	5,90	20
7	Ts. 6747 II	Stein med fastbrent slagg	III	I SV-enden av ildsted 1	4,10	7,20	Oppunder torven
8	Ts. 6747 II	2 rustklumper	III	I SV-enden av ildsted 1	4,10	7,25	Oppunder torven
9	Ts. 6747 II	Rustklump i oppløst tilstand	III	I SV-enden av ildsted 1	4,15	7,00	10
10	Ts. 6747 II	Slaggklump	III	I SV-enden av ildsted 1 i lag av kull og brente bein	4,12	7,05	20
11	Ts. 6747 II	Slaggklump?	III	I SV-enden av ildsted 1 i lag av kull og brente bein	4,12	7,55	20
12	Ts. 6747 II	Slaggklump	III	Mellom lag av kull og brente bein i SV-enden av ildsted 1	4,10	7,60	10
13	Ts. 6747 II	Brent leire	III	Bunnen av øvre lag i ildsted 1.	4,15	7,80	20
14	Ts. 6747 II	Slaggklump	III		4,15	7,95	30
15	Ts. 6747 II	Spinnehjul av kleber	III	Under kantstein rundt ildsted 1	4,50	8,15	20

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm u/ bakken.
16	Ts. 6747II	Jernklump	III	Under kantstein rundt ildsted 1	4,60	8,40	20
17	Ts. 6747 II	Pimpstein	III	I lag 2 under ildsted 1	4,30	8,30	25
18	Ts. 6747 II	Mulig fragment av kvartsittbryne	V	Under steinlegging i øvre del av lag 2	4,40	13,80	20
19	Ts. 6747 II	Jernstykke	V	Under steinlegging i øvre del av lag 2	4,50	13,90	20
20	Ts. 6747 II	Fragment av slipt stein?	V	I steinlegging nederst i lag 1	4,40	14,80	20
21	Ts. 6747 II	Jernklump	III	I veggvollen mot innersiden under øverste steinlag	6,40	4,80	27
22	Ts. 6747 II	Flatt jernstykke	III	Sammen med skjørbrent stein i kulturholdig lag under øverste steinlag i veggvoll	6,00	4,60	35
23	Ts. 6747 II	Bøyd jernstykke	I	I bunlaget av veggvollen	7,40	4,80	30
24	Ts. 6747 II	Sterkt fragmentert jernsverd?	VIII	I ytterkant av veggvoll	2,80	21,40	10-30
25	Ts. 6747 II	Jernklump	I	I veggtorvjord midt i veggvollen sammen med brente bein og store trekullbiter	7,90	4,70	40
26	Ts. 6747 II	Jernstykke	I	I ytterkanten av veggvoll	9,30	4,90	15
27	Ts. 6747 II	Brent leire	II	Under veggvoll i lag 1	1,10	4,30	35
28	Ts. 6747 II	Pimpstein	VIII	I yttersiden av NØ gavlvegg	2,15	21,20	20
29	Ts. 6747 II	Pimpstein	III	Ved ildsted 2	4,75	11,30	20

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnfelt	Funnforhold	X	Y	Cm u/ bakken.
30	Ts. 6747 II	Pimpstein	III	Ved ildsted 2	4,95	11,40	20
31	Ts. 6747 II	Brent pimpstein	III	I gulvet mellom ildsted og veggvoll	5,40	11,20	20
32	Ts. 6747 II	Pimpstein	III	Nedre del av lag 2	5,00	11,10	
33	Ts. 6747 II	Brent pimpstein?	III	Øvre del av lag 2 i gulvet	5,50	11,25	20
34	Ts. 6747 II	Pimpstein	III	Øvre del av lag 2 i gulvet	5,80	11,15	20
35	Ts. 6747 II	Jernstykke	III	Nedre del av lag 1 mellom veggvoll og ildsted	7,15	11,10	
36	Ts. 6747 II	Leirklump	III	Nedre del av lag 1 mellom veggvoll og ildsted	7,05	11,40	20
37	Ts. 6747 II	Pimpstein	III	Midtre del av lag 1	7,90	11,35	12
38	Ts. 6747 II	Rustklump	IV	Midtre del av lag 1	2,50	11,50	11
39	Ts. 6747 II	Utgår					
40	Ts. 6747 II	Flintfragment	IV	Midtre del av lag 2	3,40	11,35	20
41	Ts. 6747 II	Brent pimpstein	V	Under hellelegging lag 1/2	4,50	16,80	
42	Ts. 6747 II	Del av jernnagle	V	I veggvoll	6,80	17,30	
43	Ts. 6747 II	Slaggklump	III	Øvre del av lag 2	4,00- 6,50	10,50- 11,5	
44	Ts. 6747 II	Prøver av brent never	III	Under ildsted 2	4,10- 4,30	10,70	

APPENDIKS E: Trekullprøver fra Tuft 1: Hus A og B og Røys 1¹.

Kulturminne	Funnforhold	Felt	Lag	Lab. ref.	Dat. B.P.	Dat. A.D.
Tuft 1, Hus B	Kokegrop	I		DF 511 T-1402	1120±110	850±50
Tuft 1, Hus B	Ytreparti av sørøstre langvegg	VII		DF 511 T-1629	1220±70	750±100
Tuft 1, Hus A	Under sydøstre langvegg. Nedre del av lag 2	V	2	DF 511 T-1628	1660±110	305±135
Tuft 1, Hus A	Mellom kokegrop og veggvoll. Øvre del av lag 2	I	2	DF 511 T-1403	1430±80	545±95
Tuft 1, Hus A ²	Ildsted	Ib		DF 666 T-1847	1460±270	580±300
Tuft 1, Hus A ³	Ildsted	Ib		DF 666 T-2051	990±60	985±65
Tuft 1, Hus A	Bunnen lag 1	Ib	1	DF 666 Y2218	1410±70	570±80
Røys 1 ⁴	Spredt i fyllmassen. Sektor BD			T-1630	480±60	1410±30

¹ Data om ¹⁴C-dateringer er hentet fra Kari Støren Binns 1978a:Appendiks B1.

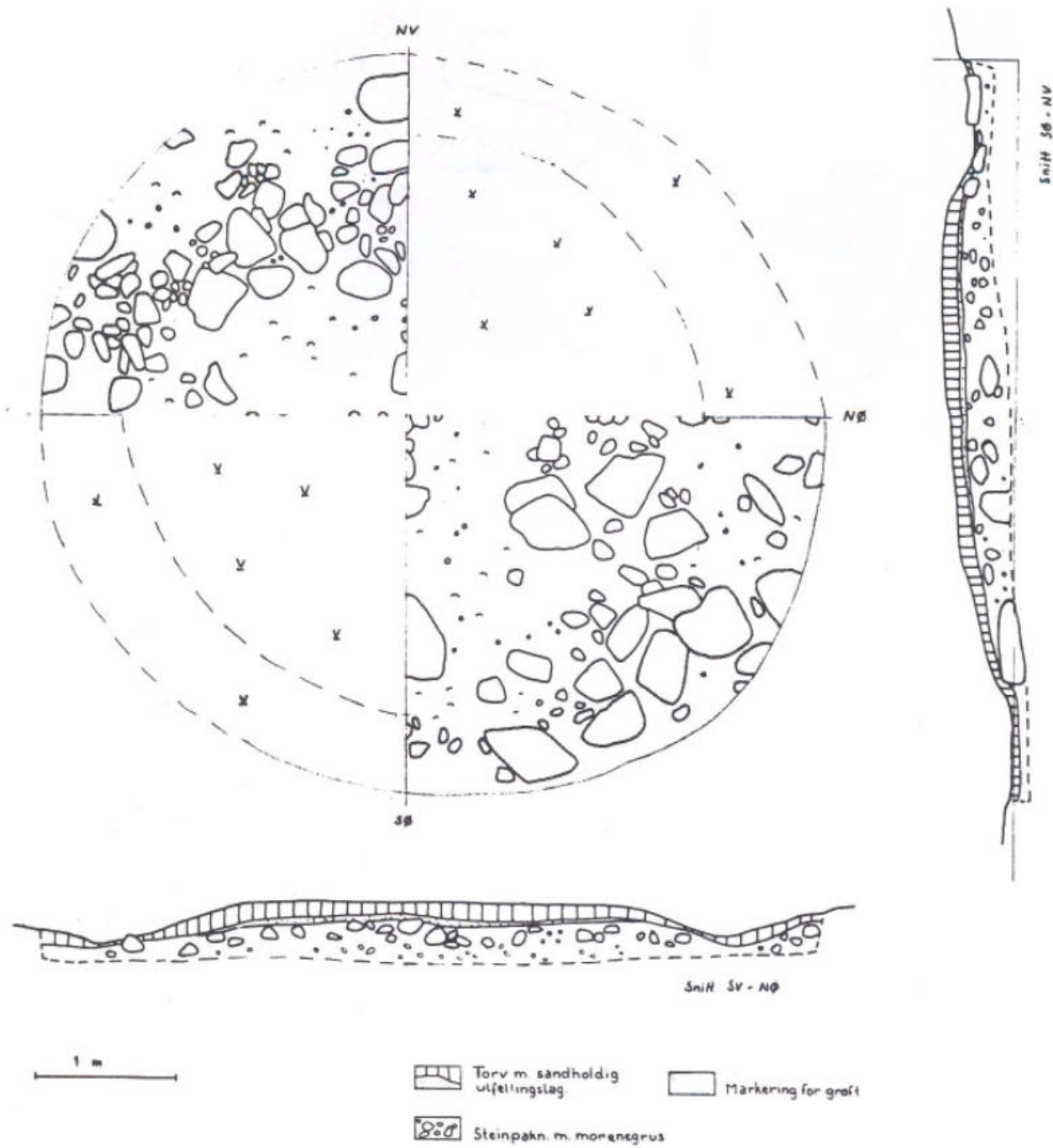
² Avviker fra T-1847, som er fra samme ildsted. Dateringen er usikker. (Støren Binns 1978a:Appendiks B1)

³ Avviker fra T-2051, som er fra samme ildsted. Dateringen er usikker. (Støren Binns 1978a:Appendiks B1)

⁴ Avviker fra det generelle dateringsgrunnlaget. Dateringen er usikker. (Støren Binns 1978a:Appendiks B1)

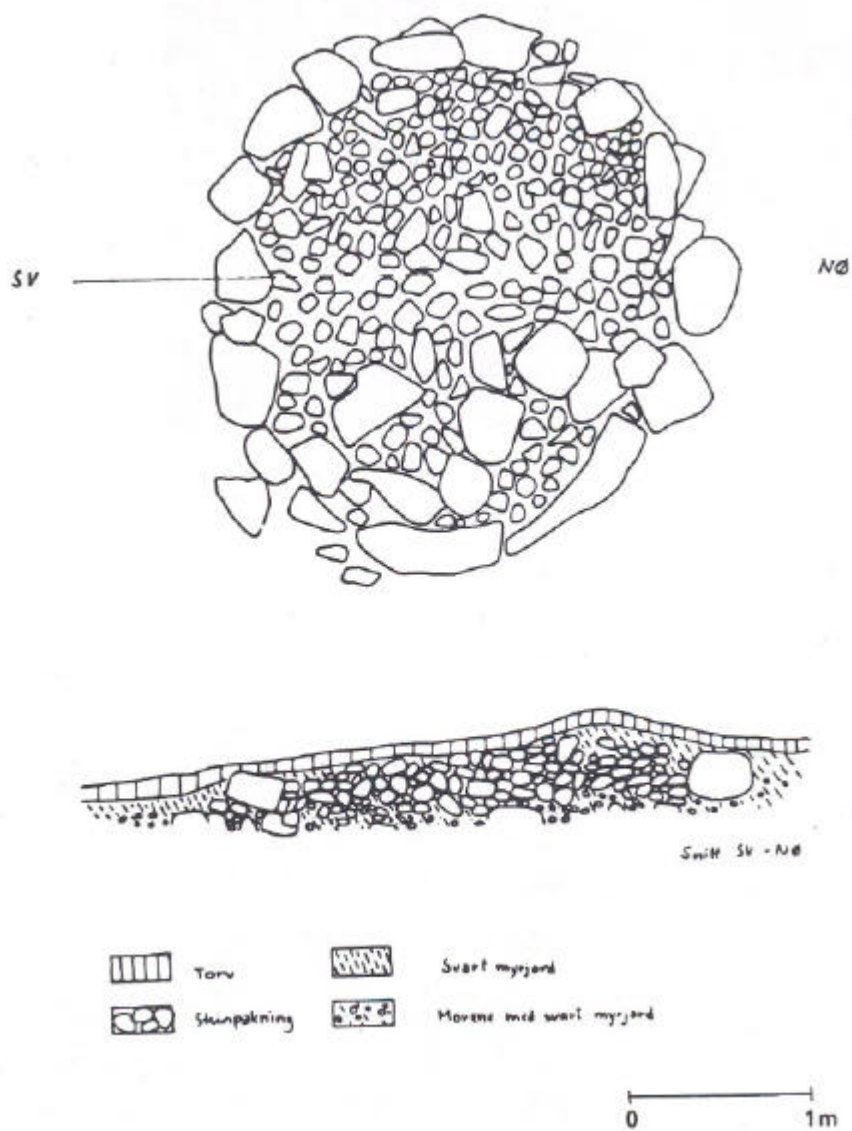
APPENDIKS G: Sektorinndeling av Røys 1-3.

Røys 1¹:

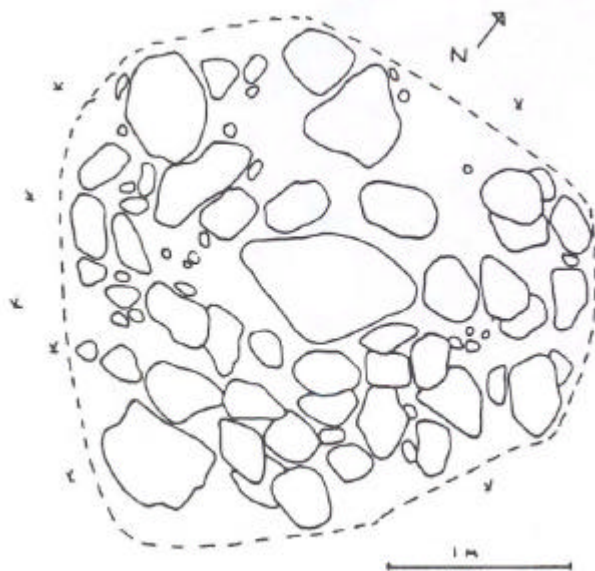
¹ Figur fra Kari Støren Binns 1978a:108

Røys 2¹:

¹ Figur fra Kari Støren Binns 1978a:109.

Røys 3¹:

¹ Figur fra Kari Støren Binns 1978a:110.

APPENDIKS H: Funnliste fra gravrøys 1-3¹.

Gravrøys 1:

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnsektor	Funnforhold	X	Y	Niv.
	Ts.6750a	3 kvartsittavslag	Røys 1, sektor AC	Spredt rundt i fyllmassen			Forholdsvis høyt opp i fyllmassen
	Ts.6750b	32 pimpsteinstk.	Røys 1, sektor AC	Spredt rundt i fyllmassen			Jevnt fordelt i bunn- og topplag
	Ts.6750c	6 pimpsteinstk.	Røys 1, sektor BD	Spredt rundt i fyllmassen			Jevnt fordelt i bunn- og topplag

Gravrøys 2:

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnsektor	Funnforhold	X	Y	Niv.
	6751a	Polert steinstykke	Røys 2	I fyllmassen			I bunlaget
	6751b	21 pimpsteinstykker	Røys 2	I røysas nordvestsektor, jevnt spredt i fyllmassen			Jevnt fordelt i bunn- og i topplag

Gravrøys 3:

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnsektor	Funnforhold	X	Y	Niv.
1973/1	6749m	Naglestamme	Røys 3	I kullholdig jord	10,15	56,30	
1973/2	6749r	Naglehode	Røys 3	I kullholdig jord	10,25	56,50	
1973/3	6749a	Avlstein av kleber	Røys 3	I kullholdig jord	8,40	56,40	
1973/4	6749c	Jernnagle	Røys 3	I kullholdig jord	9,10	56,20	
1973/5	6749v	Pimpstein	Røys 3	I kullholdig jord	6,45	59,95	
1973/6	6749d	Jernnagle	Røys 3	I kullholdig jord	8,15	56,00	
1973/7	6749l	Jernstamme	Røys 3	I kullholdig jord	8,30	58,32	

¹ Data til funnliste er hentet fra Kari Støren Binns 1978a: Appendiks D 13-15.

Funn nr.	Mus. nr.	Funn	Funnsektor	Funnforhold	X	Y	Niv.
1973/8	6749b	Jernnagle	Røys 3	I kullholdig jord	8,70	55,95	
1973/9	6749s	Naglehode	Røys 3	Grus og kullholdig jord, nær større stein i sentrum	8,00-8,80	56,50-57,50	
1973/10	6749u	Mindre jernfragment	Røys 3	Grus og kullholdig jord, nær større stein i sentrum	8,00-8,80	56,60-57,50	
1973/11	6749q 6749v	Naglehode Pimpstein	Røys 3	I gruslag under en stein sammen med trekull			
1973/12	6749t	Naglehode	Røys 3				
1973/13	6749h	Jernnagle	Røys 3	Fet jord inntil større stein i sentrum	8,10	57,00	
1973/14	674e	Jernnagle	Røys 3	Fet jord inntil større stein i sentrum	8,20	57,30	
1973/15	6749p	Jernspiker i 2 deler	Røys 3	Innunder større stein i sentrum	8,00-8,80	56,50-57,50	
1973/16	6749i	Jernnagle	Røys 3	Innunder større stein i sentrum	8,00-8,80	56,50-57,50	
1973/17	6749fg	2 jernnagler	Røys 3	Inntil torvkant i utkanten av røysa	7,25	57,80	
1973/18	6749w	Sterk kullholdig jordprøve	Røys 3				
1973/19	6749o	Naglestamme	Røys 3	Nær stein i sentrum	8,00-8,80	56,50-57,50	
1973/20	6749k	Nagle av jern og 2 jernfragmenter	Røys 3	Innsendt av H. Brox			

Litteraturliste

Kilder:

Beowulf-kvadet

1976 Oversatt med innledning av Jan W. Dietrichson. Aschehoug & Co. Oslo.

Eddadikt.

2001 Oversatt av Ludvig Holm-Olsen. Cappelens Forlag. Trondheim.

Eirik Raudes saga.

1967 Oversatt av Ivar Eskeland. Norrøne bokverk. Det Norske Samlaget. Oslo.

Den yngre Edda.

1998 Snorre Sturlason. Oversatt av Erik Eggen. Norrøne bokverk. Det Norske Samlaget. Oslo.

Gulatingsslovi.

1981 Oversatt av Knut Robbestad. Norrøne bokverk. Det Norske Samlaget. Oslo.

Ottars beretning.

1995 Oversatt av Arthur O. Sandved. Ottar, 208. Nr.5/99. Tromsø Museum. Tromsø.

Snorres kongesagaer.

1998 Finn Hødnebo og Hallvard Magerøy (Red.). Oversatt av Anne Holtsmark og Didrik Arup Seip. Gyldendal. Oslo.

Litteraturliste:

Andrén, Anders

1989 Dörrar till förgångna myter - en tolkning av de gotländska bildstenarna. I:

Medeltidens födelse. Anders Andrén (Red). Krappertstiftelsen. Lund.

2004 I skuggan av Yggdrasil. Trädet mellan idé och realitet i nordisk tradisjon. I:

Ordning mot kaos – studier av nordisk förkristen kosmologi. Anders Andrén,

Kristina Jennbert og Catharina Raudvere (Red.). Vågar till Midgård. Nordic

Academic Press. Lund.

Bender, Barbara

1998 *Stonehenge: Making Space*. Berg publishers. Oxford/New York.

2001 *Contested Landscapes: Movement, Exile and Place*. Berg publishers.
Oxford/New York.

Bennett, Agneta

1987 *Graven. Religiös och social symbol. Strukturer i folkvandringstidens gravskick i Mälardalen*. Theses and Papers in North-European Archaeology 18. Stockholm.

Birkeli, Emil

1932 *Høgsættet. Det gamle ondvege i religionshistorisk belysning*. Dreyers grafiske anstalt. Stavanger.

Bowie, Fiona

2000 *The Anthropology of Religion*. Blackwell publishers. Oxford.

Bradley, Richard

2000 *An Archaeology of Natural places*. Routledge. London/New York.

Brink, Stefan

2004 *Mytologiska rum och eskatologiska föreställningar i det vikingatida Norden. I: Ordning mot kaos – studier av nordisk förkristen kosmologi*. Anders Andrén, Kristina Jennbert og Catharina Raudvere (Red.). *Vägar till Midgård*. Nordic Academic Press. Lund.

Burström, Mats

1995 *Gårdstankar. Kognitiva og sociala perspektiv på forntidens gårdar. I: Hus & gård i det förurbana samhället*. Hans Göthberg, Ola Kyhlberg og Ann Vinberg (Red). *Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr. 14*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Cassel, Kerstin

1998 *Från grav till gård. Romersk järnålder på Gotland*. Stockholm Studies in Archaeology 16. Stockholm.

Chruickshank, Marit

2002 *Jern- og middelalderbosetningen på Hunstad, Bodø kommune*. Tromsø nr. 35.

Eriksson, Jörgen

1987 *Samisk shamanism*. "Gul". Ström. Umeå (Köpenhamn 2002).

Evensen, Børge

2003 *Gravholmer. Gravlokalisering og samfunn i jernalder i Vesterålen*.

Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Tromsø. Tromsø.

Fabeck, Charlotte

1998 Kult og samfund i yngre jernalder – Ravlunda som eksempel. I: *Centrala Platser, centrala frågor. Samhällsstrukturen under järnåldern. En vänbok til Berta Stjernquist*. Lars Larsson og Birgitta Hårdh (Red.). Almqvist & Wiksell International. Stockholm.

Fulsås, Narve

2001 Kva er gale med det historiske kjeldeomgrepet? *Historisk tidsskrift*, Bind 80. Universitetsforlaget. Oslo.

Gaukstad, Even

1989 Kulturlandskaps-begrepet. I: *Kulturminnevernets teori og metode. Seminarrapport fra Utsten kloster 8.-11mai 1989*. Anne Ragnhild Hoel (Red.). Riksantikvaren og Forskning om kulturminnevern (FOK). Oslo.

Gansum, Terje, Gro B. Jerpåsen og Christian Keller

1997 *Arkeologiske landskapsanalyse med visuelle metoder*. AmS Varia 28. Arkeologisk Museum i Stavanger. Stavanger.

Gilhus, Lisbeth Sælid og Ingvild Mikaelsson.

2001 *Nytt blikk på religion. Studiet av religion i dag*. Pax Forlag. Oslo.

Gjessing, Gutorm

1938 Oldsakssamlingens tilvekst 1933-35. Tromsø Museums Årshefter, Vol. 54 (1934), nr. 2. Humanistisk avdeling nr. 7. Karlsens trykkeri. Tromsø.

Granlund, John (Red.)

1960 *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid*. Allhems Förlag. Malmö.

Gren, Leif

1991 *Fossil åkermark*. Fornlämningar i Sverige 1. Ronnie Jensen (Red.). Riksantikvarieämbetet, Fornminnesavdelingen. Stockholm.

Gurevich, Aron I Akovelvich

1985 *Categories of Medieval Culture*. Oversatt av G. L. Campbell. Routledge Kegan Paul. London/Boston/Melbourne/Henley.

Hansen, Lars Ivar

1990 *Samisk fangstsamfunn og norsk høvdingøkonomi*. Novus Forlag. Oslo.

1999 'Ætten' i de eldste landskapslovene – Realitet, konstruksjon og strategi. I: *Norm og praksis i middelaldersamfunnet*. Else Mundal og Ingvild Øye (Red.). Kulturtekster, 14. Senter for europeiske kulturstudier. Bergen.

2000 Fra eldre jernalder til slutten av vikingtida ca. 570-ca.1050. I: *Astafjord bygdebok, Historie 1: Fra eldre jernalder til ca 1570*. Lavangen kommune. Harstad.

Hansen, Lars Ivar og Bjørnar Olsen

2004 *Samenes historie fram til 1750*. Cappelen Akademisk Forlag. Oslo.

Hastrup, Kirsten

1985 *Culture and History in Medieval Iceland. An Anthropological analysis of structure and change*. Clarendon Press. Oxford.

1990 *Island of anthropology*. The Viking Collection, Studies in Northern Civilization, vol. 5. Preben Meulengracht Sørensen og Gerd Wolfgang Weber (Red.). Odense University Press. Odense.

Hedeager, Lotte

1999 Sacred topography. Depositions of wealth in the cultural landscape. I: *Glyfer och arkeologiska rum – En vänbok till Jarl Nordbladh*. Gustavsson, Anders & Håkan Karlsson (Red.). Gotarc Series A, Vol.3. University of Gothenburg. Göteborg.

Hed Jakobsen, Anna

2003 *Sältdeglars häskare och Jerusalems tillskyndare. Berättelser om vikingatid och tidlig medeltid*. Stockholms Studies in Archaeology 25. Stockholm.

Herschend, Frands

1997 *Livet i Hallen. En yngre järnålderens aristokrati*. Institut för arkeologi och antik historie, Uppsala universitet. Uppsala.

Hirsch, Eric

1995 Landscape: Between Place and Space. I: *The anthropology of Landscape. Perspectives on Place and Space*. Eric Hirsch og Michael O`Hanlon (Red.). Clarendon Press. Oxford.

Ingold, Tim

2002 *The perception of the environment. Essays on livelihood, dwelling and skill*. Routledge. London/New York.

Jaakkola, Toivo

1991 *The Picture of the Universe in the Tradition of the Saami*. Förvaltningsämbete 15, Lappland Universitetet. Rovaniemi.

Jerpåsen, Gro

1996 *Gunnerød - en arkeologisk landskapsanalyse*. Varia 35. Universitetets Oldsaksamling. Oslo.

Johansen, Birgitta

1997 *Ormalur. Aspekter av tillvaro och landskap*. Stockholm Studies in Archaeology, nr. 14. Stockholm.

Johansen, Olav Sverre

- 1979 Jernaldergårder i Nord-Norge. I: *På leiting etter den eldste garden. Skrifter fra Norsk lokalhistorisk institutt nr. 6*. Fladby, R og J. Sandnes (Red.). Universitetsforlaget. Oslo.
- 1990 *Synspunkter på jernladerens jordbrukssamfunn i Nord-Norge*. Stensilserie B, nr. 29. Institutt for samfunnsvitenskap, arkeologiseksjonene. Universitetet i Tromsø. Tromsø.

Keller, Christian

- 1993 Visuelle landskapsanalyser i arkeologien. I: *Universitetets oldsakssamlings årbok 1991/1992*. Oslo.

Kleppe, Jan-Ingolf

- 2000 *Arkeologiske synsfeltanalyser. Om landskapsforståelse og GIS*. Hovedfagsoppgave i Arkeologi, Universitetet i Tromsø. Tromsø.

Lie Christensen, Arne

- 2003 Å lese et landskap. I: *Årbok 2003, Årg.157: Naturlandskap og miljø*. John Arne Balto (Red.). Fortidsminneforeningen i samarbeid med NIKU. Oslo.

Lidén, Hans Emil

- 1996 Utgravningen i Mære kirke. Hvordan skal funnene tolkes? I: *Før og etter Stiklestad. Religionsskifte. Kulturforhold. Politisk makt*. Øystein Walberg (Red.). Verdal.

Lov av 9. juni 1978 nr. 50 om Kulturminner [Kulturminneloven].

Meulengracht Sørensen, Preben

- 1989 Den norrøne litteratur og virkelighet. I: *Collegium medievale* vol. 2.
- 1991 Om eddadigtingens alder. I: *Nordisk hedendom. Et symposium*. Gro Steinsland, Ulf Drobin, Juha Pentikäinen og Preben Meulengracht Sørensen (Red.). Odense Universitetsforlag. Odense.
- 2001 Skjaldestrofer og sagaer. I: *At fortælle Historien. Studier i den gamle nordiske litteratur*. Hesperides · Letterature e culture occidentali. Edizioni parnaso. Trieste.

Myhre, Bjørn

1980 *Gårdsanlegget på Ullandhaug I. Gårdshus i jernalder og tidlig middelalder i Sørvest-Norge*. AmS - Skrifter 4. Arkeologisk Museum i Stavanger. Stavanger.

Myhre, Bjørn og Invild Øye

2002 *Norges landbrukshistorie I, 4000f.Kr. – 1350 e.Kr. Jorda blir levevei*. Det norske samlaget. Oslo.

Mulk, Inga-Maria

1994 *Sirkas – ett samisk fångstsamhälle i förändring Kr. f. –1600 e. Kr.* Studia Archaeologica Universitatis Umensis 6. Umeå.

Nicolaissen, Olaus

1921 Arkæologiske undersøkelser samt Oldsamlingens tilvekst i Tromsø Museum 1920. Tromsø Museums Årshefter Vol. 43 (1920), nr. 2. Tromsø stiftstidendes boktrykkeri. Tromsø.

Nilsen, Gørill

2003 *Brytninger mellom lokal og akademisk kulturminnekunnskap – en analyse av fortidsforestillinger i Nord-Troms og Lofoten*. Avhandling til Doc. Art. avhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø. Tromsø.

Odner, Knut

1983 *Finner och terfinner. Etniske prosesser i det nordlige Fenno-Skandinavia*. Oslo occasional papers in social anthropology no.9. Institutt for sosialantropologi. Universitetet i Oslo.

Olsen, Bjørnar

1997a *Fra ting til tekst. Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget. Oslo.

1997b Forhistoriske hus i Nord-Norge. I: Hus och tomt i Norden under förhistorisk tid. Kyhlberg, Ola (Red.). *Bebyggelsehistorisk tidsskrift*, vol.33. Stockholm.

Olsen, Magnus

1909 Fra gammelnorsk myte og kultus. I: *Maal og minne*.

Ortner, Sherry B.

1973 On Key Symbols. I: *Reader in Comparative Religion: an Anthropological Approach*. W.A. Lessa og E. Z. Vogt (Red.). Harper and Row. New York.

Pedersen, Ellen Anne

1986 *Er en røys en røys en røys.....? En presentasjon av forskningsprosessen bak forsøket på å skille gravrøysler fra rydningsrøysler ved elementklassifisering*. Forelesning holdt for magistergradsstudentene ved Institutt for nordisk arkeologi. April 1986.

1990 Rydningsrøysfelt og gravminner – spor av eldre bosetningsstruktur på Østlandet. I: *Viking, 1990*. Oslo.

Pollan, Brita

1993 *Samiske sjamaner. Religion og helbredelse*. Gyldendal. Oslo.

Price, Neil S.

2002 *The Viking Way. Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*. Aun 31. Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University. Uppsala.

Rydving, Håkon

1993 *The end of the drum-time*. Acta Universitates Upsaliensis. Historia Religionum 12. Uppsala.

2003 Tradisjonell nordsamisk religion omkring år 1700. I: *Mytisk landskap. Ved dansende skog og susende fjell*. Arild Sveen (Red.) Orkana Forlag. Tromsø.

Sandmo, Anne Karine, Reidar Bertelsen og Ragnhild Høgsæt (Red.).

1994 *Tromsø gjennom 10000 år. Fra boplass – til by – opp til 1974*. Bind 1. Tromsø Kommune. Tromsø.

Schanche, Audhild

- 1995 "Det symbolske landskapet - landskap og identitet i samisk kultur. " I: *Ottar nr.207, nr.4: Menneske og landskap*. Inger Storli (Red.). Tromsø Museum. Tromsø.
- 2000 *Graver i ur og berg. Samisk gravskikk og religion fra forhistorisk tid til nyere tid*. Davvi Girji OS. Karasjok.

Skre, Dagfinn

- 1995 Kirken før sognet. Den tidligste kirkeordningen i Norge. I: *Møtet mellom hedendom og kristendom i Norge*. Hans-Emil Lidén (Red.). Universitetsforlaget. Oslo.
- 1997 Haug og grav. Hva betyr gravhaugene? I: *Middelalderens symboler*. Else Mundal og Ingvild Øye (Red.). Kulturtekster, 11. Senter for europeisk kulturstudier. Bergen.

Solberg, Bergljot

- 1999 "Holy White stones." Remains of fertility cult in Norway. I: *Völker an Nord- und Ostsee und die Franken*. Uta von Freeden, Ursula Koch og Alfred wieczorek (Red.). Bonn.

Solli, Brit

- 1996 Narratives of Veøya. An investigation into the poetics and scientifics of archaeology. Universitetets Oldsakssamlings skrifter nr. 19. Oslo.
- 2002 *Seid. Myter, sjamanisme og kjønn i vikingenes tid*. Pax Forlag. Oslo.
- 2004 Det norrøne verdensbildet og ethos Om kompleksitet, kjønn og kontradiksjoner. I: *Ordning mot kaos – studier av nordisk førkristen kosmologi*. Anders Andréén, Kristina Jennbert og Catharina Raudvere (Red.). Väger till Midgård. Nordic Academic Press. Lund.
- 2005 Norrøn sed og skikk. I: *Norges religionshistorie*. Arne Bugge Amundsen (Red.). Universitetsforlaget. Oslo.
- In. prep. *Arkeologiske utgravninger av Borg III 1999 – 2002. Fra stoplehull til stat*. Rapport til topografisk arkiv, Tromsø Museum.

Stamsø Munch, Gerd

- 1967 Funnene fra Eiterjord i Beiarn og Vestvatn i Misvær. *Viking XXX*.

- 1976 Rester av hus i Nord-Norge fra tiden 1000 – 1400. I: *En berättelse över mötet och dets förhandlingar/sammanställd. Det nordiske arkeologmøte*. ISKOS:1. Helsingfors.
- 1991 Hus og Hall. En høvdinggård på Borg i Lofoten. I: *Nordisk Hedendom. Et symposium*. Gro Steinsland, Ulf Drobin, Juha Pentikäinen og Preben Meulengracht Sørensen (Red.). Odense Universitetsforlag. Odense.

Storli, Inger

- 2000 *'Barbarians' of the North: Reflections on the Establishment of Courtyard Sites in North Norway*. Norwegian Archaeological Review, Vol.33, Nr. 2.

Storm Munch, Jens

- 1965 Jernaldergården. I: Greipstad. (Red.) Simonsen, Povl. *Ottar*, nr. 46 (1965, nr.4). Tromsø Museum. Tromsø.

Stjernquist, Berta

- 1983 Gården, åtten och byn. Synspunkter på förhållandet mellan mark och social organisation. I: *Hus, gård och bebyggelse. Föredrag från det XVI nordiske arkeologmøtet, Island 1982*. Gudmundur Ólafsson (Red.). Þjóminjasafn Íslands. Reykjavík.

Steinsland, Gro

- 1995 Snorre Sturluson som religionshistoriker, skriftlige kilder til kunnskap om nordisk mellomalder. I: *KULTs skriftsserie*, nr.38. NRF. Magnus Rindal (Red.). Oslo.

Steinsland, Gro og Preben Meulengracht Sørensen

- 1994 *Mennesker og makter i vikingenes verden*. Universitetsforlaget · Bokklubben Kunnskap og Kultur. Oslo.

Støren Binns, Kari

- 1976 *Rapport fra undersøkelse av et jernalders gårdsannlegg på Bakkenhaug/Sletten 188:11/13. Tussøy, Hillesøy sogn, Kvaløy prestegjelddistrikt. Tromsø kommune*. Troms. Tromsø Museum. Tromsø.

- 1978a *Jernalderbosetningen på Kvaløy i Troms. En undersøkelse av økologisk og sosial tilpasning i et Nord-norsk kystmiljø.* Avhandling til magistergraden i arkeologi, Universitetet i Tromsø. Tromsø.
- 1978b *Foreløpig undersøkelse av en flatmarksgrav på Austein g. nr. 169, br. nr. 4. Hillesøy, Tromsø kommune.* Lagret i topografisk arkiv ved Tromsø Museum. Tromsø.
- 1978c *Rapport av flatmarksgrav på Austein g. nr. 169, br. nr. 4 Tromsø Kommune 14 – 16 juni 1978.* Lagret i topografisk arkiv ved Tromsø Museum. Tromsø.
- 1983 *Et jernaldergårdsanlegg på Tussøy i Troms. I: Hus, gård och bebyggelse. Föredrag från det XVI nordiske arkeologmøtet, Island 1982.* Gudmundur Ólafsson (Red.). Þjóminjasafn Íslands. Reykjavík.

Sveen, Stine Benidicte

- 2003 *Reinen, reineieren og reinbeitelandet.* Hovedfagsoppgave i Arkeologi, Universitetet i Tromsø. Tromsø.

Thuen, Trond (Red.)

- 2001 *Fortidsforståelser.* Kulturstudier 2001, nr 18. Høyskole Forlaget/Norwegian Academic Press. Kristiansand.

Tilley, Christoffer

- 1994 *A Phenomenology of landscape. Places, Plats and Monuments.* Berg. Oxford/Providence/USA.

Topografisk arkiv ved Tromsø Museum

Tromsø kommune, Tussøya (Gårdsnummer 188).

Vikstrand, Per

- 2004 *Berget, lunden och åkern. Om sakrala och kosmologiska landskap ur ortnamnens perspektiv. I: Ordning mot kaos – studier av nordisk förkristen kosmologi.* Anders Andrén, Kristina Jennbert og Catharina Raudvere (Red.). Vägar till Midgård. Nordic Academic Press. Lund.

Welinder, Stig

1992 *Människor och landskap*. Societas Archaeologica Upsaliensis, Aun 15. Uppsala

Widgren, Mats

1988 Terrasskanter och åkerhak kan vara fossil åkermark. I: *Bygd och Natur*. Tidsskrift för hembygdsvärd, nr. 3/88.

Personlig kommentar:

Brox, Svein Personlig kommentar, 16.06.04.

Internettressurser:

Riksantikvaren: *Askeladden*. Database over kulturminner.

<http://www.asketadden.ra.no>

Universitetet i Oslo: *Dokumentasjonsprosjektet, "Norske gaardsnavne"*.

<http://www.dokpro.uio.no>